

VIP-VERKOSTO 2021–2022

Verkoston vakiinnuttamiskauden loppuraportti

© Opetushallitus

Raportit ja selvitykset 2022:8

ISBN 978-952-13-6872-1 (pdf)

ISSN-L 1798-8918

ISSN 1798-8926 (pdf)

Taitto: Grano Oy

www.oph.fi

SISÄLTÖ

JOHDANTO	5
1. VIP-VERKOSTOLLE ASETETUT TAVOITTEET JA VERKOSTON KANSALLINEN OHJAUS	7
1.1 VIP-verkoston käynnistäminen vuonna 2018	7
1.2 Toiminnalle asetetut tavoitteet	7
1.3 VIP-verkoston tehtävä: vaativan erityisen tuen kehittäminen ja opetuksen järjestäjien tukeminen	8
1.4 VIP-ohjausryhmän verkostolle asettamat tavoitteet	8
1.4.1 Monialaisen yhteistyön kehittäminen	9
1.4.2 Toimintakulttuurin muutokset	9
1.4.3 Osaamisen vahvistaminen	9
1.4.4 Yhteistyö opettajankoulutuksen ja tutkijoiden kanssa	10
2. VIP-VERKOSTON TOIMINNAN VAKIINNUTTAMINEN 2021–2022	11
3. TIEDOTUS JA VIESTINTÄ	13
4. VERKOSTON TOIMIJOIDEN KOKEMUKSIA TOIMINNASTA JA AJATUKSIA VIP-VERKOSTON TOIMINNAN VAKIINNUTTAMISESTA	14
4.1 Opetuksen järjestäjätasolla toteutettu toiminta: VIPU-yhdyshenkilöt	14
4.2 Alueellinen toiminta: VIP-alueet	15
4.2.1 TAYS-alue	15
4.2.2 OYS-alue	19
4.2.3 TYKS/ÅUCS-alue	24
4.2.4 HYKS/HUCS-alue	28
4.2.5 KYS-alue	30
4.2.6 Verksamheten på svenska under verksamhetsperioden 2021–2022	34
4.3 VAATU-toiminta	35
4.3.1 VAATU-toiminta vuosina 2021–2022	37
4.3.2 Vaativan konsultaation pilotointi vuonna 2022	39
4.3.3 Vaativa konsultaatio ja kuntayhteistyö nyt ja tulevaisuudessa	40
4.3.4 Vaatu-toimijoiden kansallinen tilastointi ja tutkimus	41
4.4 Teemaryhmätyöskentely	42
4.4.1 Sijoitetut lapset -teemaryhmä	42
4.4.2 Toiminta-alueittain järjestettävä opetus -teemaryhmä	44
4.4.3 Käyttäytymisellään reagoivat lapset ja nuoret -teemaryhmä	46
4.5 Elmeri-koulujen kehittäminen osana VIP-verkoston toimintaa	48
4.5.1 Hankkeen tausta	48
4.5.2 Hankkeen tarve ja tavoitteet	49

4.5.3	Toimenpiteet ja tulokset.	.49
4.5.4	Arviointi ja jatkosuunnitelmat.	.50
4.6	Opettajankoulutus- ja tutkimusyhteistyö.	.50
4.6.1	Opettajankoulutus.	.50
4.6.2	Tutkimusyhteistyö.	.51
4.7	Sidosryhmäyhteistyö	.52
4.8	Kansainvälinen yhteistyö.	.54
4.8.1	Yhteistyö Euroopan erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen kehittämiskeskuksen kanssa	.54
4.8.2	Käyttäytymisellään reagoivat lapset ja nuoret –teemaryhmän yhteinen seminaari norjalaisen The Norwegian Center for Child Behavioral Development (NUBU) -keskuksen kanssa.	.55

JOHDANTO

Pirjo Koivula ja Merja Mannerkoski

Tässä raportissa on kuvattu VIP-verkoston toimintaa toisella, hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelman mukaisesti nimetyllä vakiinnuttamiskaudella 2021–2022. Nyt tehty työ on ollut suoraa jatkoa käynnistämiskauden (2018–2020) toiminnoille.

VIP-verkoston toiminnalle asetetut tavoitteet pysyivät samoina kuin ensimmäisellä kaudella. Monialaisen yhteistyön kehittäminen, toimintakulttuurin muutokset ja osaamisen vahvistaminen olivat edelleen tärkeitä. Myös uusia painotuksia valittiin ja uusia toimintoja aloitettiin vuonna 2020 toteutetussa kyselyarvioinnissa havaittujen kehittämistarpeiden perusteella. Ensimmäisen toimikauden neljäntenä tavoitteena ollutta yhteistyötä opettajankoulutuksen ja tutkimuksen kanssa lisättiin ja vahvistettiin tällä uudella, verkoston toiminnan vakiinnuttamiseen tähdänneellä kaudella. VIP-verkosto järjesti edelleen myös seminaareja, webinaareja ja erilaisia täydennyskoulutuksia, sekä julkaisi erilaisia ohjaus- ja tukimateriaaleja, tilaus-selvityksiä ja tietoisuuksia.

Alueellinen työ jatkui toisella kaudella. Mukaan alueellista toimintaa suunnittelemaan ja ohjaamaan kutsuttiin sekä aikaisemmin alueellisissa ydinryhmissä toimineita että uusia monialaisten toimijatahojen edustajia. Erityisesti tällä kaudella haluttiin kehittää varhaiskasvatuksen monialaista tukea. Varhaiskasvatuksen toimijoita otettiin mukaan VIP-verkoston eri ryhmiin.

On tärkeää, että VIP-verkostossa tehtyä työtä voidaan hyödyntää lasten ja nuorten hyväksi. Sen vuoksi tietoa ja vuorovaikutusta opetuksen järjestäjien kanssa lisättiin. Opetus- ja kulttuuriministeriö kutsui kuntia toukokuussa 2021 sekä yksityisiä opetuksen järjestäjiä ja yliopistojen harjoittelukouluja elokuussa 2021 nimeämään kaksi yhdyshenkilöä VIPU-yhdyshenkilöiksi; toisen oppimisen ja koulunkäynnin tuen koordinoinnista vastaavan henkilön ja toisen opiskeluhuollon palvelujen edustajan. Ilmoittautuneita oli yhteensä 570 ja määrä lisääntyi vakiinnuttamiskauden aikana lähes 600 mukaan ilmoittautuneeseen VIPU-yhdyshenkilöön. VIPU-yhdyshenkilöille järjestettiin säännöllisiä tapaamisia ja heidän kauttaan saatiin vuoropuhelua paikalliselle tasolle.

VIP-verkoston ensimmäisellä toimikaudella toimineista teemaryhmistä osa jatkoi toimintaansa kehittämiskaudella. Toiminta-alueittain järjestettävän opetuksen teemaryhmä tuotti runsaasti erilaista materiaalia ja järjesti koulutuksia. Myös Sijoitettujen lasten teemaryhmä jatkoi edellisellä kaudella alkanutta työtään aktiivisesti. Uutena ryhmänä perustettiin Käytäytymisellään reagoivien lasten ja nuorten tukea kehittävä teemaryhmä. Molemmat jälkimmäiset ryhmät ovat tuottaneet materiaalia ja koulutuksia kentällä hyödynnettäväksi.

Vaatu-toimijat jatkoivat säännöllisiä tapaamisiaan sekä alueellisesti että kansallisesti Vaatu-työnyrkissä. Toimijat kehittivät ja pilotoivat yhdessä uudenlaista moniammatillista vaativan konsultaation palvelua varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen järjestämisen tueksi erityisen vaativissa oppimisen ja koulunkäynnin tilanteissa. Tämä pilotointi jatkuu vielä keväällä 2023 ja siitä tehdään arviointitutkimus.

VIP-verkoston toimijat tuottivat yhdessä tekstiä ja kehittämisajatuksia opetus- ja kulttuuri-ministeriön Oikeus oppia – Oppimisen tuen, lapsen tuen ja inklusion edistämistoimia varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa valmistelevalle työryhmälle sen loppuraporttia ja erityisesti siihen nostettuja vaativan monialaisen tuen kehittämisehdotuksia varten. Vaativan monialaisen tuen alueella on vielä paljon kehitettävää ja eri toimijoiden yhteisenä toiveena on ollut, että loppuraportissa esitetyt kehittämisehdotukset toteutuisivat tulevalla hallituskaudella ja kehittämistyö jatkuisi niiden kautta.

1. VIP-VERKOSTOLLE ASETETUT TAVOITTEET JA VERKOSTON KANSALLINEN OHJAUS

Maj-Len Engelholm, Pirjo Koivula, Merja Mannerkoski ja Erja Vitikka

1.1 VIP-verkostojen käynnistäminen vuonna 2018

VIP-verkoston toiminta käynnistyi opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman vaativan erityisen tuen kehittämisryhmän loppuraportin ehdotuksesta vuonna 2018. Yksi loppuraportin kehittämis ehdotuksista oli, että sairaalaopetusyksiköt, Elmeri-koulut, Valtion koulukotikoulu, Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri, kunnalliset erityiskoulut, sekä yliopistolliset ja muut erityispedagogiikan tutkimus- ja koulutusyksiköt luovat alueelliset yhteistyöverkostot, VIP-verkostot. Näistä muodostetuista verkostoista oli tarkoitus kehittää vaativan erityisen tuen ohjaus- ja palveluverkostoja. VIP-toimintaa toteutettiin sekä suomeksi että ruotsiksi. Elmeri-kouluista yksikään ei toimi ruotsinkielisenä, mutta ruotsinkielisten palvelujen osalta verkostossa on mukana sellaiset koulut, joissa opetusta järjestetään myös toiminta-alueittain.

Ehdotuksen mukaiset, kansalliselta tasolta koordinoitut alueelliset yhteistyöverkostot luotiin viidelle yhteistoiminta-/erityisvastuualueelle, joista kaksi on toiminut kaksikielisinä. Nämä ryhmät toimivat ensimmäisellä toimintakaudella 2018–2020 alueellisen ydinryhmän ja vakiinnuttamiskaudella 2021–2022 alueryhmän nimellä. Alueryhmä oli opetus- ja kulttuuriministeriön koolle kutsuma moniammatillinen ryhmä, johon kuului edustajia sivistys-, sosiaali- ja terveystoimesta sekä tutkimuksesta. Edustajat tulivat kattavasti alueen eri maakunnista. VIP-verkoston yleisten tavoitteiden lisäksi alueryhmille määriteltiin erikseen tehtävät, joita ovat mm. VIP-työn alueellinen suunnittelu ja koordinointi sekä oman alueen vaativan erityisen tuen keskeisimpien kehittämiskohteiden kartoittaminen ja ennaltaehkäisevän työn edistäminen. VIP-verkoston toiminnan aikana alueryhmien toiminnalla pilotoitiin samalla alueellisen yhteistyöverkoston luomisen prosessia.

1.2 Toiminnalle asetetut tavoitteet

Vaativan erityisen tuen kehittämisryhmä esitti VIP-toiminnan tavoitteeksi, ennaltaehkäisevää työtä painottaen, **päivittää, kehittää ja vakiinnuttaa opetuksen järjestäjien vaativan erityisen tuen yhteistyön organisointia: luoda ja kehittää** varhaiskasvatuksen, esi-, perus- ja lisäopetuksen opetuksellisia **rakenteita, toimintamuotoja ja -menetelmiä**, jotka takaisivat oppilaalle laadukkaan ja oikea-aikaisen tuen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Pitkän tähtäyksen tavoitteena alusta alkaen oli **toiminnan vakiinnuttaminen siten, että kaikkien oppilaiden oikeus perusopetukseen toteutuu ja kaikille perusopetuksen oppilaille tarjottava opetus on laadukasta**.

Erityisesti vakiinnuttamiskaudelle siirryttäessä haluttiin kehittämistyön painopistettä siirtää kansalliselta tasolta alueille, maakuntiin sekä kuntien ja muiden opetuksen järjestäjien tasolle. Siksi keväällä 2021 käynnistettiin opetus- ja kulttuuriministeriön nimeämispyynnöllä VIPU-yhdyshenkilöiden yhteistyöverkosto. Keväällä 2021 kuntia ja elokuussa 2021

myös yksityisiä opetuksen järjestäjiä ja yliopistojen harjoittelukouluja pyydettiin nimeämään sekä oppimisen ja koulunkäynnin tukea että opiskeluhuoltoa edustavat henkilöt opetuksen järjestäjän VIPU-yhdyshenkilöiksi. Kukin opetuksen järjestäjä sai nimetä kaksi edustajaa. Kaksikieliset kunnat huomioivat nimeämisissään molempien kieliryhmien edustuksen. Nämä lähes 600 nimettyä VIPU-yhdyshenkilöä vahvistivat tiedonkulkua VIP-verkoston ja opetuksen järjestäjien välillä ja saivat ajankohtaista tietoa opetus- ja kulttuuriministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, Opetushallituksen sekä Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen kulloinkin ajankohtaisista asioista, erityisesti oppimisen ja koulukäynnin tukea sekä opiskeluhuoltoa koskien. Heidän tehtävänään tässä kehittämisen ja toiminnan vakiinnuttamisen vaiheessa oli tuoda kehittämistarpeita tiedoksi VIP-verkoston toimijoille ja edistää paikallisten toimintamallien ja yhteistyön rakenteiden luomista, kehittämistä ja ylläpitämistä, asetetun tavoitteen mukaisesti. Yhteisissä kokoontumisissaan vakiinnuttamiskauden aikana VIPU-yhdyshenkilöt pitivät VIP-verkoston vakiinnuttamisen tavoitteissa tärkeänä verkostoitumista, selkeää yhteistä toimintamallia ja käynnistetyn yhteistyön juurruttamista ja jatkumista.

1.3 VIP-verkoston tehtävä: vaativan erityisen tuen kehittäminen ja opetuksen järjestäjien tukeminen

Vaativan erityisen tuen kehittämisryhmän loppuraportissa VIP-verkoston tehtäväksi määriteltiin **vaativan erityisen tuen kehittäminen** sekä kuntien ja opetuksen järjestäjien koulujen sekä yliopistojen harjoittelukoulujen **tukeminen ja ohjaaminen vaativan erityisen tuen kysymyksissä**. Lisäksi tehtävänä oli **täydennyskoulutusten järjestäminen** sekä **verkostojen parantaminen** luomalla kunnille ja yksityisille opetuksen järjestäjille mahdollisuuksia hyödyntää sairaalakoulujen, Elmeri-koulujen, Valtion koulukotikoulujen, Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin sekä yliopistojen erityispedagogiikan tutkimus- ja koulutusyksiköiden osaamista.

Ohjaus- ja palveluverkostojen kehittämisessä tavoitteena oli huomioida yhteydet Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman myötä rakentuviin vaativan erityisen tason osaamis- ja tukikeskusverkostoihin sekä aluehallintovirastojen toimintaan. Todettiin, että Osaamis- ja tukikeskukset (OT-keskukset) voisivat toimia VIP-verkostojen yhteistyökumppanina tuoden tarpeen mukaan osaamisensa VIP-verkoston käyttöön kaikissa verkoston tehtävissä. Tämä toteutuisi esimerkiksi mahdollistaen ja koordinoiden lastenpsykiatrisen ja nuorisopsykiatrisen konsultaation saatavuutta varhaiskasvatuksessa ja kouluissa sekä yhteistyön alueellisten ja kansallisten toimintamallien kehittämisessä.

Ensimmäisellä toimintakaudella käynnistämisen koordinoinnista vastuu annettiin Oppimis- ja ohjauskeskus Valterille, vakiinnuttamisvaiheen resurssia opetus- ja kulttuuriministeriö suuntasi Opetushallituksen käyttöön, josta vakiinnuttamisvaiheen toimintaa koordinoitiin vuosina 2021–2022.

1.4 VIP-ohjausryhmän verkostolle asettamat tavoitteet

Verkostojen toiminnan alkaessa loppuraportissa annettujen kehittämis ehdotusten jälkeen vuonna 2018 VIP-ohjausryhmä tarkensi VIP-verkoston toiminnalle asetettuja tavoitteita. Strategisesti toimintaa johtava ryhmä asetti toiminnalle neljä päätavoitetta: monialaisen yhteistyön kehittäminen, toimintakulttuurin muutokset, osaamisen vahvistaminen sekä yhteistyö opettajankoulutuksen ja tutkimuksen kanssa.

1.4.1 Monialaisen yhteistyön kehittäminen

Vakiinnuttamiskaudella VIP-ohjausryhmän asettama tavoite uusien yhteistyön rakenteiden luomisesta monialaisten toimijoiden kesken konkretisoitui monialaisena edustuksena alueryhmissä ja opetuksen järjestäjien nimeämien VIPU-yhdyshenkilöiden yhteistyöverkoston rakentamisena oppimisen ja koulunkäynnin tuen sekä opiskeluhuollon edustajista. Alueryhmissä oli jokaiselta alueelta mukana mm. lastensuojelun edustaja ja LAPE/OT-toimija, jotka ovat tärkeä konkreettinen linkki alueella tapahtuvaan kehittämistyöhön. Myös kansallisella tasolla ylläpidettiin vuoropuhelua OT-koordinaatioryhmän sekä LAPE-kehittämistyön kanssa. Lisäksi kaikissa VIP-verkoston vakiinnuttamiskaudella toimineissa kolmessa teemaryhmässä oli monialainen asiantuntijaedustus.

Uusien hyvinvointialueiden käynnistyessä vuoden 2023 alussa on toivottavaa, että alueilla hyödynnetään sitä sivistystoimen, sosiaali- ja terveystoimen yhteistyötä, jota alueryhmissä on käynnistetty VIP-toiminnan aikana. Opetuksen järjestäjien tasolla VIPU-yhdyshenkilöt muodostavat valmiita työpareja ja alueellisia verkostoja tehostamaan opetuksen ja opiskelu- huollon välistä yhteistyötä.

1.4.2 Toimintakulttuurin muutokset

Toimijoita haluttiin sitouttaa yhdessä tekemisen kulttuuriin, tasavertaisen yhteistyön tekemiseen ja luottamuksen rakentamiseen. Samalla haluttiin huolehtia tuen toteutumisesta varhaiskasvatuksesta läpi koulupolun kestäväenä jatkumona. Tätä tavoiteltiin läpileikkaavasti kautta VIP-toiminnan: kansallisella tasolla teemaryhmätyöskentelyssä, VIP-alueryhmissä, VIPU-yhdyshenkilöiden toiminnassa, Vaatu-alueryhmissä ja Vaatu-toimijoiden operatiivisten toimijoiden ryhmissä. Vaatu-yhteistyöllä tarkoitetaan vaativan erityisen tuen opetusyksiköiden eli sairaalaopetusyksiköiden, Elmeri-koulujen, Valtion koulukotikoulun ja Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin sekä ruotsinkielisellä puolella opetusta toiminta-alueittain järjestävien koulujen yhteistyötä. VIP-verkoston aikana vahvistetussa vaativan tuen Vaatu-toiminnassa toteutuu konkreettisesti alkuperäinen vaativan erityisen tuen kehittämisryhmän tavoite näiden toimijoiden verkostoitumisesta vaativan erityisen tuen ohjaus- ja palveluverkostoiksi. Toimintakulttuurin muutokset ovat näkyneet monialaisen toimijaverkoston yhteisen kielen löytymisenä, osallisuuden vahvistumisena ja eri toimijoiden työn parempana tuntemisena. Nämä ovat edellytyksiä, kun halutaan luoda yhteiset toimintatavat, jotka mahdollistavat oikea-aikaisen tuen oikealla tavalla.

Osa vaativan erityisen tuen opetusyksiköiden ja vaativan tuen toimijoiden yhteistä toimintakulttuurin muutosta on Vaativan konsultaation pilotointi, jossa nämä toimijat yhdistävät voimansa ja osaamisensa tarjoamalla asiakkaan kulloiseenkin tilanteeseen sopivaa Vaatu-konsultaatiota yhdessä tilanteita arvioiden ja työnjaosta sopien. Toiminnan jatkuminen pilotoinnin jälkeen edellyttää myös laajemmin uutta näkökulmaa, kun on pohdittava, millaisilla rakenteilla ja resursseilla tällainen yhteistyössä tarjottava konsultaatiotuki lähikouluille voi jatkua myös VIP-verkostotoiminnan vakiinnuttamiskauden mahdollistaman pilotoinnin jälkeen.

1.4.3 Osaamisen vahvistaminen

Osaamisen vahvistamiseen pyrittiin temaattisissa verkostoissa ja kansallisen tason teemaryhmien toiminnassa järjestämällä koulutusta ja kehittämällä tukimateriaalia suoraan opettajien ja opetuksen järjestäjien käyttöön. Myös VIPU-yhdyshenkilöille tarjottiin verkostoitumismahdollisuuksien lisäksi koulutuksellista sisältöä ja toivottiin tiedon välittyvän heidän

kauttaan vahvasti myös kuntien ja muiden opetuksenjärjestäjien kouluihin ja varhaiskasvatuksen yksiköihin. VIP-verkoston verkkosivuilla luennot, materiaalit sekä julkaisut ovat kansallisesti koordinoitun kehittämistoiminnan jälkeen edelleen kaikkien asiasta kiinnostuneiden saavutettavissa sekä suomeksi että ruotsiksi.

1.4.4 Yhteistyö opettajankoulutuksen ja tutkijoiden kanssa

Yhtenä kansallisen vaativan erityisen tuen ohjaus- ja palveluverkoston eli VIP-verkoston neljästä päätavoitteesta oli verkoston käynnistymisestä lähtien yhteistyö opettajankoulutuksen ja tutkimuksen kanssa. Tavoitteena oli lisätä opettajankouluttajien tietoisuutta vaativaa erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetuksesta niin, että kaikki opettajankoulutuksesta valmistuvat saisivat tulevaisuudessa paremmat valmiudet näiden oppilaiden opettamiseksi. Lisäksi tavoitteena oli edistää yliopistotasosta selvitys- ja tutkimustyötä erityisesti inklusion esteistä vaativan erityisen tuen oppilaiden kohdalla. Tavoitteena oli myös edistää monialaista tutkimusta ja pyrkimyksenä jalkauttaa tutkimusta arjen käytänteiksi. Tutkimuksellisesta näkökulmasta VIP-verkoston toimintaa tuki myös opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama Tutkimusperustainen vaativaan erityiseen tukeen liittyvän osaamisen vahvistaminen opettajankoulutuksessa ja täydennyskoulutuksessa (TUVET) -tutkimushanke, joka päättyi vuoden 2021 lopussa.

Tavoitteenaan tuottaa tietoa VIP-toiminnan onnistumisista, puutteista ja kehittämistarpeista, dosentit Jyrki Huusko ja Tanja Äärelä toteuttivat ensimmäisen toimintakauden päätteeksi VIP- ja VAATU-verkostotoiminnan kyselyarvioinnin kansallisten ohjaus- ja asiantuntijaryhmien jäsenille, alueellisten ydinryhmien edustajille sekä tapahtumaosallistujille. Tulosten perusteella opettajankoulutuksen osallistuminen ensimmäisen kauden kehittämistoimintaan oppijana ja opettajiksi valmistuvien erityispedagoginen tietämys yleisesti, mutta erityisesti vaativan erityisen tuen tietämys koettiin puutteelliseksi. Näiden tulosten myötä toimintakaudella 2021–2022 yhteistyötä opettajankoulutuksen edustajien kanssa tiivistettiin ja TUVET-hankkeen päättymisen jälkeen yhteistyötä tutkimuksen edustajien kanssa jatkettiin kutsumalla koolle tutkijakollegium VIP-verkoston eri ryhmissä mukana olevista tutkijoista. Tutkijakollegiumin yhteistyön tuloksena marraskuussa 2022 toteutettiin kolmen kaikille avoimen tutkimuswebinaarin sarja, jossa mukana olleet tutkijat jakoivat tutkimuksen näkökulmaan pohjautuvia ajatuksia inklusiosta ja vaativasta tuesta sekä kertoivat mm. viimeisimmistä tutkimushankkeista ja -tuloksista.

2. VIP-VERKOSTON TOIMINNAN VAKIINNUTTAMINEN 2021–2022

Maj-Len Engelholm, Pirjo Koivula, Merja Mannerkoski ja Erja Vitikka

Hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelmassa tavoitteena VIP-verkoston osalta oli sen vakiinnuttaminen. VIP-verkoston vakiinnuttaminen sekä verkoston moniammatillisen osaamisen hyödyntäminen lähikouluissa ja -päiväkodeissa oli myös yksi opetus- ja kulttuuriministeriön osana Oikeus oppia -kehittämisohjelmaa nimeämän Oppimisen tuen, lapsen tuen ja inklusion edistämistoimia varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa valmistele-
van työryhmän hallitusohjelman mukaisista painopistealueista. Työryhmä päätti työskente-
lynsä elokuun 2022 lopussa ja sen loppuraportti, joka sisälsi myös VIP-verkoston toimintaan
liittyviä kehittämis ehdotuksia, julkaistiin marraskuussa 2022.

VIP-verkoston toimintakausien aikana kehitettyjen toimien, yhteistyöverkostojen ja palvelu-
mallien vakiinnuttaminen on linjassa myös kansainvälisten inklusiota koskevien sopimus-
ten sekä Euroopan tasoisen kehittämistyön ja muutoksen kanssa. Sekä YK:n yleissopimus
vammaisten henkilöiden oikeuksista (2006) että Euroopan unionin direktiivit tekevät selväksi,
että tässä vaiheessa ei tulisi enää väitellä inklusiivisen opetuksen sisällöstä ja syistä, vaan
painopiste tulisi siirtää sellaisen inklusiivisen opetuksen toteuttamiseen, joka pyrkii kaikkien
tasavertaiseen osallisuuteen ja yhteenkuuluvuuteen. Suomi on osaltaan sitoutunut näihin
kansainvälisiin sopimuksiin, joten osallisuuteen ja yhteenkuuluvuuteen tulee edelleen pyrkiä
kaikkien oppilaiden kohdalla – myös niiden, jotka kasvuunsa ja kehitykseensä tarvitsevat
vaativaa, lähikoulussa tarjolla olevaa oppimisen ja koulunkäynnin tukea laajempaa, monialai-
sempaa ja intensiivisempää tukea.

European Agencyn CROSP-hankkeessa (Changing Role of Specialist Provision in Supportig
Inclusive Education), jossa tarkastelun ja kehittämisen kohteena oli erityisopetuksen muut-
tuva rooli inklusiivisen opetuksen tukemisessa, oli tarkoituksena määrittää ja analysoida
niitä tekijöitä ja poliittisia linjauksia, jotka vaikuttavat erityisopetuksen uudelleenorganisoi-
ntiin ja uudistamiseen pyrittäessä inklusiiviseen opetukseen kaikille oppijoille. Organisaation
toiminnassa on ollut mukana edustajat myös Suomesta (opetus- ja kulttuuriministeriöstä ja
Opetushallituksesta), jotka ovat välittäneet viestiä kansainvälisistä kehityssuunnista myös
VIP-verkoston kehittämistyötä varten.

VIP-verkoston vakiinnuttamiskauden 2021–2022 tavoitteena oli vakiinnuttaa kehittämistyö
tuloksineen pysyviksi käytänteiksi alueille ja kuntiin sekä ennaltaehkäisevän toiminnan että
tuen palvelujen osalta. Vakiinnuttamista suunniteltaessa tärkeinä asioina pidettiin erityisesti
konsultatiivisen työn kehittämistä ja eteenpäin viemistä, sekä siihen liittyvää **täydennyskou-
lutusverkoston** luomista, johon kaikki kunnat saataisiin mukaan. Lisäksi tavoiteltiin kansal-
lisella tasolla ja alueilla operatiivisesti toteutettavaa neljän toimijan yhteistä **Vaatu-työtä ja
Vaatu-toimijoiden yhteistyön** kehittämistä, jota on kuvattu luvussa 4.3.

Varhainen ja ennaltaehkäisevä tuki tulee jatkossa huomioida laajemmin koko oppimisen ja
koulunkäynnin tuen järjestelmässä, ja kaikilla tuen tasoilla. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi
kuntien omia malleja konsultaatiosta, jossa tuen tarpeisiin pyritään vastaamaan esimerkiksi
omalla koulun ja kuntatason konsultatiivisella toiminnalla jo ennen niiden kasvamista vaati-
viksi. Tällaisia kunnissa käytössä olevia malleja nousi esiin myös VIP-verkoston kehittämis-
työn yhteydessä.

VIP-verkoston kehittämis- ja vakiinnuttamisvaiheissa huomattiin sekä opetuksen järjestäjien omien tukitoimien riittävyyden tärkeys että *tarve kansallisen tason ohjauspalveluille*. Yksi eurooppalainen esimerkki kansallisen tason ohjauspalvelusta on Norjan kansallinen ohjauspalvelu Statped, jonka tehtävänä on tarjota tasapuolisia palveluja apua tarvitseville kuntien ja maakuntien viranomaisille. Se tarjoaa palveluja sekä yksilö- että järjestelmätasolla. Samankaltaisella ajatuksella VIP-verkoston Vaatu-toimijat ovat kehittäneet vuoden 2022 aikana pilotoitun *Vaativan konsultaation palvelun*, josta oli mahdollista pyytää sekä yksilö- että yhteisökonsultaatiota. Vaatu-konsultaation pilotointi saatiin käyntiin maaliskuun 2022 alusta, joten odotettavissa oli, että konsultaatiopyynnöt lisääntyvät syyslukukaudella. Realistisempi kuva palvelun tarpeesta käynnistysvaiheen jälkeen saadaan kevätlukukaudella 2023, kun toimintaa on VIP-vakiinnuttamiskaudella syntyneiden säästöjen myötä mahdollista jatkaa.

Toiminnan myötä havaittiin selkeitä *koulutuksellisia tarpeita*, joihin olisi mahdollista vastata laajemmin esimerkiksi kuntien sisäisillä koulutuksilla ja konsultaatiolla. Lisäksi koulujen toimintakulttuurin kehittämistä voitaisiin jatkossa tukea kohdentamalla jaossa olevaa täydennyskoulutus- ja hankerahoitusta siten, että sen avulla voidaan tukea opetuksen järjestäjien omaa toimintakulttuurin kehittämistä ja toimivien rakenteiden sekä toimintamallien, esimerkiksi opetuksen järjestäjän oman henkilöstön kuten erityisopettajien konsultatiivisten toimintatapojen, kehittämistä. Tällaisesta kehittämisestä esimerkkinä ovat Opetushallituksen rahoittamat henkilöstökoulutuskokonaisuudet, kuten Tukea Tuen Järjestäjille. Vastaavien koulutusten jatkaminen ja laajentaminen koskemaan entistä useampia sekä myös ruotsinkielisiä opetuksenjärjestäjiä tukisi tavoitetta luoda tuen ja vaativan tuen aiheita kattava täydennyskoulutusverkosto.

Vakiinnuttamiskaudella kansallista kehittämistä koordinoi VIP-johtoryhmä, johon kuului opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Opetushallituksen edustajia. Kokouksiin kutsuttiin käsiteltävien asioiden perusteella eri VIP-toimijoita. Alueellisen työn kehittämisestä vastasivat viiden alueen ydinryhmien työtä jatkaneet alueryhmät. Kaikkien kuntien sekä lisäksi myös yksityisten opetuksenjärjestäjien ja yliopistojen harjoittelukoulujen nimeämät VIPU-yhdyshenkilöt muodostivat alueelliset käytännön tason kehittämisverkostot, joille järjestettiin yhteisiä tilaisuuksia maakunnallisesti, alueellisesti ja kansallisesti. Kuntien, maakuntien ja alueiden tasolla toteutetulla toiminnalla oli tarkoitus tukea toimijoiden omaa verkostoitumista, mikä pääsi toimintakauden aikana hyvin käyntiin. Lisäksi vakiinnuttamiskaudella toimi kolme teemaryhmää, jotka suunnittelivat ja toteuttivat kehittämistoimia kyseiseen ajankohtaiseksi havaittuun teemaan liittyen.

Ensimmäisellä VIP-kaudella 2018–2020 kansallisella tasolla alkanut yhteistyö aluehallintovirastojen ja järjestöjen kanssa jatkui alueilla niiden erilaisten tilanteiden ja tarpeiden mukaisesti. Aluehallintovirastoista oli mukana edustus jokaisessa alueryhmässä ja lisäksi ne ovat olleet aktiivisesti mukana esimerkiksi teemaryhmien koulutuswebinaarien järjestelyissä ja tiedottamisessa. Järjestöjen edustajia oli mukana eri teemaryhmissä ja heitä kutsuttiin mukaan myös syksyn 2022 maakunnallisiin VIPU-tilaisuuksiin esittelemään omaa toimintaansa.

3. TIEDOTUS JA VIESTINTÄ

Terhi Ojala ja Maija Komu

Vakiinnuttamiskaudella VIP-verkostosta tiedotettiin useilla tavoilla ja kanavilla. Pääkanava olivat kaksikieliset VIP-verkoston www-sivut (<https://vip-verkosto.fi/> ja <https://vip-verkosto.fi/sv/>). Sivuilta on käynnistämisen- ja vakiinnuttamiskausien aikana rakentunut kattava vaativan erityisen tuen tietopankki. Sinne on koottu perusinformaation lisäksi teemaryhmien työskentelyjen tuotokset ja tulokset, verkostopäivien esitysmateriaalit, Vaatu-toiminnan esittelyt videoineen, Vaativan konsultaation palvelun yhteydenottokanava sekä Tietoiskut. Sivulla on tiedotettu ajankohtaisista asioista, kuten tilaisuuksista ja tapahtumista, rahoitushauista ja koulutuksista. Sivulla on tarjolla myös toimijoiden omaan käyttöön ladattavaa esitysmateriaalia, esimerkiksi VIP-esittelydiasarja ja VIP-logo. Viestintämateriaalien sähköiset pohjat, kuten PowerPoint-diat ja muistiopohjat luotiin VIP-verkoston käynnistämisvaiheessa ja niitä on sellaisinaan hyödynnetty vakiinnuttamiskaudella.

Suuri osa tiedottamisesta tapahtui VIPU-yhdyshenkilöiden tapaamisissa, joita pidettiin sekä alueellisina että maakunnallisina, joskin suurin osa etätilaisuuksina. Läsnäolotapahtumissa VIP-markkinointia tehtiin jakamalla VIP-logollisia tarroja ja pinssejä sekä Vaativan konsultaation palvelun kirjanmerkkejä. Lisäksi VIPU-yhdyshenkilöitä tiedotettiin sähköpostitse kaksikielisillä kuukausikirjeillä, joita lähetettiin toimintakauden aikana yhteensä seitsemän.

Sosiaalinen media valjastettiin niin ikään tiedottamiseen ja viestintään. Käytössä olivat VIP-verkoston Twitter-tili (@VIPverkosto), julkinen Vaativan erityisen tuen Facebook-sivusto sekä VIPU-yhdyshenkilöille oma suljettu Facebook-kanava. VIP-asioista informoitiin myös muiden toimijoiden, kuten esimerkiksi sosiaali- ja terveystieteen, Facebook-ryhmiin.

VIP-verkoston toimintaa esiteltiin erilaisissa tapahtumissa ja seminaareissa useiden toimijoiden voimin. Lisäksi VIP-verkoston nettisivut on linkitetty monien VIP-toimijoiden omille www-sivuille.

VIP-verkoston loppuraportti ja Käyttäytymisellään reagoivat lapset ja nuoret teemaryhmän opas Tukea arkeen! julkaistaan verkossa Opetushallituksen julkaisusarjoissa. Näistä tiedottamisesta on vastuussa Opetushallituksen viestintä yhteistyössä VIP-verkoston vastuuhenkilöiden kanssa.

4. VERKOSTON TOIMIJOIDEN KOKEMUKSIA TOIMINNASTA JA AJATUKSIA VIP-VERKOSTON TOIMINNAN VAKIINNUTTAMISESTA

4.1 Opetuksen järjestäjätasolla toteutettu toiminta: VIPU-yhdyshenkilöt

Terhi Ojala ja Maija Komu

Opetus- ja kulttuuriministeriö kutsui kuntia toukokuussa 2021 nimeämään kaksi yhdyshenkilöä VIP-verkoston VIPU-yhdyshenkilöiksi; toisen oppimisen ja koulunkäynnin tuen koordinoinnista vastaavan henkilön ja toisen opiskeluhuollon palvelujen edustajan. Myös varhaiskasvatuksen edustajia toivottiin mukaan. Kaksikielisissä kunnissa huomioitiin molempien kielten edustus. Elokuussa sama yhdyshenkilöpyyntö esitettiin myös yksityisille opetuksen järjestäjille ja yliopistojen harjoittelukouluille. Ilmoittautumislinkki oli auki koko vakiinnuttamisvaiheen ajan (2021–2022), joten uusien toimijoiden oli milloin tahansa mahdollista liittyä mukaan. Ilmoittautuneita oli yhteensä 570. Heidän taustatietojaan on koottu alla oleviin taulukkoihin.

TAULUKKO 1. VIPU-YHDYSHENKILÖIDEN LUKUMÄÄRÄT

VIPU-yhdyshenkilöitä	Opiskeluhuollon palveluiden edustajia	Oppimisen ja koulunkäynnin tuen edustajia
570	183	387

TAULUKKO 2. VIPU-YHDYSHENKILÖIDEN TAUSTATAHOJEN LUKUMÄÄRÄT

Kuntia	Kuntayhtymiä	Yksityisiä opetuksen järjestäjiä	Yliopistojen harjoittelukouluja
274	8	15	8

Toiminta käynnistettiin VIPU-henkilöiden kansallisella tiedotuswebinaarilla 31.5.2021. Toimintakauden aikana järjestettiin monimuotoisia koulutustilaisuuksia, joista koronan vuoksi suurin osa Teamsin välityksellä etänä. Koulutustilaisuuksista kolme toteutettiin alueellisesti, kolme maakunnallisina ja kaksi kansallisena, toisen näistä ollessa päätösseminaari. Jokaisessa tilaisuudessa kuultiin ajankohtaisia terveisiä opetus- ja kulttuuriministeriöstä, Opetushallituksesta ja/tai Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta. Lisäksi saatiin kuulumisia ja katsauksia VIP-verkoston teemaryhmistä, sosiaali- ja terveydenhuollon (sote) uudistuksesta, lapsi- ja perhepalveluiden (LAPE) muutosohjelmasta, paikallisista lastensuojelu-, Sitouttava kouluyhteistyö (SKY)- ja VIP-hankkeista sekä Vaativan konsultaation palvelusta. Myös kolmannen sektorin tarjontaan ja palveluihin tutustuttiin. Tilaisuuksissa pyrittiin huomioimaan kaksikielisyys. Tapahtumissa painotettiin osallistujien keskinäistä verkostoitumista ja vertaistukea, jota pyrittiin tukemaan erilaisin pari- ja pienryhmätyöskentelymenetelmin. Etäosallistuminen ei kuitenkaan maksimaalisesti tukenut osallistujien verkostoitumista, joka oli eräs keskeinen tavoite.

VIPU-yhdyshenkilöt olivat tärkeitä VIP-verkoston kansallisten tavoitteiden toteuttamisessa paikallisessa kehittämisessä, joka tapahtui yhteistyössä monialaisten toimijoiden kanssa. Yhdyshenkilöt olivat tärkeitä tiedonvälittäjiä VIP-verkoston ja kentän toimijoiden välillä.

VIPU-yhdyshenkilön tehtäviksi kirjattiin

- verkostoitua aktiivisesti muiden toimijoiden kanssa
- vastaanottaa tietoa ennalta ehkäisevän ja varhaisen tuen sekä vaativan erityisen tuen kehittämisestä VIP-verkostossa sekä ajankohtaista tietoa opetus- ja kulttuuriministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, Opetushallituksen ja Terveystieteiden tutkimuskeskuksen (THL) toimialueiden asioista ja hankkeista (erityisesti oppimisen ja koulunkäynnin tuki sekä opiskeluhuolto)
- osallistua järjestettäviin tilaisuuksiin, joita olivat koulutukset, webinaarit ja seminaarit
- koota koulujen / kuntien / opetuksen järjestäjien / opiskeluhuoltopalveluiden oppimisen ja koulunkäynnin tukeen liittyvän yhteistyön kehittämistarpeita ja välittää kehittämiskehittämistä oman alueensa VIP-alueyhmälle sekä VIP-verkoston toimijoille
- edistää osaltaan saamansa tiedon, koulutuksen ja kokemuksen perusteella paikallisten toimintamallien ja yhteistyön rakenteiden luomista, kehittämistä ja ylläpitämistä VIP-alueyhmän tuella
- huolehtia tiedon välittämisestä varhaiskasvatuksen toimijoille.
- välittää yhdyshenkilönä saamaansa tietoa sekä ajankohtaisia asioita tiedoksi omassa kunnassaan ja koulussaan: sivistystoimen johdolle ja rehtoreille, opiskeluhuoltopalveluiden esihenkilöille ja johdolle, perusopetuksen ja varhaiskasvatuksen opettajille / opiskeluhuoltopalveluiden ammattilaisille (koulupsykologit, koulukuraattorit, kouluterveydenhoitajat ja -lääkärit)

Tavoitteena on, että VIP-verkoston vakiinnuttamisvaiheen jälkeen VIPU-yhdyshenkilöiden keskinäinen verkostoituminen on muotoutunut niin vahvaksi, että se kannustaa jatkamaan alueellista ja paikallista monialaista kehittämistä.

4.2 Alueellinen toiminta: VIP-alueyhmät

4.2.1 TAYS-alue

Mari Luosa ja Lari Marjamäki

TOIMINNAN KÄYNNISTYMINEN JA TAYS-ALUEEN ESITTELY

TAYS-alueella jatkettiin vuosien 2018–2020 aikana käynnistettyä kehittämissuorityötä. Opetushallituksen raportti käynnistämiskaudelta (VIP-verkosto 2018–2020, OPH 2021) kuvaa aiempaa toimintaa myös TAYS-alueella. TAYS-alue koostuu kolmesta maakunnasta; Etelä-Pohjanmaa, Kanta-Häme ja Pirkanmaa. Alueeseen kuuluu 52 kuntaa. TAYS-alueella asuu lähes viidesosa maan asukkaista. Kuntien koko, väkiluku ja ikärakenne vaihtelevat alueen sisällä merkittävästi. Kunkin maakunnan suurimman kaupungin ympärille rakentuvat alueiden kasvukeskukset. Alueella on kunnista ja yksityisistä opetuksen järjestäjistä sekä yliopiston harjoittelukoulusta ilmoitettu VIPU-verkostoon mukaan 106 VIPU-yhdyshenkilöä.

TAYS-ALUEEN VIP-ALUERYHMÄ

Opetus- ja kulttuuriministeriö yhdessä Opetushallituksen kanssa nimesi ja kutsui työhön mukaan jäsenet alueen VIP-alueryhmään.

Sivistystoimen johto: Lari Marjamäki, kasvatus- ja opetusjohtaja, Kauhajoki, puheenjohtaja

Aluehallintovirasto: Kati Koskiniemi, ylitarkastaja, opetus- ja kulttuuritoimen vastuualue, varapuheenjohtaja

Rehtori: Kaisa Isotalo, rehtori, Seinäjoki

Vaatu-edustus: Aki Halme, konsultoiva erityisopettaja, Tampere

Varhaiskasvatus: Kirsi-Marja Kurkinen, koordinoiva varhaiskasvatussyksikön johtaja, Lempäälä

LAPE- ja/tai OT-toimijat: Sini Stolt, hankepäällikkö, Tulevaisuuden sote-keskushanke, Kanta-Häme

Erikoissairaanhoido: Mervi Mikkonen, nuorisopsykiatrian kuntoutusohjaaja

Oppilashuolto: Tuire Sannisto, kouluterveydenhuollon ylilääkäri, Tampere

Yliopistotutkimus: Elina Kontu, psykologian professori, Tampereen Yliopisto

Opettajankoulutus: Minna Mäkihonko, PhD, Head of Degree Studies, Class Teacher Education Team Leader, Tampereen yliopisto

Lastensuojelu: Kristiina Ruuskanen, projektipäällikkö MONNI – Lastensuojelun monialainen kehittäminen Etelä-Pohjanmaa, Kanta-Häme ja Pirkanmaa

VIP-alueyhdyshenkilö, Mari Luosa, ohjaava opettaja, Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri

TOIMINTA VUOSINA 2021–2022

Monialainen yhteistyö korostui alueryhmän toiminnassa ja sitä toteutettiin mm. Vaatu-toimijoiden, hyvinvointialueen Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE) kehittäjäverkoston, lastensuojelun Monni-hankkeen, Pirkanmaan OT-keskuksen suunnittelijoiden ja paikallisten hankkeiden sekä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

TAYS-alueryhmä kokoontui tämän toimintakauden aikana kahdeksan kertaa. Näistä viidessä tapaamisessa tavattiin aidosti kasvokkain. Mahdollisuuksien mukaan alueryhmän jäsenet osallistuivat myös alueen VIPU-yhdyshenkilöiden maakunnallisiin ja alueellisiin tapaamisiin ja koulutusiltapäiviin. Toimintakauden aikana VIPU-yhdyshenkilöille järjestettiin kolme kansallista tapaamista, neljä alueellista koulutus- ja verkostoiltaa sekä 12 maakunnallista tapaamista. Nämä tapaamiset järjestettiin etäyhteyksin. Syksyn 2022 verkostopäivät toteutettiin maakunnallisesti lähitapaamisina.

VIP-verkostotyötä jalkautettiin kuntiin Vaativan erityisen tuen, ennaltaehkäisevien toimintamallien ja varhaisen tuen kehittäminen inklusiivisissa toimintaympäristössä -hankkeiden kautta. Alueen hankkeet toteutuvat Pirkanmaalla ja Etelä-Pohjanmaalla. Opetushallituksen rahoittama, vuosina 2022–2023 toteutettava Pirkanmaan tuen jatkumot ja toimivat verkostot –hanke on Tampereen kaupungin koordinoima ja mukana on maakunnasta 19 kuntaa. VIPU-voimaa!-hankkeeseen, Lapuan ja Ilmajoen koordinoimana, kuuluu koko Etelä-Pohjanmaan maakunnan kunnat.

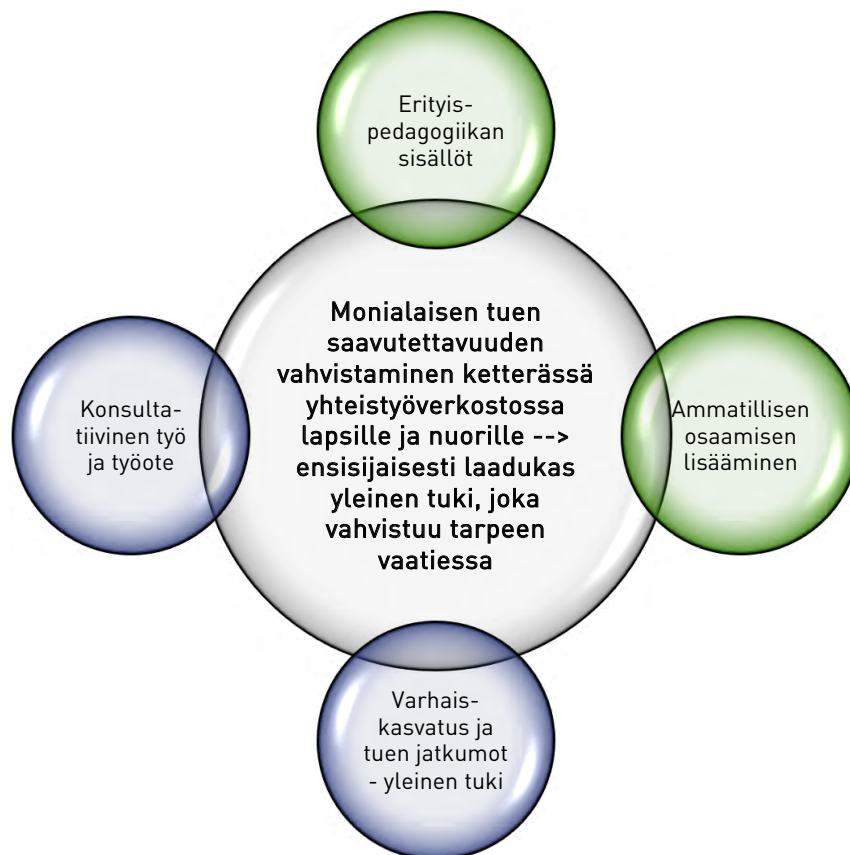
ALUEEN ERITYISET PAINOPISTEET – TYÖN TAVOITTEET JA NIIDEN TOTEUTUMINEN

VIP-verkostolle asetettujen kansallisten tavoitteiden pohjalta TAYS-alueen VIP-alue-ryhmä muodosti tavoitteet ja suunnitelman vakiinnuttamiskaudelle 2021–2022. Alueen

VIPU-yhdyshenkilöiden välittämä tieto ja arjen tuntemus vaativasta erityisestä tuesta huomioitiin suunnitelmassa, kuten myös alueen aiemman kauden 2018–2020 tavoitteet ja toiminta.

Keskeisinä tavoitteina kehittämistyössä oli mahdollistaa ja parantaa monialaisen varhaisen ja vaativan tuen saavutettavuutta lapsille ja nuorille sekä heidän lähitoimijoilleen. Käyttäjälle aina parhaiten soveltuva tuki toteutuu arkihavaintojen nojalla jokapäiväisessä opetuksessa (tukiopetuksena ym. muina arjen eri tukimuotoina tai osa-aikaisena erityisopetuksena). Varsinaista hallintotoimintaa päätöksenteon muodossa on syytä käyttää ainoastaan silloin kun on perusteltu syy poiketa yhdenvertaisuudesta. Mahdollisimman yhdenvertaisen kentän näkemyksen tukemiseksi ja erilaisten menetelmien jakamiseksi on keskeistä, että kentän (kuntatoimijat) sekä ohjaavan toimijan (valtio; ministeriö & OPH) vuoropuhelu toimii mahdollisimman hyvin ja mutkattomasti.

KUVIO 1. ENSISIJAINEN YLEISEN TUEN VAHVISTAMINEN

TAYS-alueyhmän kehittämisen kärjet/ toimenpiteet:

- Erityispedagogiikan sisällöt opettajankoulutuksessa, erityisesti laadukas yleinen tuki ja eriyttäminen, sekä läpileikkaavana teemana, että myös erillisinä sisältöinä.
- Ammatillisen osaamisen ylläpitäminen säännöllisesti, jatkuvuus; Yhteistyössä AVI ja koulutustoimijat
- Konsultatiivinen työ ja työote
- Yhteistoimijaverkoston toimintamalli - kentän (kuntatoimijat) sekä ohjaavan toimijan (valtio; ministeriö & OPH) mutkaton vuoropuhelu
- Varhaiskasvatuksen näkökulma – varhaisen monialaisen ja vaativan tuen saavutettavuus; lapsille ja nuorille varhainen tuki, joka jatkuu tarpeen mukaisesti.

YLEINEN TUKI

Esi- ja perusopetuksessa tukea vahvistetaan voimassa olevan säädöspohjan nojalla portaittain. Perusopetuslaki luo tuelle kolmitasoisen rakenteen, jossa tukea vahvistetaan tuen tarpeen mukaisesti. Myös esiopetukseen sovelletaan perusopetuslakia. Lähtökohtaisesti näemme alueryhmässämme tärkeänä, että perusopetuslain mukaista tukea tulisi pyrkiä toteuttamaan niin, että lain henki ”saada tukea heti tuen tarpeen ilmetessä” toteutuisi. Tällöin **suurin panostus kohdentuisi yleiseen tukeen**. Tutkittua on, että suurin osa oppimisen ja kasvun haasteista selätetään laadukkaan yleisen tuen avulla. Jos painotetaan toimintaa tähän yhdenvertaisena toimimiseen ja sen tukemiseen, saadaan resurssit kohdennettua oikeina konkreettisina keinoina suoraan oppilaalle. Ajatus yleisen tuen kohdentamisesta laajasti kaikille tukee myös inklusion ajatusta. Keskeistä on tunnistaa, että inklusiossa tärkeintä on kaikille yhteinen koulu, johon ollaan kaikki tervetulleita ja tuki järjestetään koulun sisällä siten, kuin se kullekin sopivimmin istuu.

Perusopetuslaissa sen ”henki” kiteytyy 3§ 2 momenttiin, jossa todetaan, että: ”*Opetus järjestetään oppilaiden **ikäkauden ja edellytysten mukaisesti** ja siten, että se **edistää oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä.***”

HE 86/1997 vp 53: Pykälän 2 momentin säännös opetuksen järjestämisestä oppilaan ikäkauden ja edellytysten mukaisesti on pohjana kaikelle opetuksen sekä opetukseen liittyvien järjestelyiden ja tukitoimenpiteiden suunnittelulle ja toteuttamiselle. Tukiopetuksesta, erityisopetuksesta ja mahdollisuudesta poiketa säännöksistä yksittäisen oppilaan osalta säädetään tarkemmin 16-18 §:ssä.

Tuen järjestäminen kiteytyy perusopetuslain 30§ 1 momentissa: *Opetukseen osallistuvalla on työpäivinä oikeus saada opetussuunnitelman mukaista **opetusta, oppilaanohjausta sekä riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä.***

HE 109/2009 vp s. 26 30 §. [...] Mahdollisimman varhaisen ja riittävän tuen saamiseksi 30 §:n 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisätään nykyisten opetusta ja oppilaanohjausta koskevien oikeuksien lisäksi oppilaan oikeus saada tukea ja ohjausta oppimiseensa ja kasvuunsa. Näillä tarkoitettaisiin kaikkea perusopetuslain mukaan oppilaalle jo annettavia tuen muotoja. [...]

Kentältä jo pitkään kuuluneen viestin nojalla **tuen kolmiportaisuus** aiheuttaa tosiasiallisessa hallintotoiminnassa verrattain runsaasti haasteita ja tehostetun tuen järjestämistapojen heterogeenisuus haastaa myöskin tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden. Näin ollen keskeinen vaatimus kohdistuu myös siihen, että lainsäädäntöä muutettaisiin mahdollisimman selkeäksi ja oppilaiden oikeusturvaa vahvistavaksi tuen järjestämisen osalta, mutta kuitenkin niin, että painotus on yleisessä tuessa.

Keskusteluissamme on noussut myös esiin Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden uudistamissykli, opetussuunnitelman perusteiden laajuus ja sen sisältöjen painottuminen akateemisiin taitoihin. Johtopäätökseämme on, että koulujärjestelmässä lienee tarvetta eräänlaiselle ajattelutavan tarkastelulle ja ehkä muutoksellekin sen suhteen, millaista kouluissa tehtävä perustyö opetussuunnitelman mahdollistamana ja määräämänä on.

Varhaiskasvatuksen konsultaatorakenteiden kehittäminen kytkeytyy TAYS-alueella jatku-
mona *TAKO, Tays-alueen perusopetuksen konsultaatio ja ohjaus* -koulutuskokonaisuuteen. Ope-
tushallituksen opetustoimen ja varhaiskasvatuksen täydennyskoulutusvaroin käynnistettiin
syksyllä 2022 *VARTAKO-Tays-alueen varhaiskasvatuksen konsultaation ja ohjauksen* koulutus-
kokonaisuus. VARTAKO-koulutuskokonaisuuteen osallistuu varhaiskasvatuksen erityisopet-
taji alueen 39 kunnasta. Toiminnan tavoitteena on tukea alueellista verkostoitumista sekä
paikallista konsultaatiotyön kehittämistä. Koulutus toteutetaan vuoden prosessikoulutuksena
ja siihen osallistuu 65 varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Koulutukseen osallistuvien jou-
kossa on myös muutamia esi- ja alkuopetuksen erityisopettajia sekä varhaiskasvatuksen
opettajia kunnan henkilöstörakenteesta riippuen.

KUVIO 2. VARTAKO TAYS-ALUEEN VARHAISKASVATUKSEN KONSULTAATION JA OHJAUKSEN KOULUTUSKOKONAISUUS

TAYS-ALUEEN VIP-VERKOSTON AJATUKSIA JATKOSTA

Keskusteluissamme on vahvasti elänyt esitys siitä, että vuoden 2022 jälkeenkin **alueryhmä-toimintaa tulisi jossain muodossa jatkaa** tosiasiallisten vakiinnuttamistoimien mahdol-
listamiseksi. Koronavuodet käytännössä kuluttivat meiltä toiminta-aikaa, jonka johdosta
toimintavuosien vakavaan harkintaan ottaminen on perusteltua toiminnallisten vaatimusten
sekä käyttöpääomallisten näkökulmien johdosta. Koska olemme kuluvalle kaudella päässeet
hyvin toimintaan ja sen edistämiseen kiinni, on perusteltua esittää toiminnan jatkoa.

Toiminnan jatkoon mahdollistuessa voitaisiin siinä keskittyä yhä konkreettisempien toiminta-
mallien luomiseen yhteistyöverkostoiden kautta kuntatoimijoiden suuntaan ja toimeenpanna
niitä käytännössä. Tällaisista esimerkkejä ovat mm. yleisen tuen toimintamallien vahvistami-
nen, konsultatiivinen työote ja sen toteuttaminen sekä vaativa monialainen tuki ja sen järjes-
täminen. Myös koulutuskokonaisuuksien kehittäminen ja toimeenpaneminen mahdollistuisi
jatkotyöskentelyn myötä ja kentän tietoisuus näin ollen vahvistuisi keskeisten asiakokonai-
suuksien äärellä.

4.2.2 OYS-alue

Janne Ylinampa, Maria Laiho ja OYS-alueen VIP-alueryhmän jäsenet

TOIMINNAN KÄYNNISTYMINEN JA OYS-ALUEEN ESITTELY

VIP-verkoston vakiinnuttamiskaudella 2021–2022 OYS-alueella jatkettiin vuosina 2018–2020
aloitettua kehittämistyötä. Ensimmäisen kauden toiminta OYS-alueella on kuvattuna Opetus-
hallituksen julkaisemassa raportissa; [VIP-verkosto 2018-2020](#).

OYS-alue koostuu neljästä maakunnasta: Pohjois-Pohjanmaa, Kainuu, Keski-Pohjanmaa ja Lappi. OYS-alue kattaa maantieteellisesti noin puolet Suomen pinta-alasta, mikä tarkoittaa, että alueen erityispiirteinä ovat pitkät välimatkat. Tämä näyttäytyy erityisesti vaativaa monialaista tukea koskevien palveluiden saatavuudessa. OYS-alue rajoittuu kolmeen eri valtioon: Ruotsiin, Norjaan ja Venäjään. OYS-alueen sisällä on myös kansallisia kielivähemmistöjä: pohjoisessa on saamelaiden kotiseutualue ja Keski-Pohjanmaalla kaksikielinen Kokkola.

Kuntia alueella on yhteensä 67. Alueen kuntien koko, väkiluku ja ikärakenne vaihtelevat suuresti. Osa kunnista kasvaa voimakkaasti ja osa puolestaan menettää väestöä kasvukeskukseen. OYS-alueen VIPU-yhdyshenkilöiden verkostossa on 122 kuntien ja alueiden oppimisen ja koulunkäynnin tukea ja oppilas- ja opiskeluhuoltoa koordinoivaa ammattilaista, verkostoon kuuluvat myös Oulun ja Lapin yliopistojen harjoittelukoulut sekä varhaiskasvatuksen edustajia. Tämä tarkoittaa edustusta lähes jokaisesta alueen kunnasta.

OYS-ALUEEN VIP-ALUERYHMÄ

OYS-alueen VIP-verkoston toimintaa ohjasi ja koordinoi monialainen VIP-alueryhmä, jonka jäsenet opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus valitsivat. Alueryhmän jäsenten valintaperusteina olivat monialaisuus ja alueellinen kattavuus. Tärkeänä nähtiin valittavien henkilöiden kokemus vaativasta monialaisesta tuesta omalla alallaan, kehittämismyönteisyys ja aktiivisuus. Alueryhmän jäsenet tuntevat oman kenttensä ja heillä on laajoja verkostoja.

OYS-alueen VIP-alueryhmän jäsenet:

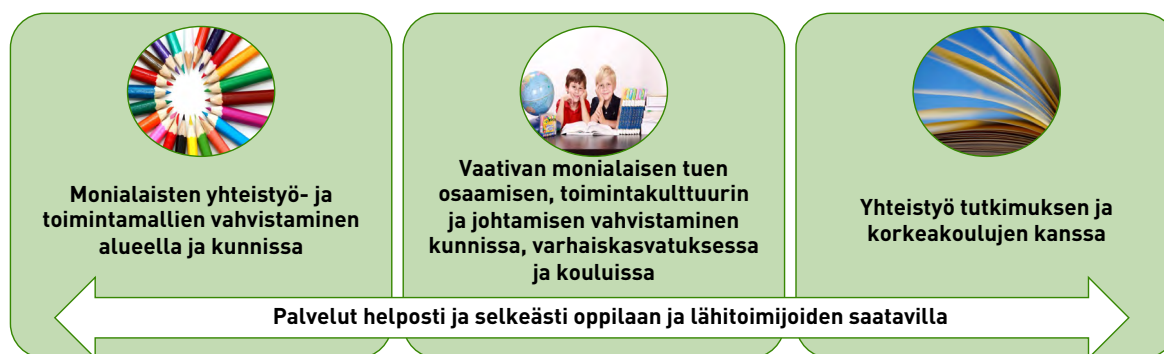
- **Rehtori:** Janne Ylinampa, rehtori, Kittilän yläkoulu ja lukio (OYS-alueryhmän pj.)
- **Sivistystoimen johto:** Tuomo Lukkari, opetusjohtaja, li
- **Vaatu-edustus/Vaatu-työn alueellinen pj:** Satu Nevala, Sairaalaopetuksen johtaja, Oulu, Tiernan koulu (OYS-alueryhmän varapj.)
- **Varhaiskasvatus** Sirpa Kemppainen, Varhaiskasvatuksen tulosalueen johtaja, Kajaani (2022 kevääseen asti), Reetta Suhonen, Varhaiskasvatuksen palvelupäällikkö, Kajaani
- **LAPE- ja/tai OT-toimijat:** Leena Pimperio-Koivisto, Oulun kaaren kuntayhtymän johtaja, sosiaalijohtaja Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue
- **Lastensuojelun edustaja:** Jaana Jokinen, projektipäällikkö, POSKE: Lastensuojelun monialainen kehittäminen 2020–2022 Pohjois-Suomessa
- **Erikoissairaanhoido:** Andreas Blanco Sequeiros, perheiden palvelujen toimialuejohtaja ja lastentautien ylilääkäri, Soite, Kokkola (2022 kevääseen asti), Eija Ranta-Nilkku, Vs. lastentautien ylilääkäri, Keski-Pohjanmaan keskussairaala, Soite
- **Oppilashuolto:** Hanna Koivula, vastaava koulupsykologi, Rovaniemi (2022 kevääseen asti), Eija Kasurinen, Oppilashuoltotiimin esihenkilö, Rovaniemi
- **Yliopistotutkimus:** Tanja Äärelä, erityispedagogiikan yliopistonlehtori, erityisen tuen tutkimuksen dosentti, Lapin yliopisto
- **Opettajankoulutus:** Suvi Lakkala, yliopistonlehtori, inklusiivisen kasvatuksen tutkimuksen dosentti, Lapin yliopisto
- **Aluehallintovirasto:** Mari-Annika Hemmi, Opetustoimen ylitarkastaja, Lapin Aluehallintovirasto; Sirpa Kova, Opetustoimen ylitarkastaja, Pohjois-Suomen Aluehallintovirasto (2022 kevääseen asti), Jyri Ulvinen, Opetustoimen ylitarkastaja, Pohjois-Suomen Aluehallintovirasto
- **VIP-alueyhdyshenkilö:** Maria Laiho, ohjaava opettaja, Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri

ALUEEN ERITYISET PAINOPISTEET – TYÖN TAVOITTEET JA NIIDEN TOTEUTUMINEN

Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen kansallisesti asettamien tehtävien pohjalta OYS-alueen VIP-alueryhmä ja alueen VIPU-yhdyshenkilöt muodostivat toiminnalle tavoitteet ja suunnitelman kaudelle 2021–2022. Toimintasuunnitelman pohjalla oli VIP-alue-ryhmän jäsenistön verkostojen ja vaativan monialaisen tuen kentän tuntemus sekä OYS-alueen VIPU-yhdyshenkilöiden vaativan monialaisen tuen arjen ja kentän tuntemukseen ja tarpeisiin perustuva tieto. Lisäksi kauden 2020–2021 toimintasuunnitelmassa huomioitiin VIP-verkoston ensimmäisen kauden 2018–2020 aikana muodostetut tavoitteet ja toiminta.

Keskeisenä kehittämisen tavoitteena oli vahvistaa ja selkeyttää vaativan monialaisen tuen palvelujen saavutettavuutta oppilaille ja heidän lähitoimijoilleen. OYS-alueen kehittämisen kärkinä kaudella oli seuraavat tavoitteet:

KUVIO 3. OYS-ALUEEN VIP-VERKOSTON ALUEELLISEN KEHITTÄMISEN PAINOPISTEET KAUDELLA 2021–2022

Monialaisten yhteistyö- ja toimintamallien vahvistaminen alueella ja kunnissa

Tarkoituksena oli alueellisten ennaltaehkäisevien toimien ja vaativan monialaisen tuen palvelujen selkiyttäminen ja kehittäminen monialaisessa yhteistyössä varhaiskasvatuksen, opetuksen, sosiaali- ja terveydenhuollon sekä kolmannen sektorin toimijoiden kesken. Kehittämistyötä tehtiin alueiden tarpeiden mukaisesti ja tätä vahvistivat VIPU-yhdyshenkilöiden ja VIP-alueryhmän yhteiset tapaamiset ja tiedonkulku eri ryhmien välillä. VIP-alueryhmässä esiteltiin hyvinvointialueiden valmistelutyötä ja vaativan monialaisen tuen oppilaiden palveluiden rakentumista muutosprosessissa.

Tietoisuutta alueen vaativan monialaisen tuen palveluista lisättiin kunnille, varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen ja opiskeluhoollon edustajille sekä muille monialaisille toimijoille. Palveluista tiedotettiin mm. erilaisissa esittelyissä, tapaamisissa ja alueryhmän kokouksissa sekä verkostoissa. OYS-alueen verkostoihin kuului esimerkiksi sivistysjohtajia, kuntien ja opetuksen järjestäjien VIPU-yhdyshenkilöitä, sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoita, Pohjoisen osaamis- ja tukikeskuksen (OT) toimijoita sekä lastensuojelun hankkeiden edustajia. Verkostoyhteistyössä mukana oli myös kolmannen sektorin toimijoita. OYS-alueen Vaatu-toimijoiden vaativa konsultaatio -palvelun pilotointi aloitettiin. Vakiinnuttamiskauden aikana Vaatu-toimijat vahvistivat yhteistyötä alueen VIPU-yhdyshenkilöiden, erikoissairaanhoidon, Pohjoisen OT-keskuksen ja alueellisten lastensuojelun hankkeiden kanssa.

Vaativan monialaisen tuen osaamisen, toimintakulttuurin ja johtamisen vahvistaminen kunnissa, varhaiskasvatuksessa ja kouluissa

Alueen VIPU-yhdyshenkilöt ja VIP-alueryhmä olivat mukana tukemassa VIP-verkoston hankkeiden suunnittelemista, rahoituksen hakemista ja hankkeiden toteuttamista. Myös muita alueellisia hankkeita koottiin ja niiden sisällöllistä antia esiteltiin ja jaettiin VIP-verkoston toimijoiden kesken. Alueryhmän kokouksissa ja VIPU-tapaamisissa esiteltiin alueellisia Oikeus Oppia -kehittämishankkeen, Sitouttavan kouluyhteistyön (SKY) ja lastensuojelun hankkeita. Alueella hyviksi havaittuja toimintamalleja ja käytänteitä jaettiin VIP-verkoston kansalliselle alustalle.

VIP-verkoston toiminnalla jäsennettiin ja vahvistettiin alueen konsultatiivisia käytänteitä, erityisesti VIPU-yhteistyössä. Kansallisesti luotiin kuvaus monialaisten palvelujen kokonaisuudesta (KUVIO 7, ks. luku 4.3.1) ja sitä hyödynnettiin alueellisten palvelujen hahmottamisessa. Palvelujen kokonaisuuden kuvausta VIPU-toimijat voivat jatkossa täydentää paikallisten tarpeiden mukaisesti.

OYS-alueen vaatimaan monialaiseen tukeen liittyviä tarpeita ja ajantasaisia koulutustarpeita kartoitettiin ja ne huomioitiin VIP-verkoston kehittämistyössä ja koulutustarjonnassa. Alueella koulutustarpeina nousivat esille mm. oppimisen ja koulunkäynnin tuen tasojen, tukimuotojen ja pedagogisten asiakirjojen selkeyttäminen, tuki varhaiskasvatuksessa ja sen uudistunut lainsäädäntö, opiskeluhuollon toimintamallit, rakenteet ja lakiuudistus, monialaisen yhteistyön ja verkostojen vahvistaminen, konsultatiivinen työote sekä neurokirjon, psyykkisesti oireilevien ja käyttäytymisellään reagoivien lasten ja nuorten tukeminen. VIP-verkoston koulutuksista ja muista monialaisista koulutuksista tiedotettiin alueen kuntia säännöllisesti mm. uutiskirjeissä ja yhteisissä tapaamisissa. Alueellisessa kehittämistyössä hyödynnettiin myös VIP-verkoston kansallisten teemaryhmien kehittämistyön, tutkimusten, koulutusten, oppaiden, tietoisuuden ja tallenteiden antia.

Yhteistyö tutkimuksen ja korkeakoulujen kanssa

OYS-alueen VIP-ryhmien jäseniä oli mukana kansallisessa tutkimus- ja korkeakouluyhteistyössä, VIP-verkoston teemaryhmissä ja tutkijakollegiumissa. Opettajankoulutuksen ajankohdattaiset teemat ja kehittäminen olivat vahvasti esillä VIP-alueryhmän tapaamisissa. Yhteistyötä tehtiin alueen korkeakoulujen ja täydennyskoulutuksen kanssa (mm. Lapin yliopisto, Oulun yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, kesäyliopistot ja Aluehallintovirastot). Alueen täydennyskoulutuksissa huomioitiin monipuolisesti vaativan monialaisen tuen sisältöjä.

HOHTO-hankkeessa kehitettiin opettajankoulutusta seitsemän yliopiston yhteistyönä vuosien 2021–2022 aikana. Hankkeen tavoitteena oli opettajankouluttajien erityispedagogisen osaamisen ja digitaalisten ohjaustaitojen vahvistaminen hyvinvoinnin ja oppimisen tukemiseksi. Vaativan monialaisen tuen sisältöjä vahvistettiin opettajankoulutuksessa tarjoamalla opettajankouluttajille tietoutta lisäävää materiaalia. Vaatu-toimijat laativat osana laajempaa kansallista kehittämistyötä yliopistoihin ja myös muihin oppilaitoksiin suunnattavan esitelyvideon, jonka tavoitteena on lisätä toimijoiden tunnettuutta ja houkutelua yksiköihin opiskelijoita harjoitteluihin ja opinnäytetöitään tekemään. Video jaettiin opettajankouluttajille HOHTO-hankkeen sähköisellä alustalla. Valtakunnallisella tasolla VIP-verkoston ja opettajankoulutuksen yhteistyö sekä VIP-ryhmien yhteistyö HOHTO-hankkeen kanssa on lisännyt opettajankoulutusyksiköiden tietoisuutta opiskelijoiden moniammatillisten valmiuksien edistämisen tarpeellisuudesta jo opiskeluaikana. Myös TUVET-hankkeen tutkimuksia, koulutuksia ja sisältöjä hyödynnettiin paikallisessa työssä.

Oulun yliopistossa on koulutettu erityisopettajia jo muutaman vuoden ajan. Myös Lapin yliopisto on saanut tutkinnonanto-oikeuden erityispedagogiikan oppiaineeseen. Syksyllä 2023 alkaa uusia erityisopettajan ja erityispedagogiikan asiantuntijan koulutusohjelmia, joissa tul- laan huomioimaan niin vaativan monialaisen tuen sisältöjä kuin luonnollisesti pohjoisen eri- tyisoloja. Lapin yliopistossa on valmisteilla useampia väitöstutkimuksia vaativan monialaisen tuen aiheista.

TOIMINTA VUOSINA 2021–2022

VIP-verkoston kehittämistyötä tehtiin monialaisessa yhteistyössä mm. alueen opetus- ja kas- vatusalan ammattilaisten, Vaatu-toimijoiden, hyvinvointialueiden sote-toimijoiden, Pohjoisen OT-keskuksen, alueellisten hankkeiden ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

OYS-alueen VIP-alueryhmä kokoontui kansallisten palaverien lisäksi alueellisesti yhteensä kymmenen kertaa etäyhteyksin ja kerran suunnittelupäivän merkeissä Oulussa. Alueryhmän jäsenet osallistuivat mahdollisuuksien mukaan myös alueen VIPU-yhdyshenkilöiden tapaa- misiin ja koulutuksiin.

Kauden aikana OYS-alueen VIPU-yhdyshenkilöille järjestettiin kolme kansallista tapaamista ja näiden lisäksi verkostopäiviä ja koulutuksia alueellisesti koko OYS-alueelle yhteensä neljä kertaa sekä kymmenen maakunnallista verkostotapaamista. Tapaamiset järjestettiin pääosin etäyhteyksin, mutta syyskuun 2022 maakunnalliset verkostopäivät lähitapaamisina. VIPU-yh- dyshenkilöiden tapaamisten sisältöjä on kuvattu tarkemmin raportin kohdassa 4.1.

Kauden aikana alueella aloitettiin jokaisessa maakunnassa VIP-verkoston työtä kentälle jal- kauttavat, vuoden 2023 loppuun asti jatkuvat Opetushallituksen rahoittamat hankkeet; Vaa- tivan erityisen tuen, ennaltaehkäisevien toimintamallien ja varhaisen tuen kehittäminen ink- lusiivisissa toimintaympäristöissä. Keski-Pohjanmaalla hanketta koordinoi Perhon kunta ja kumppanina ovat Veteli, Kaustinen, Kannus, Toholampi ja Lestijärvi. Kainuussa hankkeen koordinoijana toimii Kajaani ja mukana ovat kaikki Kainuun kunnat. Pohjois-Pohjanmaalla on kaksi hanketta: Ylivieskan koordinoima hanke, jossa kumppanina ovat Alavieska, Oulai- nen, Sievi, Haapavesi ja Nivala sekä Iin kunnan, Simon ja Vaalan hankkeet. Lapin alueella Rovaniemi koordinoi Lapin alueen hanketta ja mukana ovat seuraavat kunnat: Salla, Kittilä, Keminmaa, Ylitornio, Posio, Ranua, Inari, Kolari, Kemi, Tornio ja Enontekiö.

OYS-ALUEEN VIP-VERKOSTON AJATUKSIA JATKOSTA

Vakiintuneita rakenteita suunniteltiin yhteistyössä kaikkien VIP-verkoston työryhmien ja ver- kostojen sekä sote-toimijoiden kanssa. Ohessa koottuna OYS-alueen VIP-verkoston toimijoi- den ajatuksia jatkosuhteen:

- 1.) VIP-verkostossa luotujen monialaisten ryhmien toivotaan jatkavan yhteistyötä edelleen- kin, erityisesti alueellisella ja paikallisella tasolla. Opetuksen ja kasvatuksen ammat- tilaisten ja sote-toimijoiden yhteistyön mahdollistaminen tulevien hyvinvointialueiden rakenteissa nähdään tärkeänä. Yhteyden mahdollistajina on nostettu esille mm. yhteiset työryhmät paikallisesti esim. perhekeskusten ja kasvatuksen ammattilaisten kesken. On esitetty, että VIPU-yhdyshenkilöt voisivat olla tässä paikallisesti vaativan monialaisen tuen edustajina. Oppilas- ja opiskeluhuollon rooli monialaisen yhteistyön näkökulmasta nähdään jatkossakin erityisen tärkeänä ja tässä alueellisen yhteneväisyyden toivotaan vahvistuvan mm. alueellisten opiskeluhuollon työryhmien kautta. Hyvinvointialueilla

yhteisesti laadittavat suunnitelmat, kuten esim. hyvinvointikertomus, lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma ja opiskeluhuollon alueellinen suunnitelma mahdollistavat myös yhteistyön ja monialaisten rakenteiden selkiyttämisen alueellisesti ja paikallisesti.

- 2.) Monialaisten palvelujen kokonaisuuden ja lasten ja nuorten monialaisten palvelupolkujen selkiyttäminen nähdään edelleen tärkeänä. VIP-verkoston kautta ovat paikalliset ja alueelliset monialaiset palvelut tulleet tutummaksi, palvelujen kokonaisuutta on tehty näkyväksi ja vaativimpien palvelujen osalta (mm. vaativa konsultaatio ja OT-keskus) on luotu yhteneväisiä rakenteita. Edelleen toivotaan kuitenkin selkeämpiä paikallisia toimintamalleja ja rakenteita palvelupolkuihin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, heti tuen tarpeen ilmetessä. VIP-verkostossa luotua kuvaa lasten ja nuorten monialaisista palveluista toivotaan myös sähköisenä ja muokattavana versiona kunnille siten, että siihen voisi sisällyttää varhaiset paikalliset tuen prosessit ja palvelujen kuvaukset. Varhaiskasvatus ja siirtymä esi- ja perusopetukseen oli VIP-verkoston kehittämistyössä kauden aikana aiempaa vahvemmin mukana. Siirtymä perusopetuksesta toiselle asteelle jäi tällä VIP-kaudella vähemmälle tarkastelulle ja sen selkiyttäminen ja vahvistaminen vaativan monialaisen tuen näkökulmasta nähdään tärkeänä jatkossa.
- 3.) Vaativan monialaisen tuen teemojen ja sisältöjen toivotaan näkyvän jatkossakin kansallisessa ja alueellisessa koulutustarjonnassa. Ammattilaisten osaamisen ylläpitäminen ja ajankohtaisen tiedon ja tutkimuksen saaminen vaativan monialaisen tuen aiheista nähdään tärkeänä. Toivotaan jatkossakin esim. vuosittaisia ajankohtaisia seminaareja/webinaareja aiheista. Kouluttautuminen ja verkostoituminen monialaisesti nähdään merkityksellisenä, jotta voidaan yhdessä kehittää ja vahvistaa monialaisen tuen rakenteita.
- 4.) Alueellisten VIP-hankkeiden toiminnan toivotaan lisäävän keinoja, toimintamalleja ja osaamista vaativasta monialaisesta tuesta lasten ja nuorten lähitoimijoille. Hankkeiden sisällöllistä antia toivotaan myös laajempaan jakoon ja hyötykäyttöön. On esitetty toivetta VIP-hankkeiden välisestä yhteistyöstä ja niiden sisältöjen ja kehittämistyön tulosten jakamisesta koko alueille esim. VIPU-yhdyshenkilöiden kautta.

4.2.3 TYKS/ÅUCS-alue

Mari Luosa ja Suvi Sankinen

TOIMINNAN KÄYNNISTYMINEN JA TYKS-ALUEEN ESITTELY

TYKS/ÅUCS-alueella jatkettiin vuosien 2018–2020 käynnistettyä VIP-kehittämistyötä. Opetushallituksen raportti käynnistämiskaudelta kuvaa aiempaa toimintaa myös TYKS/ÅUCS-alueella.

TYKS/ÅUCS-alue koostuu kolmesta maakunnasta; Pohjanmaa, Satakunta ja Varsinais-Suomi. Alueeseen kuuluu 57 kuntaa. TYKS/ÅUCS-alueella asuu lähes viidesosa maan asukkaista. Kuntien välillä on suurta vaihtelua koon, väkiluvun ja ikärakenteen osalta. TYKS/ÅUCS-alueen kunnista osa on kaksikielisiä. Opetuksen järjestäminen vaihtelee suurista kasvu-keskuksista saaristoalueen pieniin kuntiin. Alueen VIPU-yhdyshenkilöiksi on ilmoitettu yksityisten opetuksen järjestäjien ja yliopiston harjoittelukoulujen edustajat yhdessä kuntien edustajien kanssa. Yhteensä heitä on tässä verkostossa mukana 108 VIPU-yhdyshenkilöä. TYKS-alueella opettajankoulutusta tarjoaa Turun yliopisto Turussa ja Rauman kampuksella sekä Åbo Akademi ruotsinkielistä opettajankoulutusta Vaasassa.

Alueen tuen järjestämisen kehityksessä näkyi jo ensimmäisellä toimintakaudella ns. vaativan erityisen tuen ryhmien perustaminen, joka jatkui myös jälkimmäisellä toimintakaudella. Tämä ei ole VIP-verkoston tavoitteiden mukaista, mutta osoittaa teeman haastavuutta opetuksen järjestäjän näkökulmasta.

TYKS/ÅUCS-ALUEEN VIP-ALUERYHMÄ

Sivistystoimen johto: Suvi Sankinen, oppimisen ja tuen koordinaattori, Kaarina, puheenjohtaja

Sivistystoimen johto: Taneli Tiirikainen, yksikön päällikkö, sivistystoimiala, opetusyksikkö, Pori, varapuheenjohtaja

Rehtori: Mari Fabig, rehtori, Kankaanpään Yhteislyseo, Kankaanpää

Vaatu-edustus: Jan Weckström, apulaisrehtori, Pedersöre

Varhaiskasvatus: Pia Nordin, Universitetslärare i småbarnspedagogik, Åbo Akademi, Vasa

LAPE- ja/tai OT-toimijat: Mikko Hulkkonen, hyvinvointijohtaja, Rusko

Erikoissairaanhoito, edustaja kouluterveydenhuollosta: Hannele Kallio, ennaltaehkäisevän terveydenhuollon ylilääkäri, Turku

Oppilashuolto: Sari Ågren, opiskeluhoollon esimies, kasvatus ja koulutus,

Yliopistotutkimus: Minna Kyttälä, apulaisprofessori (tenure track), Kasvatustieteiden laitos

Opettajankoulutus: Tiina Annevirta, KT, yliopistonlehtori, Turun yliopisto

Lastensuojelu: Johanna Lehtola, projektipäällikkö, Tuki oikeasta paikasta (TOP)

Stöd från rätt plats, Länsi-Suomen lastensuojelun monialainen vahvistaminen 2020–2022,

Aluehallintovirasto: Ville Kouki, opetustoimen ylitarkastaja, Lounais-Suomen aluehallintovirasto

VIP-alueyhdyshenkilö, Mari Luosa, Ohjaava opettaja Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri

VIP- kontaktperson: Josefin Svedin, rektor, Valteri center för lärande och kompetens

TOIMINTA VUOSINA 2021–2022

Monialainen yhteistyö korostui alueryhmän toiminnassa ja sitä toteutettiin mm. Vaatu-toimijoiden, hyvinvointialueen Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman (LAPE) kehittäjäverkoston, lastensuojelun TOP-hankkeen, alueen Osaamis- ja tukikeskuksen (OT) suunnittelijoiden ja paikallisten hankkeiden sekä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

TYKS/ÅUCS-алуeryhmä kokoontui tämän toimintakauden aikana yhdeksän kertaa, joista yksi tapaaminen tarjosi mahdollisuuden kasvokkain tapaamiseen. Mahdollisuuksien mukaan alueryhmän jäsenet osallistuivat myös alueen VIPU-yhdyshenkilöiden maakunnallisiin ja alueellisiin tapaamisiin ja koulutusiltapäiviin. Alueryhmän jäsenistä neljä jatkoi edeltävältä toimintakaudelta, ja uusia jäseniä oli kahdeksan. Ryhmän ensimmäiset kokoukset koostuivat näin ollen ryhmäytymisestä ja ryhmän tarkoituksen ja tavoitteiden selventämisestä. Keväällä 2022 alueryhmien tuli koostaa ajatuksiaan VIP-verkoston vakiinnuttamisesta. Näiden toimien rinnalla toteutettiin HYKS-алуeryhmän kanssa kaksi webinaaria: Hallinnolliset rakenteet inklusiota edistämässä tai estämässä 25.10.2022 ja Inklusion johtamisen haasteet ja onnistumiset vaativan erityisen tuen järjestämisessä varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa 30.11.2022.

Toimintakauden aikana VIPU-yhdyshenkilöille järjestettiin kolme kansallista tapaamista, neljä alueellista koulutus- ja verkostoiltaa sekä 12 maakunnallista tapaamista. Pohjanmaan ja Varsinais-Suomen VIPU-toiminta on ollut kaksikielistä. Nämä tapaamiset järjestettiin etäyhteyksin. Syksyn 2022 verkostopäivät toteutettiin maakunnallisesti lähitapaamisina.

VIP-verkostotyötä jalkautettiin kuntiin Opetushallituksen rahoittamien Vaativan tuen, ennaltaehkäisevien toimintamallien ja varhaisen tuen kehittäminen inklusiivisissa

toimintaympäristössä -hankkeiden kautta. Alueen hankkeet toteutuvat Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa. Yhteistyötä tehtiin Åbo Akademin henkilökunnan ja opiskelijoiden sekä Vasa övningsskolanin henkilökunnan kanssa sekä heille järjestettiin koulutus vaativasta monialaisesta tuesta.

Alueryhmän kokouksissa nousivat esiin sijoitettujen lasten koulunkäynti erityisesti tiedon siirron ja siirtopalaverien osalta. VIPU-henkilöitä puhuttivat kuntien opetuksen järjestämisen rakenteiden erilaisuus ja pienten kuntien haasteet riittävän tukiverkoston luomiseksi, jotta ammatillisiin haasteisiin voitaisiin vastata ja että oppilaille voitaisiin järjestää tuki, joka edesauttaisi varhaiskasvatuksen ja koulunkäynnin onnistumista. TYKS-alueen VIP-hankkeet sekä Oikeus oppia -kehittämistyö keskittyivätkin kuntien välisen yhteistyön kehittämiseen ja yhdenvertaisten konsultaatiopalvelujen järjestämiseen. Tämä työ pohjustettiin edeltävällä VIP-verkoston toimintakaudella TYKS-alueella mm. KOPRO-koulutuksella.

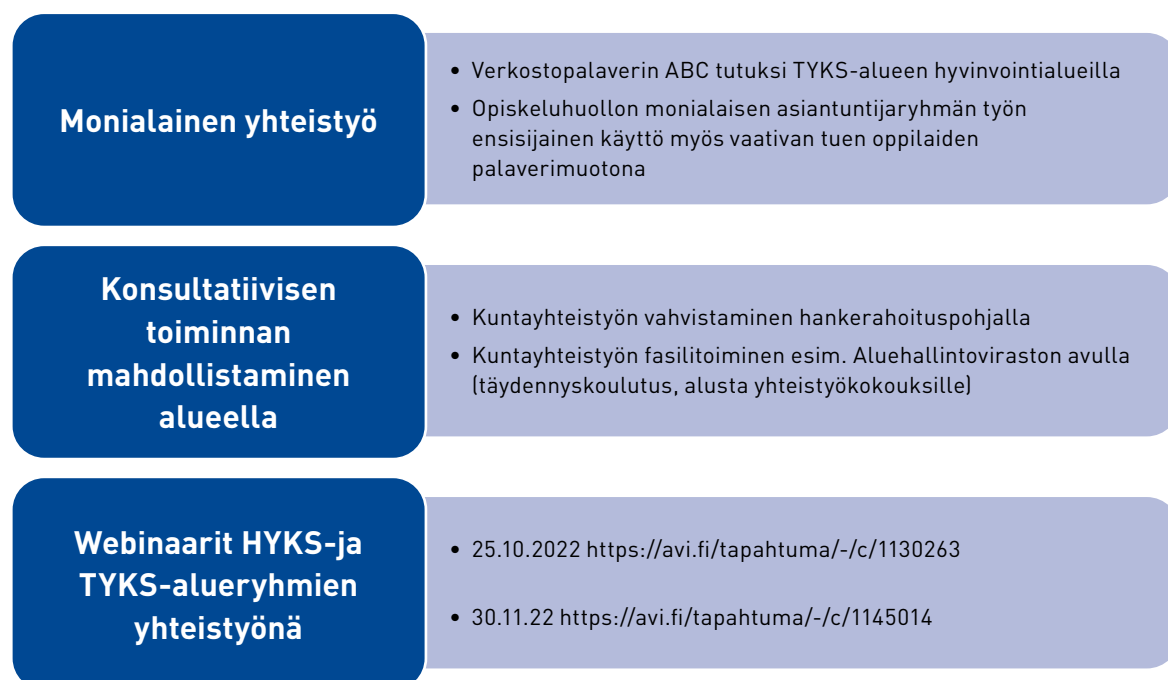
ALUEEN ERITYISET PAINOPISTEET – TYÖN TAVOITTEET JA NIIDEN TOTEUTUMINEN

Alueryhmille asetettiin kansalliset tavoitteet. TYKS-alueen VIP-alueryhmä laati tavoitteet, jotka nojasivat kansallisiin sekä edeltävän kauden kesken jääneisiin tavoitteisiin ja VIPU-verkoston esiin nostamiin teemoihin.

Tavoitteiksi täsmentyivät keväällä 2022 seuraavat:

1. Monialaisen yhteistyön kehittäminen kolmella hyvinvointialueella
Verkostopalaverin ABC-mallin jalkauttaminen kolmelle hyvinvointialueelle
2. Konsultatiivisen toiminnan mahdollistaminen alueella verkostojen kautta
3. Yhteiset webinaarit HYKS-alueryhmän toimijoiden kanssa vaativan tuen teemasta

KUVIO 4. TYKS-ALUERYHMÄN TAVOITTEET 2021–2022

(*25.10.2022, Hallinnolliset rakenteet inklusiota edistämässä tai estämässä. Kansallinen, kunnallinen ja hyvinvointialueen näkökulma)

(**30.11.22, Inklusion johtamisen haasteet ja onnistumiset vaativan erityisen tuen järjestämisessä varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa)

Monialaista yhteistyötä oli tarkasteltu jo edeltävällä toimintakaudella ja huomattu, että opiskeluhoollon palvelut jäivät käyttämättä niin erityisen tuen kuin vaativan monialaisen tuen tarpeessa olevien lasten ja nuorten osalta. Oli selvää, että monialainen työskentely tarvitsee selkeät raamit ympärilleen. Sitä ei kuitenkaan lainsäädännöllisesti ohjata yhtä selkeästi kuin opiskeluhoollon palveluita (monialainen asiantuntijaryhmä) eikä esimerkiksi verkostopalaverista jää jälkiä opiskeluhoollotekemisiin. Tämä selittää osaltaan sitä, että tiedonsiirto katkeilee ja huoltajat ja lapsi/nuori joutuvat selvittämään asioitaan yhä uudestaan eri toimijoille.

Verkostopalaverin ABC-malli ([Onnistuneen verkostokokouksen ABC-malli, EKSOTE](#)) ei ratkaise tätä, mutta takaa sen, että lapsi/nuori/perhe tulee kohdatuksi empaattisesti ja kuulluksi omassa asiassaan. Mallia värittää myös ratkaisukeskeisyys, jota ilman ei selkeitä suunnitelmia saada tehdyksi. Mallin käyttöönotto varmistaa myös sen, että kaikilla palaveriin tulevilla on sama käsitys palaverin etenemisestä ja sen etukäteisvalmisteluista. Ensisijaisesti alueryhmä painottaa kuitenkin opiskeluhoollon palveluista oppilas- ja opiskelijahuoltolain määrittelemän monialaisen asiantuntijaryhmän käyttöä yhteen kokoavana monialaisena palveluna, sillä se alleviivaa lapsen ja nuoren osallisuuden huomioimista.

Konsultatiivisen toiminnan mahdollistamista alueella lähestyttiin ensisijaisesti VIP-rahoitusten hakemisella Opetushallituksen valtion erityisavustusten hausta. Rahoituksen avulla käynnistettiin Varsinais-Suomessa Kikka-hanke, joka kokoaa kahdeksan kunnan esiopetuksen edustajat yhteen jatkamaan yhteisen tuen käsikirjan valmistelua ja yhteisten toimintakäytänteiden muodostamista mm. alanivelen osalta. Satakunnassa vastaava hanke keskittyy erityisopettajien konsultaatioverkoston muodostamiseen edeltävien hankerahoitusten pohjalta.

Alueryhmä tunnistaa jatkoa ajatellen tarpeen kuntien yhteistyölle. Yhteistyön varmistamiseksi tarvittaisiin maakuntatasoinen pysyvämpi rakenne mm. täydennyskoulutusten järjestämisen osalta. Aluehallintoviraston rooli täydennyskoulutusta tarjoavana tahona nähtiin alueryhmän osalta yhtenä mahdollisuutena korjaamaan tätä puutetta kuntien yhteistyössä.

Kesällä 2022 alueryhmä ryhtyi suunnittelemaan yhteistyössä HYKS-alueryhmän kanssa webinaareja vaativan tuen teemasta. Suunnittelun tuloksena tuotettiin kaksi neljän tunnin webinaaria, jotka keskittyivät vaativan tuen käsitteen ja inklusion käsittelyyn sekä tuen järjestämiseen. Jälkimmäisessä webinaarissa kohteena olivat varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen onnistumiset ja haasteet vaativan tuen järjestämisessä inklusiivisessa ympäristössä. Webinaarit suunnattiin koulujen johdolle ja kuntien koulutuspalvelujen hallinnosta vastaaville. Webinaarit fasilitoi Etelä-Suomen Aluehallintovirasto.

TYKS/ÅUCS-ALUEEN VIP-VERKOSTON AJATUKSIA JATKOSTA

Alueryhmä käsitteli VIP-verkoston vakiinnuttamista. Ryhmä nosti esiin kaksi erityistarvetta VIP-verkostolle. Tarpeet koskevat alueellisesta koulutuksesta huolehtimista vaativan tuen teemoista sekä konsultoiville opettajille muodostettua verkostoa ja ylläpitäjää. Koulutustoiveet koskivat ensisijaisesti VIP-teemaryhmien tarjontaa. VIP-teemaryhmien monialaiset ryhmät ovat vertaansa vailla asiantuntijuudessa ja vastaavien kokoaminen alueryhmien tasolta olisi hyvin vaikeaa. Lisäksi alueryhmän kokouksissa nousivat esiin sijoitettujen lasten koulunkäynti tiedonsiirron ja siirtopalaverien osalta. Tämä vaatii vielä täsmentämistä kansallisella tasolla. Opettajankoulutuksen hyödyntäminen alueellisessa koulutustarjonnassa yhdessä aluehallintoviraston kanssa nähtiin oleellisena, jotta kentän tarpeisiin pystyttäisiin vastaamaan vahvemmin tulevaisuudessa.

4.2.4 HYKS/HUCS-alue

Anne Suomala ja Taru Antila

TOIMINNAN KÄYNNISTYMINEN JA HYKS/HUCS-ALUEEN ESITTELY

VIP-verkoston 2021–2022 toimintakaudella alueella jatkettiin vuosina 2018–2020 aloitettua kehittämistyötä. Ensimmäisen kauden toiminta HYKS/HUCS-alueella on kuvattuna Opetushallituksen julkaisemassa raportissa s. 44–46 (<https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/vip-verkosto-2018-2020>).

HYKS/HUCS-alue koostuu neljästä maakunnasta; Etelä-Karjala, Kymenlaakso, Päijät-Häme ja Uusimaa. Alueen erilaisuus on merkittävä kuntien asukasluvun ja palvelutarjonnan suhteen. HYKS/HUCS-alueen väkiluku käsittää yli kaksi miljoonaa asukasta. Kuntia HYKS/HUCS-alueella on 51. Alueen suurimmassa kunnassa asukkaita on yli 650 000 ja pienimmässä kunnassa alle 3000. Lisäksi alue on osittain kaksikielinen. Kaudella 2021–2022 VIP-verkoston toiminnassa lähdettiin rakentamaan alueellista verkostoitumista ja mukaan opetus- ja kulttuuriministeriön toimesta kutsuttiin kuntien ja muiden opetuksen järjestäjien nimeämiä VIPU-yhdyshenkilöitä. Alueen VIPU-yhdyshenkilöiksi on ilmoitettu yksityisten opetuksen järjestäjien ja Helsingin yliopiston harjoittelukoulujen edustajia sekä alueen kuntien edustajia. HYKS/HUCS alueella VIPU-yhdyshenkilöitä on 118.

HYKS/HUCS-ALUEEN VIP-ALUERYHMÄ

HYKS/HUCS-alueen VIP-verkoston toimintaa ohjasi ja koordinoi monialainen VIP-alueryhmä, jonka jäsenet opetus- ja kulttuuriministeriö kutsui ryhmän jäseneksi. Perustana ryhmään kutumisessa olivat monialaisuus ja alueellinen kattavuus. Tärkeänä nähtiin kutsuttujen henkilöiden kokemus vaativasta tuesta omalla alallaan, kehittämismyönteisyys ja aktiivisuus. Alueryhmän jäsenet tuntevat oman kenttensä ja heillä on laajoja verkostoja.

Rehtori: rehtori Anne Suomala, Espoo (puheenjohtaja)

Sivistysjohto: oppimisen ja koulunkäynnin tuen päällikkö, Tiina Erkkilä-Wahtera, Järvenpää (varapj. 31.5.2022 asti)

Vaatu-edustus: Vaatu-alueryhmän pj., rehtori Anne Lindholm, Lahti (varapuheenjohtaja 24.8.2022 alkaen)

Rehtori: rektor, Anne Smolander, Borgå/Porvoo

Varhaiskasvatus: Minna Leinonen, varhaiskasvatustalouden päällikkö, Imatra

LAPE- ja/tai OT-toimijat: Hanne Kalmari, johtava asiantuntija, projektipäällikkö, Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE)/Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -ohjelma

Lastensuojelu: Laura Yliruka, VTT, Lastensuojelun kehittämisspäällikkö, Lastensuojelun osaamiskeskittymä, (VAEY), THL

Lastensuojelun toinen edustaja: Jaana Leppäkorpi, Etelä-Suomen Tulevaisuuden Lastensuojelu -hankkeesta

Oppilashuolto: Tuija Harakka, opiskeluhuollon päällikkö, Vantaan kaupunki

Yliopistotutkimus: Juho Honkasilta, KT, yliopistonlehtori, Helsingin yliopisto

Opettajankoulutus: Ninja Hienonen, tutkijatohtori, Kasvatustieteiden osasto, Helsingin yliopiston Koulutuksen arviointikeskus HEA

Aluehallintovirasto: Ann-Christin Mitts, suunnittelija, ESAVI, (varajäsen: Virve Smarzoch, opetustoimen ylitarkastaja ESAVI)

VIP-alueyhdyshenkilö: Taru Antila, ohjaava opettaja, Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri

VIP- kontaktperson: Josefin Svedin, rektor, Valteri center för lärande och kompetens

TOIMINTA VUOSINA 2021–2022

HYKS/HUCS-alueryhmä päätyi ottamaan yhteiseksi haasteekseen inklusiivisen varhaiskasvatuksen ja koulun johtamisen tukemisen. Ryhmän toimijoiden osaaminen mahdollisti täydennyskoulutuksena toteutettujen webinaarien perustumisen tutkittuun tietoon ja monialaiseen yhteistyöhön sekä sen, että ne tukivat osaamisen vahvistamista. Webinaarien avulla rohkaistiin varhaiskasvatuksen ja koulujen johtajia ja rehtoreita tekemään omissa yksiköissään toimintakulttuurin muutoksia kohti inklusiivista toimintaa.

HYKS/HUCS-alue yhdisti osaamisensa TYKS/ÅUCS-alueryhmän kanssa webinaarien toteuttamiseksi. Alueiden ryhmien jäsenet jakaantuivat pienryhmiin webinaarien sisältöjen mukaisesti ja suunnittelivat kaksi erillistä koulutuskokonaisuutta teemalla ”Inklusion johtamisen haasteet ja onnistumiset vaativan erityisen tuen järjestämisessä varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa”. Webinaarit toteutettiin yhteistyössä Aluehallintoviraston kanssa 25.10. ja 30.11.2022.

VIP-verkoston kehittämistyötä tehtiin monialaisessa yhteistyössä mm. alueen opetus- ja kasvatusalan ammattilaisten, Vaatu-toimijoiden, hyvinvointialueiden sote-toimijoiden sekä alueellisten hankkeiden ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Etelä-Suomen OT-keskus toiminta käynnistyi HYKS/HUCS alueella kesällä 2022, mukaan VIP-toimintaan he liittyivät VIPU-maakuntatapaamisilla syksyllä 2022.

HYKS/HUCS-alueen VIP-alueryhmä kokoontui kansallisten tapaamisten lisäksi alueellisesti yhteensä 11 kertaa. Kaikki HYKS/HUCS-alueryhmän kokoukset järjestettiin Teams-kokouksina, joiden yhteydessä VIP-alueryhmä sai tilannekatsauksen HYKS/HUCS alueen VIPU- ja VAATU-toiminnasta.

Alueryhmän jäsenet osallistuivat mahdollisuuksien mukaan myös alueen VIPU-yhdysheimojen tapaamisiin ja koulutuksiin. Kauden aikana HYKS/HUCS-alueella VIPU-yhdysheimoille järjestettiin kolme kansallista tapaamista sekä VIP-verkoston loppuseminaari. Tämän lisäksi HYKS/HUCS-alueella oli neljä alueellista verkostopäivää. Lisäksi järjestettiin 12 maakunnallista verkostotapaamista: Tapaamiset järjestettiin etätapaamisina. Koronatilanteen muuttuessa syyskuun 2022 maakunnallinen tapaaminen pystyttiin järjestämään livetapaamisena. VIPU-tapaamisten sisältöjä on kuvattu tarkemmin raportin kohdassa 4.1.

ALUEEN ERITYISET PAINOPISTEET – TYÖN TAVOITTEET JA NIIDEN TOTEUTUMINEN

HYKS/HUCS-alueen VIP-alueryhmä muodosti toiminnalleen tavoitteet ja suunnitelman kaudelle 2021–2022. Pohjana toimintasuunnitelmalle ja tavoitteiden asettamiselle olivat opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Opetushallituksen VIP-johtoryhmässä kansallisesti asettamat tehtävät ja toiminnan kärjet.

VIP-verkoston toiminnan kärjet olivat ennaltaehkäisevä työ ja toimenpiteet sekä varhainen puuttuminen ja vaativan tuen toimenpiteiden kehittäminen. HYKS/HUCS-alueryhmän työskentelyä viitoittivat edellä mainitun lisäksi monialainen yhteistyö, alueellisten yhteisten toimintamallien kehittäminen, hyvien käytänteiden jakaminen sekä opetushenkilöstön osamisen kehittäminen.

HYKS/HUCS-alueen kehittämisen tavoitteet olivat:

1. monialaisen yhteistyön kehittäminen
2. toimintakulttuurin muutokset
3. yhteistyö opettajankoulutuksen ja tutkimuksen kanssa
4. osaamisen vahvistaminen

HYKS/HUCS-ALUEEN VIP-VERKOSTON AJATUKSIA JATKOSTA

Monialaisten toimintamallien resursointi tulisi olla pysyvä rakenteiden osa, esimerkiksi hyvinvointialueen kuntien tiivistynyt VIP-yhteistyö. Vaatu-toiminta tulisi organisoida osaksi VIP-toimintaa hyvinvointialueella ja mahdollistaa toimijoiden säännölliset, organisoidut tapaamiset. Inklusiivisen varhaiskasvatuksen, perusopetuksen, nivelvaiheen ja toisen asteen opintojen tulee olla lähtökohtana myös vaativaa monialaista tukea järjestettäessä. Vaativa monialainen tuki varhaiskasvatuksessa tulisi kiinnittää tukevammin osaksi käytännön toimintaa; vaativaa monialaista tukea tarvitsevien oppilaiden koulupolun sekä varhaiskasvatuksen ja erityisesti esiopetuksen kanssa tehtävän yhteistyön ”betonointi” tulisi saada osaksi arkista työtä. Joustavan esi- ja alkuopetuksen rakenteet täytyisi saada tukemaan myös vaativaa monialaista tukea tarvitsevia oppijoita.

Vakiinnuttaminen tarvitsee tuekseen selkeää kansallisen tason ohjausta ja tukea toiminnalle; valtakunnallisia koulutuksia ja konsultaatiota erityyppien sisällöin. Asetettavat tavoitteet tulee avata niin, että niitä voidaan soveltaa erilaisissa toimintaympäristöissä. Uusien hyvinvointialueiden toimijoiden kouluttamista ja osallistamista toimintaan sekä kansainvälistä yhteistyötä. Uusien toimintamallien pilotointia osana VIP-toimintaa, esim. erityisen tuen yksiköiden johtajien/rehtoreiden konsultaatio inklusiivisen koulun/yksikön rakenteisiin ja toiminnan järjestämiseen liittyen.

HYKS/HUCS-alueen pysyvämmiksi käytänteiksi toivotaan vaativaa monialaista tukea tarvitsevien koulupolun ja siihen liittyvien tukitoimien kuvaamista mahdollisimman konkreettisesti uusien toimintamallien ja -rakenteiden ”pohjaksi”. Huoltajien mukaan ottamista; vertaistuki ja yhteistyö varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa; vanhempainkahvilat, työryhmät ja kokemusasiantuntijat. Alueellisen yhteistyön tiivistämistä; säännöllinen kollegiaalinen tuki vaativaa monialaista tukea tarvitsevien oppilaiden opettajille ja koulunkäynninohjaajille.

4.2.5 KYS-alue

Raija Kattilakoski ja Katri Rinne

TOIMINNAN KÄYNNISTYMINEN JA KYS-ALUEEN ESITTELY

VIP-verkoston 2021–2022 toimintakaudella alueella jatkettiin vuosina 2018–2020 aloitettua kehittämistyötä. Ensimmäisen kauden toiminta KYS-alueella on kuvattuna Opetushallituksen julkaisemassa raportissa s.47-49 <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/vip-verkosto-2018-2020>

VIP-verkoston vakiinnuttamiskaudella painottuivat erityisesti varhaiskasvatus sekä yhteistyö kuntien ja opettajankoulutuksen sekä tutkimuksen kanssa.

KYS-alue muodostuu neljästä maakunnasta; Keski-Suomi, Pohjois-Savo, Etelä-Savo ja Pohjois-Karjala. Kaikissa neljässä maakunnassa suurempien kaupunkien ja pienimpien kuntien asukasmäärissä ja saatavilla olevissa palveluissa on suuria eroja. Kuntia alueella on yhteensä 66. VIP-verkoston vakiinnuttamiskaudella 2021–2022 rakennettiin alueellista VIPU-yhdyshenkilöiden verkostoa. Verkostoon kutsuttiin opetus- ja kulttuuriministeriön toimesta kuntien ja muiden opetuksen järjestäjien nimeämiä henkilöitä. KYS-alueella VIPU-yhdyshenkilöitä on nimetty kaikista kunnista, sekä yksityisten opetuksen järjestäjien ja Jyväskylän ja Itä-Suomen yliopistojen harjoittelukoulujen toimesta yhteensä 106.

KYS-ALUEEN VIP-ALUERYHMÄ

KYS-alueen VIP-verkoston toimintaa ohjasi ja koordinoi monialainen VIP-alueryhmä, jonka jäsenet opetus- ja kulttuuriministeriö kutsui ryhmän jäseniksi. Alueryhmän jäsenten valintaperusteina olivat monialaisuus ja alueellinen kattavuus. Tärkeänä nähtiin valittavien henkilöiden kokemus vaativasta monialaisesta tuesta omalla alallaan, kehittämismyönteisyys ja aktiivisuus. Alueryhmän jäsenet tuntevat oman kenttensä ja heillä on laajoja verkostoja.

Alueryhmän kokoonpano on osittain vaihtunut toimintakaudella 2021–2022 verrattuna toimintakauteen 2018–2020.

Alueryhmään kuuluivat seuraavat henkilöt:

- **Sivistystoimen johto:** Raija Kattilakoski, Opetuksen kehittämispäällikkö, Muurame (pj)
- **Varhaiskasvatus:** Sirkka Helisten, varhaiskasvatuksen johtaja, Liperi (vara pj)
- **Rehtori:** Minna Taipale, rehtori, Edvin Laineen koulu, Iisalmi
- **Vaatu-työn alueellinen pj:** Satu Varpainen, rehtori, Sateenkaaren erityiskoulu, Pieksämäki
- **LAPE- ja/tai OT-toimijat:** Minna Rytönen, LAPE-asiantuntija, Kuopio huhtikuuhun 2022 saakka ja sen jälkeen Hanna Hämäläinen, projektipäällikkö Tulevaisuuden sote-keskus-ohjelma, Keski-Suomi
- **Erikoissairaanhoido:** Anita Puustjärvi, lastenpsykiatrian erikoislääkäri, osastonylilääkäri, KYS
- **Oppilashuolto:** Aila Marjamaa, kehittämispäällikkö, Mikkeli
- **Yliopistotutkimus:** Eija Kärnä, erityispedagogiikan professori, Itä-Suomen yliopisto, Joensuu
- **Opettajan koulutus:** Aimo Naukkarinen, lehtori, Jyväskylän yliopisto
- **Lastensuojelu:** Päivi Malinen/ISO: LUMO – Lastensuojelun uudistaminen monialaisesti Itä- ja Keski-Suomessa
- **Aluehallintovirasto:** Kari Lehtola, opetustoimen ylitarkastaja, Itä-Suomen AVI, Mikkeli
- **VIP-alueyhdyshenkilö:** Katri Rinne, ohjaava opettaja, Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri

TOIMINTA VUOSINA 2021–2022

Alueryhmä on kokoontunut 12 kertaa, joista yksi kerta livenä ja 11 kertaa Teamsin välityksellä. Livetapaamisessa tutustuimme Iisalmen inklusiiviseen opetukseen Edvin Laineen ja Juhani Ahon kouluilla. Kokoontumisten pituudet vaihtelivat 2–6 tunnin välillä, yleisimmin kokoontumiset olivat kahden tunnin mittaisia. Jokaiselle kerralle oli tehty etukäteen esityslista ja ennakotehtävät, joilla pyrittiin orientoitumaan tuleviin aiheisiin. Alkuvaiheessa käytettiin aikaa ryhmäläisten osaamisalueiden kartoittamiseen ja ryhmäytymiseen. Kolmella kerralla mukaan oli kutsuttuna KYS-alueen hyvinvointialueiden (4) opiskeluhoitopalveluista ja lasten ja perheiden palveluista vastaavia yhdyshenkilöitä. Lisäksi yhteen kokoukseen

osallistui Opetushallituksen LAPE-ohjelmakoordinaattori Sini Enqvist kertoen sisote-kentän välisestä yhteistyöstä. Kokoontumiskerroilla osallistujat jakoivat lisäksi keskenään ajan-kohtaisia VIP-työryhmää kiinnostavia ja alueryhmän tavoitteisiin liittyviä toimintamalleja, hankkeita tai hyviä käytänteitä. Puheenjohtaja ja alueellinen VIP-yhdyshenkilö kertoivat myös puheenjohtajien kokouksissa sekä muussa VIP-työssä esiin tulleista ajankohtaisista asioista ja teemaryhmien toiminnasta.

Kauden aikana alueella aloitettiin jokaisessa maakunnassa VIP-verkoston työtä kentälle jalkauttavat, vuoden 2023 loppuun asti jatkuvat Opetushallituksen rahoittamat hankkeet; Vaativan erityisen tuen, ennaltaehkäisevien toimintamallien ja varhaisen tuen kehittäminen inklusiivisissa toimintaympäristöissä. Alueryhmä toimi tukena viidelle KYS-alueen kuntien muodostamalle verkostolle, jotka hakivat ja saivat erityisavustusta kehittämishankkeille. Pohjois-Savossa yhtä hanketta koordinoi Kuopion kaupunki ja kumppaneina kehittämistyössä ovat lisalmi, Varkaus ja Siilinjärvi. Toisen Pohjois-Savon hankkeen koordinoivana kuntana on Rautalampi ja siinä mukana ovat Konnevesi ja Suonenjoki. Keski-Suomen hanketta koordinoi Muuramen kunta ja siinä kumppaneina toimivat Jyväskylä, Petäjävesi, Laukaa ja Luhanka. Etelä-Savon kaikki kunnat ovat mukana Mikkelin kaupungin koordinoimassa hankkeessa. Pohjois-Karjalan hankkeessa ovat mukana Liperi ja Outokumpu.

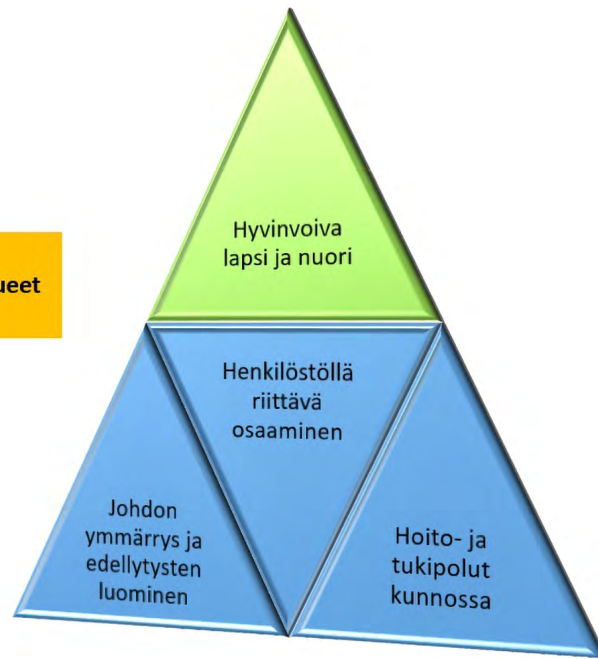
VIPU-yhdyshenkilöille järjestettiin kauden aikana kolme kansallista tapaamista. Näiden lisäksi KYS-alueen VIPU-yhdyshenkilöiden yhteisiä verkostopäiviä ja koulutuksia järjestettiin neljä ja maakunnallisia verkostotapaamisia yhteensä 12. Tapaamiset järjestettiin pääosin etäyhteyksin. Syyskuun 2022 maakunnalliset verkostopäivät toteutettiin lähitapaamisina. VIPU-yhdyshenkilöiden tapaamisten sisältöjä on kuvattu tarkemmin raportin kohdassa 4.1.

ALUEEN ERITYISET PAINOPISTEET – TYÖN TAVOITTEET JA NIIDEN TOTEUTUMINEN

KYS-alueryhmän erityiset painopisteet muotoutuivat siten, että jokaiselta ryhmän jäseneltä koottiin alueryhmän yleisempiin tavoitteisiin liittyviä kehitettäviä asioita, joita tulikin runsas joukko. Tästä asioiden paljoudesta tiivistettiin keskusteluiden kautta alueryhmän keskeiseksi tavoitteeksi ”Hyvinvoiva vaativan erityisen tuen lapsi ja nuori, joka kokee kuuluvansa koulu- ja päiväkotiyhteisöön”. Tästä tavoitteesta käsin muotoiltiin toimintasuunnitelma. Toimintasuunnitelmassa kuvattiin päätavoitteen toteutumisen kannalta tärkeitä edellytyksiä, joita olivat: ”Kuntien luottamushenkilöstöllä, virkamiehillä ja johdolla on riittävästi tietoa ja ymmärrystä vaativasta erityisestä tuesta ja inklusion toteuttamisen käytänteistä. ” Toimintatana se tarkoitti sitä, että päätimme koota tietoa ja hyviä käytänteitä inklusiivisista opetusjärjestelyistä. Aineistoa kerättiin Valterin Teamsiin VIP-vakiinnuttaminen 2021-2022 -tiimin alle ja KYS-alueen omaan kansioon. Samalla ehdotettiin VIPU-yhdyshenkilöiden käyttämistä viestinviejinä kuntiin. Yhtenä päätavoitteeseen johtavana tekijänä nähtiin myös, että ”Opetus- ja kasvatushenkilöstöllä on riittävästi osaamista tukea myös vaativaa erityistä tukea tarvitsevia lapsia koulun ja päiväkodin arjessa.” Tähän liittyen päätettiin, että alueryhmä tukee kuntien ja alueverkostojen valtionavustushakua, joka liittyy paitsi opetus- ja kasvatushenkilöstön täydennyskoulutukseen myös VIP-verkostoihin liittyvien kuntien erityisavustushakuun. Opetajankoulutuksen käyttöön ehdotettiin Vaatu-toimijoista kertovan videon käyttämistä tiedon jakamisessa. Kolmantena edellytyksenä päätavoitteen kannalta oli ”hoito- ja tukipolkujen selkeyttäminen kunnissa ja hyvinvointialueilla”, painopisteenä erityisesti varhaiskasvatus ja esiopetus sekä oppilashuolto. Ns. tukipolkukuvioon oli tarkoitus koota sekä kunnan sisäiset tukimuodot ja niiden roolit, että kuntien ulkopuoliset tukitahot, kuten Vaatu-toimijat, Valteri ja OT-keskus. Tavoitteena oli ottaa myös huomioon eri rahoituskanavat SISOTE-yhteistyön ja hoito- ja tukipolkujen vahvistamisessa.

KUVIO 5. KYS-ALUERYHMÄN KEHITTÄMISEN PAINOPISTEALUEET 2022

VIP-KYS alueryhmän
kehittämisen painopistealueet
v. 2022

Tavoitteiden toteuttamiseksi jakauduimme kahteen työryhmään kunkin oman kiinnostuksen ja osaamisen mukaan. Työryhmiä olivat: Inklusio ja Tukipolut. Inklusio-työryhmässä toteutui tutkimuksen ja käytännön vuoropuheluna podcast, jonka tarkoituksena on tuottaa perustietoa vaativasta tuesta ja inklusion toteuttamisesta kuntien luottamushenkilöille ja virkamiesjohdolle. Tukipolku-ryhmässä työstiin varhaiskasvatukseen, esiopetukseen ja perusopetukseen kuhunkin omat kuvat siitä, mitä palveluja lapsille, nuorille ja perheille on tarjolla erilaisissa avun ja tuen tarpeen vaiheissa. Kuvat sisältävät myös ennaltaehkäisevän ja varhaisen tuen muodot sekä täydentävää tekstiä mm. lainsäädännöstä ja perhekeskustointimallista. Palvelukuvauksia voi käyttää esimerkiksi henkilöstön perehdyttämisen välineenä kunnissa, hyvinvointialueilla, järjestöissä, seurakunnissa ja muiden yhteistyökumppanien kanssa taikka oman alueen palveluiden arviointiin ja suunnitteluun. Etelä-Savossa on aikomus työstää vastaava kuva myös toisen asteen koulutuksen osalta. Kaikki edellä mainitut työryhmien tuottamat materiaalit löytyvät VIP-verkoston sivuilta.

KYS-alueen VIP-verkoston ajatuksia jatkosta

- VIP-toimintaa pidetään tärkeänä etenkin sen monialaisuuden vuoksi
- Vaativan erityisen tuen käsitteen tarkentamista kannatettiin monialaisuuden suuntaan
- VIPU-henkilöiden toimenkuvan kirkastamista ja selkiyttämistä sekä hyödyntämistä ja koordinointia tarvitaan edelleen.
- Toimintaa ja yhteistyötä voisi jatkossa painottaa hyvinvointialueittain
- VIP-verkostojen alueryhmien toiminnan päättyessä tarvitaan jatkokeskustelut toiminnan jatkumisesta alueilla.
- Keskeisenä viestinä toiminnan jatkuvuuden varmistaminen (vaativa konsultaatio, inklusion vahvistaminen, oikea-aikainen tuki, tutkimuksellinen yhteistyö sekä VIPU-toiminnan jatkuminen)

4.2.6 Verksamheten på svenska under verksamhetsperioden 2021 – 2022

Maj-Len Engelholm, Josefin Svedin

VIP-VERKSAMHETENS ORGANISATION PÅ SVENSKA

Även under etableringsperioden av VIP har verksamheten till alla delar genomförts också på svenska. I områdesgruppen i anknytning till Helsingfors universitetscentralsjukhus (HUCS) och i områdesgruppen i anknytning till Åbo universitetscentralsjukhus (ÅUCS) har ingått medlemmar som representerat de svenskspråkiga aspekterna. Därtill har rektor vid Valteri-skolans svenskspråkiga enhet varit en av områdesgruppernas kontaktpersoner. Den svenskspråkiga representationen har varit en garant för att svenskspråkiga aspekter har lyfts fram i de ärenden som behandlats i områdesgrupperna. (De centrala målsättningarna för arbetet i områdesgrupperna kan läsas i underkapitlen 4.2.3 och 4.2.4.)

Under etableringsperioden av VIP-verksamheten har också svenskspråkiga VIPU-kontaktpersoner (drygt 40 kontaktpersoner) utsetts av kommuner i vilka svenskspråkiga enheter för småbarnspedagogik och grundskolor upprätthålls. Dessa VIPU-kontaktpersoner har fungerat som förmedlare av information och aktuella ärenden till de svenskspråkiga enheterna för småbarnspedagogik och grundskolorna i den egna kommunen. De har även bidragit till att sammanställa utvecklingsbehoven i de svenskspråkiga enheterna för småbarnspedagogik och grundskolorna i anknytning till stöd för lärande och skolgång och förmedlat utvecklingsförslag till respektive regionala VIP-områdesgruppen och aktörer inom VIP-nätverket. VIPU-kontaktpersonerna har aktivt bidragit till att skapa nätverk sinsemellan och över språkgränserna. För VIPU-kontaktpersonerna har VIP-nätverket ordnat fortbildning på svenska. I de operativa grupperna för krävande konsultation inom HUCS och ÅUCS har representanter för aktörer inom krävande stöd på svenska arbetat. På så sätt har den konsultativa tjänsten för krävande stöd erbjudits och genomförts för personal i svenskspråkiga enheter för småbarnspedagogik och grundskolor. Därtill är VIP-nätverkets hemsida också tillgänglig på svenska och erbjuder information, publikationer och stödmaterial på svenska.

Utöver den svenskspråkiga representationen i områdesgrupperna HUCS och ÅUCS har en svenskspråkig samarbetsgrupp arbetat sedan hösten 2019. Samarbetsgruppen tillsattes i syfte att skapa ett nätverk för aktörer inom krävande stöd i Svenskfinland. Samarbetsgruppens medlemmar är rektorerna i de svenskspråkiga grundskolorna som ordnar undervisning enligt verksamhetsområde för grupper elever, rektorerna inom den svenskspråkiga sjukhusundervisningen samt rektorerna i statens skolhemsskola Lagmansgården och vid Valteri-skolans svenskspråkiga enhet Skilla. Arbetet i den svenska samarbetsgruppen har letts av undervisningsråd vid Utbildningsstyrelsens svenskspråkiga verksamhet (ordförande samt sekreterare) och vice rektor i statens skolhemsskola Lagmansgården och rektor vid Valteri-skolans svenskspråkiga enhet Skilla. Den svenska samarbetsgruppen har sammankommit regelbundet och skapat och upprätthållit en helhetsbild av behovet av krävande stöd hos svenskspråkiga barn och unga. Därtill har samarbetsgruppen kartlagt behovet av fortbildning i anknytning till krävande särskilt stöd och under etableringsperioden av VIP ordnat seminarier och webinarier [4] utgående från kartläggningen. Även under etableringsperioden planerade och genomförde samarbetsgruppen även ett välbesökt och uppskattat nationellt svenskspråkigt VIP-webbinarium (18.11.2021).

BESKRIVNING AV VERKSAMHET OCH RESULTAT

VIP-verksamheten på svenska har väckt en insikt om krävande sektorsövergripande stöd inom Svenskfinland och behovet av sakkunskap, gemensamma diskussioner och samarbete i sådana ärenden. Verksamheten har sammanfört aktörer och utbildningspersonal inom krävande stöd i Svenskfinland. Fortbildningsevenemangen och de nationella svenskspråkiga VIP-seminarierna har haft ett stort antal deltagare och tillfällena har varit uppskattade och mött ett behov av information och kompetensutveckling inom det finlandssvenska utbildningsfältet. Medlemmarna i den svenskspråkiga samarbetsgruppen har aktivt slutit upp till möten och gemensamma diskussioner. Detta rektorsnätverk kommer att bestå i någon form även efter att VIP-verksamheten i dess nuvarande organisation avslutas.

Temagruppen Barn och unga som reagerar med beteende genomför en fortbildning i samarbete med Regionförvaltningsverket i Västra och Inre Finland (RFV) i anknytning till temagruppens arbete och publikation på svenska. Inom den svenskspråkiga verksamheten har ett samarbete med lärarutbildningsinstitutionen vid Åbo Akademi och Vasa övningsskola genomförts. Inom ramen för VIP-verksamhetens samarbete med de finlandssvenska lärarutbildningsinstitutionerna skapades en informationsvideo om aktörer inom krävande stöd på svenska för information till lärarstuderande om krävande sektorsövergripande stöd och uppmuntra dem till att bekanta sig med undervisningsformer i anknytning till krävande stöd, till exempel under praktikperioder.

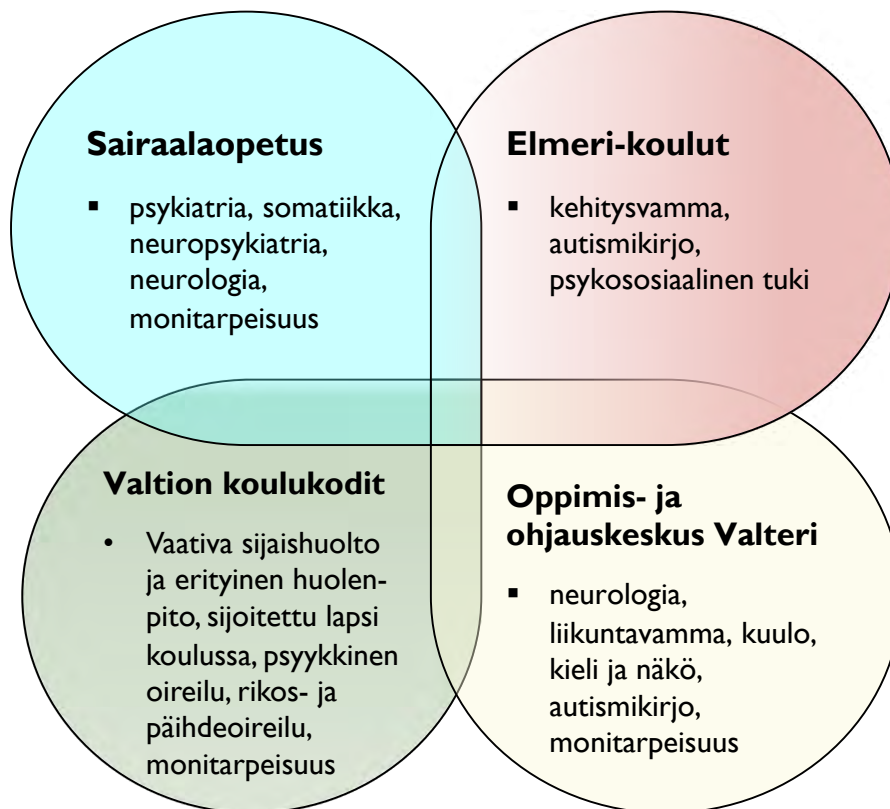
Utbildningsstyrelsen lediganslog 15.12.2021 ett statsunderstöd vars syfte är att fram till 31.12.2023 både regionalt och lokalt utveckla och etablera det krävande särskilda stödet, förebygga verksamhetsmodeller och det tidiga stödet i inkluderande verksamhetsmiljöer inom småbarnspedagogiken, förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen. Inom två av de statsunderstöd som beviljats nätverk utvecklas verksamheten inom både de finskspråkiga och de svenskspråkiga enheterna för småbarnspedagogik och grundskolorna.

4.3 VAATU-toiminta

Niina Ekqvist, Maj-Len Engelholm, Pirjo Koivula, Tiina Korpela-Liimatainen, Merja Mannerkoski, Tiina Mäenpää, Terhi Ojala ja Erja Vitikka

Vaatu-yhteistyöllä VIP-verkoston toiminnassa tarkoitettiin vaativan erityisen tuen opetusyksiköiden eli sairaalaopetusyksiköiden, Elmeri-koulujen, Valtion koulukotikoulun ja Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin sekä ruotsinkielisellä puolella opetusta toiminta-alueittain järjestävien koulujen yhteistyötä. Vaatu-toiminta oli em. toimijoiden vaativaan monialaiseen tukeen liittyvää kansallista yhteistä kehittämistyötä, joka on mainittu toimenpide-esityksenä Vaativan erityisen tuen kehittämisryhmän raportissa (2017). Vaatu-toiminnassa toteutui siis konkreettisesti alkuperäinen vaativan erityisen tuen kehittämisryhmän tavoite eri toimijoiden verkostoitumisesta vaativan erityisen tuen ohjaus- ja palveluverkostoiksi. Vaatu-toimijoiden keskeisimmät osaamisalueet esitetään kuviossa 6.

KUVIO 6. VAATU-TOIMIJAT JA NIIDEN KESKEISIMMÄT OSAAMISALUEET

Vaatu-toimijat kehittivät ja pilotoivat yhdessä sekä kansallisesti että alueellisesti uudenlaista moniammatillista vaativan konsultaation palvelua varhaiskasvatukseen, esi- ja perusopetuksen järjestämisen tueksi erityisen vaativissa oppimisen ja koulunkäynnin tilanteissa. Vaativan konsultaation palvelussa nämä toimijat yhdistivät voimansa ja osaamisensa tarjoamalla asiakkaan kulloiseenkin tilanteeseen sopivaa vaativaa konsultaatiota yhdessä tilanteita arvioiden ja työnjaosta sopien. Konsultaatioon on tarkoitus tarvittaessa yhdistää myös Osaamis- ja tukikeskus (OT-keskus) ja muita ammattilaispalveluita. Vaativan konsultaation ensisijaisena tavoitteena oli löytää yhdessä lähtötoimijoiden kanssa ratkaisuja inklusioperiaatteen mukaisesti lapsen ja nuoren omaan ympäristöön sekä vahvistaa paikallista pedagogista tukea ja monialaista verkostoyhteistyötä. Vaativan konsultaation palveluja olivat **yksilökonsultaatio** ja **pedagoginen yleiskonsultaatio**. Yksilökonsultaation keskiössä oli yhden lapsen tai nuoren oppimisen ja koulunkäynnin tukeminen. Pedagogisessa yleiskonsultaatiossa tarkasteltiin esimerkiksi ryhmän toimintaa.

Vaatu-toimijat osallistuivat alueellisesti OT-keskusten kehittämistyöhön. Kehiteltävää ja pilotoitavaa palvelua kuvataan VIP-verkoston [www-sivulla https://vip-verkosto.fi/vaativa-konsultaatio/](https://vip-verkosto.fi/vaativa-konsultaatio/). Vaatu-kehittämistoiminta ja vaativa konsultaatio ovat linjassa koko Euroopan laajuisen European Agencyn **CROSP – Erityisopetuksen muuttuva rooli inklusiivisen opetuksen tukemisessa** -hankkeen tavoitteiden kanssa. Tätä kuvataan tarkemmin luvussa 4.8. Toiminnan jatkuminen pilotoinnin jälkeen edellyttää myös laajemmin uutta näkökulmaa ja sen pohtimista, millaisilla rakenteilla ja resursseilla eri toimijoiden yhteistyössä toteuttama konsultaatituki lähikouluille voisi jatkua myös pilotoinnin jälkeen.

4.3.1 VAATU-toiminta vuosina 2021–2022

Niina Ekqvist, Tiina Korpela-Liimatainen, Tiina Mäenpää ja Terhi Ojala

KANSALLINEN TOIMINTA JA KOORDINAATIO

Vaatu-toiminnan kehittämistä kohti vakiinnuttamista johti kansallinen Vaatu-työnyrkki VIP-johtoryhmän linjausten mukaisesti toimien. Työnyrkki kutsuttiin koolle tammikuussa 2020 VIP-verkoston käynnistämisvaiheen lopussa. Vakiinnuttamisvaiheessa (2021–2022) työnyrkin varsinaiset ja varajäsenet taustaorganisaatioineen olivat:

Niina Ekqvist, pj., Satu Nevala (sairaalaopetus)
Tiina Korpela – Liimatainen, vpj., Jan Weckström (Valtion koulukodit)
Terhi Ojala, Anne Vierelä (Oppimis - ja ohjauskeskus Valteri)
Tiina Mäenpää, Sanna Mutikainen (Elmeri -koulut)
Tanja Äärelä, Jyrki Huusko (tutkimus)

Vakiinnuttamisvaiheen kokouksiin osallistuivat pääsääntöisesti sekä varsinaiset että varajäsenet. Tämä oli tärkeää toiminnan pilotoinnin aikana. Työnyrkin toimivat lisäksi Erja Vitikka (opetus- ja kulttuuriministeriö), Merja Mannerkoski, Pirjo Koivula ja Maj-Len Engholm sekä vuoden 2022 alusta saakka Sini Enqvist (Opetushallitus).

Ensimmäinen Vaatu-työnyrkin kokous pidettiin 15.2.2021. Työnyrkki kokoontui kerran kuukaudessa 18 kertaa etänä Korona-tilanne huomioiden. Työnyrkin keskeisenä tehtävänä oli Vaatu-alue toiminnan ja kuntayhteistyön vahvistaminen sekä vaativan konsultaatiopalvelun kehittäminen, pilotointi ja vakiinnuttaminen. Työnyrkki linjasi ja ohjasi kansallisesti alueellista kehittämis- ja suunnittelutoimintaa. Vaatu-työn kehittämisessä ja vakiinnuttamisessa huomioitiin kaksikieliset palvelut, suomi ja ruotsi. Työnyrkin jäsenet osallistuivat vaativan konsultaation sisäisen koulutuksen suunnitteluun ja toteutukseen sekä VIP-verkoston kansalliseen ja alueelliseen toimintaan edustaen työnyrkkiä ja omaa taustaorganisaatiotaan.

Vaatu-työnyrkin rooli nähtiin tärkeänä myös vakiinnuttamiskauden päättyessä. Sillä oli keskeinen kansallinen tehtävä varmistaa tasa-arvoa, tasalaatuisuutta sekä samankaltaisuutta Vaativan konsultaation palvelun kehittämisessä ja toteuttamisessa oppilaiden oppimisen ja koulunkäynnin tuen toteutumiseksi ja lähikouluperiaatteen vahvistamiseksi.

VAATU-TYÖN ALUEELLINEN TOIMINTA

Vaatu-työn alueellista toimintaa toteutettiin Vaatu-alue ryhmissä ja Vaatu-operatiivisissa ryhmissä viidellä ERVA-alueella (HYKS, KYS, TYKS, TAYS, OYS) alueelliset ominaispiirteet huomioiden.

VAATU-ALUERYHMÄT

Alueryhmien tehtävänä oli johtaa oman alueensa Vaatu-toimintaa Vaatu-työnyrkin linjausten mukaisesti sekä vastata kuntayhteistyöstä ja toimia aluerahoituksen ohjausryhmänä. Tavoitteena oli opetuksen järjestäjien ja Vaatu-organisaatioiden sitouttaminen kansalliseen kehittämistehtävään.

Vaatu-alueryhmän kokoonpano muodostui kuntien ja Vaatu-toimijoiden johdon edustajista. Alueryhmät kokoontuivat 6-12 kertaa määrän vaihdellessa eri alueilla. Lisäksi alueellisten ryhmien puheenjohtajat kokoontuivat kuukausittain yhteiseen kokoukseen kehittämistyöhön ja pilotointiin liittyvien kysymysten äärelle. Alueryhmien puheenjohtajina toimivat Anne Lindholm (HYKS), Pia Liukkonen (KYS), Satu Nevala (OYS), Ville Järvi (TAYS) ja Minna Viinamäki (TYKS).

VAATU OPERATIIVISET RYHMÄT

Operatiivisten ryhmien tehtävänä oli vaativan konsultaation kehittäminen, pilotointi ja toteuttaminen. Vakiinnuttamisvaiheen aikana operatiivisten ryhmien työ keskittyi vaativan konsultaation kehittämiseen, koska kyseessä oli täysin uusi kansallinen palvelu. Sen rakenteita luotaessa kohdattiin monia selvitettäviä ja aikaa vieviä toiminnan hallinnointiin liittyviä asioita. Operatiivisissa ryhmissä toimi konsultaatiota toteuttavia Vaatu-toimijoita. Ryhmien kokouksia pidettiin 1-2 viikon välein kullakin alueella. Ryhmiä johtivat Riikka Vuorenmaa (HYKS/sairaalaopetus), Satu Varpainen (KYS/ Elmeri-koulut), Jan Weckström (TYKS/ Valtion koulukodit), Maija Loukonen (TAYS/ sairaalaopetus) ja Anuliisa Kemppainen (OYS/Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri).

VAATU -TOIMIJOIDEN OSAAMISEN KEHITTÄMINEN JA YHDESSÄ OPPIMINEN

Tärkeänä osana Vaatu-toimintaa oli konsultaatio-osaamisen kehittäminen, joka tuki Vaatu-toimijoiden keskinäistä verkostoitumista, osaamisen jakamista ja lisäämistä mm. hyviä käytänteitä jakamalla ja sisäisillä koulutuksilla.

Käynnistämiskaudella kartoitettiin neljän toimijan osaamista, toiminnan rakenteita ja suunniteltiin yhteinen koulutusprosessi, jonka tavoitteena oli osaamisen lisääminen vaativan konsultaation palvelun käynnistämisen tueksi. Vakiinnuttamiskaudella tavoitteena oli tarkentaa ja tukea konsultaatiota tekevien operatiivisten toimijoiden roolia ja identiteettiä palveluprosessissa sekä tuoda ajantasaista tietoa ja ymmärrystä vaativaa tukea tarvitsevien lasten ja nuorten tukemiseen teemoitetuin koulutuksin. Näissä keskityttiin erityisesti neuro-psykiatriasta tukea tarvitsevien oppilaiden konsultaatioon huomioiden monialainen yhteistyö kolmannen sektorin kanssa. Syksyllä 2021 koulutuksia oli neljä ja koronatilanteen vuoksi ne toteutettiin etänä. Toukokuussa 2022 kokoonnuttiin Vantaalle ”Osaamisen tori” -tapahtumaan yhteisinä näkökulmina Vaatu-toimijoiden osallisuus sekä yhteistyön muodot konsultaation kehittämisessä. Osaamisen kehittäminen jatkui syksyllä 2022, jolloin kokoonnuttiin kahdesti ”Yhdessä ajattelun ja oppimisen” päiviin, joissa toteutuneita konsultaatioita tarkasteltiin seurantatutkimuksen ja saatujen kokemusten avulla. Näistä muodostettiin askelia vaativan konsultaation palvelun kiinnittymiseksi lasten ja nuorten monialaiseen palvelukokonaisuuteen, joka esitetään Kuviossa 7. Kuva laadittiin yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, Opetushallituksen, Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitoksen sekä Vaatu-toimijoiden edustajien kanssa. Kuvan tavoitteena oli konkretisoida lasten ja nuorten palvelujen yhteistä tehtävää.

KUVIO 7. LASTEN JA NUORTEN MONIALAISET PALVELUT.

4.3.2 Vaativan konsultaation pilotointi vuonna 2022

Niina Ekqvist, Tiina Korpela-Liimatainen, Tiina Mäenpää ja Terhi Ojala

Vaativan konsultaation palvelun pilotointi suunniteltiin alkavaksi syksyllä 2021. Toiminta käynnistyi kuitenkin vasta maaliskuussa 2022, kun pilotoinnin mahdollistavat kattavat valmistelut saatiin valmiiksi. Käynnistymistä hidastivat mm. palvelun muotoilu ja prosessien luominen, rahoitushallinnoinnin selvittäminen, vaikutusten arviointi sekä tietosuojakysymykset ja asiakirjahallinnoinnin määrittäminen. Operatiiviset ryhmät olivat valmistautuneet hyvin ja odottivat pilotoitavan palvelun käynnistämistä. Palvelusta haluttiin helposti tavoitettava, jotta sen palvelisi mahdollisimman oikea-aikaisesti asiakasta.

Vaativan konsultaation kehittämis- ja pilotoitivaiheessa oli keskeistä laaja yhteistyö useiden hallintokuntien ja toimijatahojen kanssa. Työssä oli mukana edustajia muun muassa ministeriöistä (OKM, STM), Opetushallituksesta, SOTE-kehittämisestä (mm. ERVA/YTA-alueet, THL, OT-keskukset, Perhekeskukset), Kuntaliitosta ja kolmannelta sektorilta. Työskentelyn ytimessä oli Vaatu-toimijoiden keskinäinen tiivis yhteistyö.

VAATIVAN KONSULTAATION PALVELUPROSESSI

Palveluprosessi käynnistyi asiakkaan (opetuksen järjestäjä) sähköisellä yhteydenotolla, jonka kyseisen alueen operatiivinen ryhmä käsitteli joko yksilökonsultaationa tai pedagogisena yleiskonsultaationa sekä kartoitti tarkasti asiakkaan tarpeen sekä aiemmin tehdyt tukitoimet. Dokumentit tallennettiin asiakirjahallintajärjestelmään huolehtien tietosuojasta ja salassapidosta. Operatiiviset toimijat suunnittelivat ja toteuttivat tarvekartoituksen pohjalta konsultaatioprosessin hyödyntäen monialaista osaamistaan. Palvelun lopuksi huolehdittiin asiakkaan kanssa yhdessä jatkosuunnitelmista sekä mahdollisesta seurannasta. Palvelusta veloitettiin asiakkailta pilotoinnin ajan pieni omavastuuosuus.

Raporttia kirjoitettaessa oli vastaanotettu 40 palvelupyyntöä, joista 36 suomenkielisiä ja neljä ruotsinkielisiä. Vaativan konsultaation palvelun saama vastaanotto oli saadun palautteen perusteella ollut myönteinen ja sitä pidettiin tarpeellisenä lisänä konsultaatiopalveluvalikossa tilanteissa, joissa kuntien ja koulujen omat lähipalvelut eivät riittä turvaamaan kasvua, kehitystä, oppimista ja koulupolkua. Vaativan konsultaation palvelun luominen sitoutti neljä Vaatu-toimijaa toimimaan yhdessä. Samalla keskinäinen yhteistyö, luottamus ja ammatillinen arvostus lisääntyivät huomattavasti. Yhdessä toimiminen on edellytys Vaativan konsultaatiopalvelun toiminnalle.

Seuraavaksi on ratkaistava, miten Vaativan konsultaation palvelu vakiinnutetaan pysyväksi ja mahdollistetaan kaikkien Vaatu-toimijoiden osallistuminen palvelun toteuttamiseen. Toimijoiden organisaatiot ovat keskenään erilaisia. Vaatu-organisaatioiden opetusta järjestävien kuntien rooli on ollut tärkeä osa Vaatu-kehittämistyön mahdollistumista alusta alkaen erityisesti sairaalaopetuksen ja Elmeri-koulujen osalta. Jokaisen toimijan haasteena on toimijoiden virkatyön synkronointi oikea-aikaisesti palvelun mahdollistamiseksi. Tarvitaan selkeä näkymä palvelun turvaamiseksi tuleville vuosille, jotta toimijat voivat edelleen sitoutua ja jatkaa hyvin tehtyä työtä Vaatu-toimijoille kohdennetun rahoituksen turvin. Vaativan konsultaation palvelu prosesseineen tarvitsee pysyvän rahoituksen lisäksi myös pysyvän kotipesän, jossa pystytään hoitamaan tarpeelliset toimenpiteet kuten esimerkiksi taloushallinnointi ja dokumentaatio. Pilotoinnin aikana laadittiin kokemusten pohjalta Vaativan konsultaation toimijan tehtäväkuvaa, jonka tavoitteena oli kuvata tehtävässä tarvittavat tiedot, taidot ja ominaisuudet sekä tehtävään käytettävä työaika. Tehtävän virallistamisessa on huomioitava myös mahdolliset lakimuutostarpeet.

4.3.3 Vaativa konsultaatio ja kuntayhteistyö nyt ja tulevaisuudessa

Niina Ekqvist, Tiina Korpela-Liimatainen, Tiina Mäenpää ja Terhi Ojala

Kokemukset Vaativan konsultaation palvelusta olivat hyviä. Neljän toimijan yhteinen osaaminen ja kokemukset loivat vahvan pohjan palvelulle. Vaikka vaativa konsultaatio painottui korjaaviin toimenpiteisiin, tulee ensisijaisena tavoitteena olla ennaltaehkäisy ja varhaiset interventiot. Vaativan konsultaation pedagogisen tuen ja avun lisäksi useimmat lapset ja nuoret, joille palvelu kohdistui, tarvitsevat oikea-aikaista hoitoa, jonka saatavuuteen tulee kansallisesti kiinnittää erityistä huomiota.

Vaativan konsultaation pilotointi jatkuu erityisjärjestelyin kevään 2023 ajan. Keskeisin jatkon mahdollistava toimenpide olisi rahoituksen vakiinnuttaminen, jolloin toimijat voisivat tasavertaisesti kohdentaa toimintaan työaikaa sekä luoda rakenteen, joka palvelee myös sisäistä kehittymistä. Sisäinen kehittyminen ja keskinäinen osaamisen jakaminen olivat toisen kauden Vaatu-toiminnan dynaaminen sydän, jonka pohjalle myös Vaativa konsultaatio perustettiin. Kevään 2023 aikana tulee muodostaa suunnitelma pysyvine rahoituksineen, jotta toiminnan todellinen vakiinnuttaminen mahdollistuu ja kiinnittyminen lasten ja nuorten tuen palveluihin toteutuu. Tämän raportin kirjoitusvaiheessa ei ole tiedossa palvelun rahoitusta eikä hallinnointirakennetta tuleville vuosille.

Tavoitteena on, että vaativa konsultaatio on tunnistettu vakiintuneeksi lakisääteiseksi palveluksi. Tämä edellyttää lainsäädännöllisiä muutoksia. Palvelu on myös tasavertaisesti saavutettavissa siten, että hinta ei muodostu esteeksi. Jokaisen neljän toimijan osaaminen on laajassa käytössä palvelun kansallisesti. Vaativaa konsultaatiota osataan hakea selkeän

palvelupolun avulla ja sillä on paikka kunnallisen oppilaan tuen prosessin lisänä. Vakiinnuttaminen turvaa yhtenäisen valtakunnallisen toiminnan ja Vaatu-toimijoiden yhteistyön kehittämisen sekä ennaltaehkäisevän työn tekemisen maantieteellisten alueiden laajuus ja välimatkat huomioiden. Tutkimus on olennainen osa vaikuttavuuden ja palvelun kehittämistä.

Palvelukentän muuttuessa tehdään tiivistä yhteistyötä nykyisten ERVA-alueiden, jatkossa YTA-alueiden, sisällä ja tarvittaessa yli aluerajojen. Toiminta on tärkeää liittää monialaiseen yhteistyöhön, jolloin keskeinen kumppanuus ja yhdyspinta muodostuu OT-keskustoiminnan kanssa. Kuluneen toimikauden aikana on luotu ja ylläpidetty kehittämissyhteistyötä OT-keskustoiminnan ja Vaativan konsultaation palveluiden synkronoimiseksi. Kehittämistyö on edennyt kaikilla alueilla OT-keskuskehittämistyön vaiheiden mukaisesti.

Pilotointivaiheessa on kehittämistyön ohessa herännyt huoli niistä vaativaa monialaista tukea tarvitsevista oppilaista, jotka eivät vaativan konsultaation jälkeenkään pysty jatkamaan omilla kouluissaan, vaan tarvitsevat vahvan jatkuvan tuen oppimisen ja koulunkäynnin mahdollistamiseksi. Tähän ajankohtaiseen kysymykseen on nopeasti etsittävä kestäviä ratkaisuja kansallisesti ja alueellisesti yhteistyössä useiden toimijoiden kanssa.

4.3.4 Vaatu-toimijoiden kansallinen tilastointi ja tutkimus

Tanja Äärelä, Lapin yliopisto ja Jyrki Huusko, Itä-Suomen yliopisto

Vaativan monialaisen tuen toimijoiden tutkimusyhteistyö rakentuu vuosittaisen tilastoinnin ja vaativan konsultaation tutkimuksen ympärille. Tilastoinnista ja konsultaatiotutkimuksesta vastaavat tutkijat dosentti (erityisen tuen tutkimus) Tanja Äärelä Lapin yliopistosta ja dosentti (koulunkehittämistutkimus) Jyrki Huusko Itä-Suomen yliopistosta.

TILASTOINTI

Kaikkien Vaatu-toimijoiden opetusyksiköt, 25 sairaalaopetusyksikköä, kymmenen Elmeri-koulua, kuusi Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin toimipistettä sekä viisi valtion koulukotikouluysikköä, tuottavat vuosittain marraskuussa samalta päivältä tilastointiaineiston. Aineistosta voidaan koostaa sekä yhteisesti että toimijakohtaisesti oppilas-, henkilöstö- ja opetusyksikköprofiilit. Tilastoinnissa kerätään sekä kaikille Vaatu-toimijoille yhteisiä tietoja että jokaiselle toimijalle kohdennetusti profiloituja sisältöalueita. Esimerkkeinä kaikille toimijoille yhteisistä sisältöalueista ovat oppilaiden sukupuoli, luokkataso, oppimisen tuen taso, opetusryhmien koko sekä opettajien ja koulunkäynninohjaajien määrä. Toimijakohtaisesti on määritelty muun muassa oppilaiden ensisijaiset tulokset ja oppilaspaikkojen hinnoitteluperusteet.

Tilastointitietojen kirjaamisesta vastaavat opetusyksiköiden johtajat. Huomionarvioista ja ainutlaatuista aineistontuottamisesta on, että tiedot saadaan kaikkien Vaatu-toimijoiden kaikista opetusyksiköistä (N=46). Tutkijat ovat esitelleet ja esittelevät koosteita tiedoista erikseen sovittavin tavoin (esim. johtajien neuvottelupäivät, toimijakohtaiset keskustelutilaisuudet, Vaatu-opetushenkilöstön koulutustilaisuudet, sairaalaopetuspäivät, Opetushallituksen ja opetus- ja kulttuuriministeriön tilaisuudet). Tilastointiaineistoja käytetään myös vertaisarvioitavissa kansallisissa ja kansainvälisissä tutkimusartikkeleissa.

VAATIVA KONSULTAATIO

Vaativan konsultaation tapahtumakuvaukset tuotetaan sähköisellä alustalla (Webropol), joka toimii sekä konsulttoijan omana muistiinpanona että tutkimusaineistona vaativaa konsultaatiota tekevän opettajan työnkuvan jäsentämisessä. Työnkuvasta analysoidaan muun muassa konsultaatiopyynnön ensisijainen syy, konsultaatiosyötteen esittäjä, konsultaation muoto (ennaltaehkäisevä ja tilannearviokonsultaatio / pedagoginen yleiskonsultaatio), konsultaatioprosessin kulku, konsultaatiossa sovitut toimintamallit sekä prosessin etenemisen seuranta ja arvio. Aineiston pohjalta jäsennetään konsultaationarratiiveja toimivista ja epäonistuneista konsultaatioprosesseista. Tutkimusaineistoa vaativasta konsultaatiosta tuotetaan lukuvuoden 2022–2023 aikana ja tutkimustuloksia on saatavissa vuoden 2024 aikana.

4.4 Teemaryhmätyöskentely

4.4.1 Sijoitetut lapset -teemaryhmä

Merja Koivisto

Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrä on kaksinkertaistunut 20 vuodessa. Lasten elämään liittyy muutoksia, menetyksiä ja haavoittavia kokemuksia. Tämän vuoksi heillä voi olla kohonnut riski alisuoriutumiseen, heikkoon koulumenestykseen, peruskoulun keskeyttämiseen ja ilman toisen asteen tutkintoa tai ammattia jäämiseen.

Matalan kynnyksen tukimuodot ja palvelut, ml. perusopetuksen oppimisen ja koulunkäynnin tuki, eivät ole kaikilta osin kyenneet edistämään erilaisista lähtökohdista tulevien lasten yhdenvertaisuutta tai tasoittamaan osaamiseroja. Korjaavat palvelut ja kustannukset jatkavat kasvuaan kertoen polarisaatiosta, pahoinvoinnista ja syrjäytymiskehityksestä.

Teemaryhmän tehtävänä on ollut ylläpitää keskustelua, seurata ajankohtaista tutkimusta ja selvittää monialaisen yhteistyön rakenteita ja käytänteitä. Sijoitettujen lasten sivistyksellisten oikeuksien turvaaminen, heidän etujensa mukainen opetuksen järjestäminen ja tuen varmistaminen ovat tärkeä osa verkostoyhteistyötä kaikissa sijaishuoltoprosessin vaiheissa.

Asiantuntijaryhmä kokoontui vuosina 2021–2022 yhteensä kymmenen kertaa etä- ja lähi-tapaamisissa. Ryhmässä vieraili useita asiantuntijoita. Asiantuntijoiden osaaminen edustamaltaan sektorilta oli vahvaa ja monialaiset näkemykset rikastuttivat näkökulmia jokaisessa tapaamisessa. Teemaryhmään sitoutuminen tapahtui kunkin asiantuntijan omien töiden ehdoilla, mikä haastoi moninäkökulmaista kehittämisprosessia.

Ryhmään kuuluivat seuraavat henkilöt:

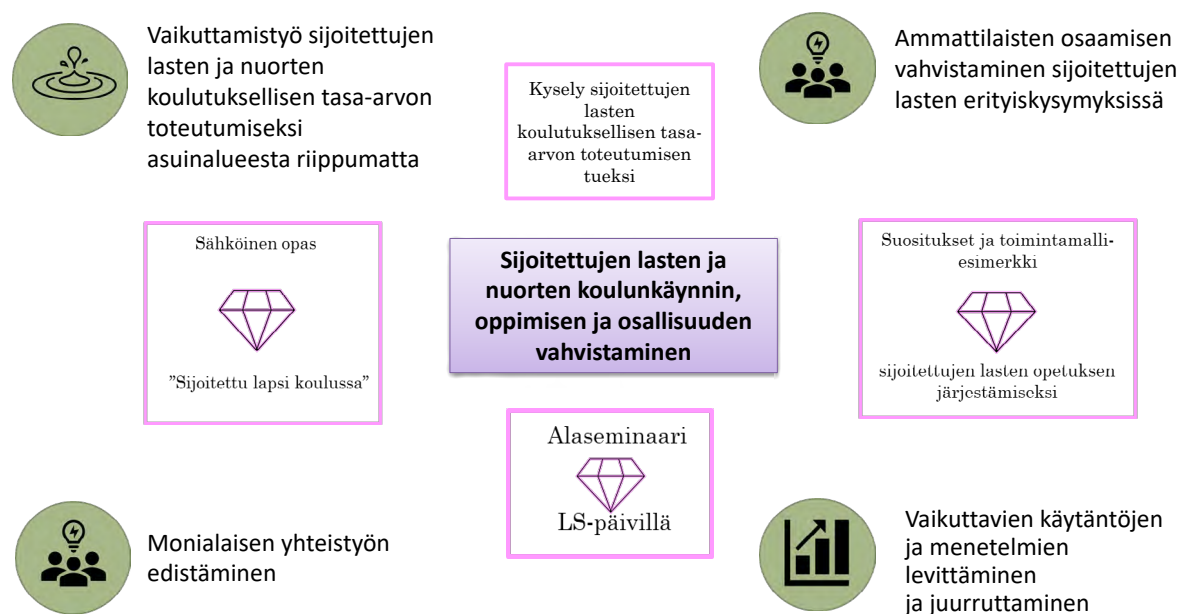
Enqvist Sini, LAPE- ohjelmakoordinaattori, Opetushallitus
Eriksson Pia, erikoistutkija, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos
Hoikkala Susanna, neuvotteleva virkamies, sosiaali- ja terveysministeriö (alkaen 7.5.2021)
Kekkonen Elina, erityisasiantuntija, Lastensuojelun Keskusliitto (alkaen 19.5.2022)
Koivisto Merja, ohjaava opettaja, Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri (pj. alkaen 7.5.2021.
Pirjo Koivula, opetusneuvos, Opetushallitus (pj 7.5.2021 saakka)
Korpela-Liimatainen Tiina, johtava rehtori, Valtion koulukotikoulu
Mannerkoski Merja, erityisasiantuntija, opetus- ja kulttuuriministeriö

Puustinen-Korhonen Aila, erityisasiantuntija, Kuntaliitto
Tapiola Mia, palvelupäällikkö, vastuuyliääkärinä, Lasten, nuorten ja perheiden terveyspalvelut, Kymsote
Välivaara Christine, kehittämisspäällikkö, Pesäpuu Ry

Teemaryhmän **tavoitteet ja tuotokset** ovat kirjattuina Kuviossa 8. Tavoitteiden asettamisen tukena hyödynnettiin ajankohtaista tutkimus- ja kokemustietoa sekä kyselyä sijoitettujen lasten koulutuksellisen tasa-arvon toteutumisesta. Kysely kohdennettiin keväällä 2022 VIP-verkoston oppimisen ja koulunkäynnin tukea ja opiskeluhuoltoa edustaville VIPU-yhdyshenkilöille kuu-kausitiedotteen yhteydessä. Kyselyn analysoinnin suoritti väitöskirjatutkija, KM Una Sutinen. Vastauskato oli suuri, mutta tulokset tukivat teemaryhmän tavoitteita ja toimintoja. Teemaryhmän työskentelyssä on ollut mukana myös Helsingin yliopiston erityisopettajaopiskelija Emma Björbacka. Hän tekee Pro gradu -tutkielmaa sähköisen oppaan* vaikutuksesta opettajien asenteisiin ja minäpystyvyyteen sijoitettujen lasten opetusta kohtaan.

Keskeisin tavoite on ollut sijoitetun lapsen osallisuuden, oppimisen ja koulunkäynnin vahvistaminen. Kulmissa on kuvattuna neljä tavoitetta jotka liittyvät vaikuttamistyöhön sekä monialaisten toimijoiden osaamisen vahvistamiseen ja yhteistyöhön. Vaikuttavia käytäntöjä ja toimintamalleja halutaan levittää ja juurruttaa kansalliselle tasolle, hyvinvointialueille, kuntiin ja kouluihin.

KUVIO 8. SIOJITETUT LAPSET -TEEMARYHMÄN TAVOITTEET JA TUOTOKSET

Teemaryhmän **toimintaa** on esitelty useissa koulutustilaisuuksissa. Ryhmä tuotti myös lokakuussa 2022 järjestetyille Valtakunnallisille lastensuojelupäiville 2022 alaseminaarin "Taka-matkalta tasa-arvoon! - Osaamista sijoitetun lapsen koulupolulle".

Teemaryhmän tärkein tuotos on VIP-verkoston sivuille tuotettava *sähköinen opas "Sijoitettu lapsi koulussa". Oppaaseen kootaan mm. tutkittua tietoa, sääntelyä ja toimintamalleja ammattilaisten yhteisen työn tueksi. Suositustoimintamalli auttaa hahmottamaan sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukemista kansallisella tasolla, hyvinvointialueilla, kunnissa ja yhteisöissä. Oppaan Hyvät käytänteet -osiossa on tehty yhteistyötä Lastensuojelun monialaisen kehittämisen -hanketoimijoiden kanssa.

AJATUKSIA JATKOSTA

Sijoitettujen lasten sivistyksellisten oikeuksien vahvistaminen edellyttää jatkuvaa tutkimusta, koordinaatiota ja yhteistyötä. Kansallisella tasolla opetus- ja kulttuuriministeriön sekä sosiaali- ja terveysministeriön kehittämistyö ja lastensuojelun kokonaisuudistus on vaikuttavampaa, jos siinä huomioidaan jo suunnitteluvaiheessa eri hallinnonalojen systeeminen verkostotyö.

Sote-uudistuksen myötä hyvinvointialueilla ja kunnilla on mahdollisuus luoda yhtenäinen alueellinen toimintamalli, määritellä vastuuhenkilöt ja pureutua systemaattisesti työskentelyn kipukohtiin. Niin ikään Osaamis- ja tukikeskus (OT) kehittämisessä on tärkeää panostaa monialaisiin ja -toimijaisiin verkostotyön malleihin erityisesti vaativan sijaishuollon käytänteissä.

Opiskeluhuollon ammattilaisten siirtyminen hyvinvointialueille mahdollistaa hyvien käytänteiden jakamisen ja osaamisen kehittämisen suunnitelmallisesti vähentäen sijoitettujen lasten eriarvoisuutta kunnasta tai koulusta riippuen. Kuntatasolla monialaiset toimijat tarvitsevat yhteistä koulutusta eri ammattilaisten sekä ryhmien tehtävistä ja työtä ohjaavasta sääntelystä. Osaamista on lisättävä myös lapsen edusta ja osallisuudesta, toimivasta pedagogiikasta ja tehostetusta opinto-ohjauksesta sekä traumatietoisuudesta ja vaikuttavista psykososiaalisen tuen menetelmistä.

Toivottavasti sähköinen opas on siemen versoavalle monialaiselle yhdessä työskentelylle. Teemaryhmän tavoitteiden asettelua tukenut kysely olisi mielenkiintoista toteuttaa uudelleen, kun opas on saatu käyttöön, VIP-verkoston toiminta vakiintuu ja hyvinvointialueet aloittavat toimintansa.

4.4.2 Toiminta-alueittain järjestettävä opetus -teemaryhmä

Pirjo Koivula ja Päivi Lång

Toiminta-alueittain järjestettävä opetus -teemaryhmän toiminta alkoi VIP-verkoston ensimmäisellä kaudella 2018–2020. Asiantuntijaryhmän ensimmäinen kokous oli 11.6.2019. Teemaryhmä on kokoontunut vuosina 2019–2022 yhteensä 24 kertaa. Teemaryhmä perustettiin, koska opettajat sekä opetuksen järjestäjät ovat kaivanneet toiminta-alueittain järjestettävään opetukseen tarkempia ohjeistuksia ja selkeämpiä, yhteisesti laadittuja toimintamalleja. Myös hallinnollisten päätösten tueksi on toivottu ohjeistuksia, sillä käytänteet toiminta-alueittain järjestettävässä opetuksessa ovat olleet monitahoisia.

Teemaryhmän toiminnan tavoitteena on ollut kuvata ja kehittää toiminta-alueittain järjestettävän opetuksen pedagogiikkaa ja toimintatapoja. Tavoitteena on ollut jakaa tietoa toimivista käytänteistä ja tuottaa tukimateriaaleja opetushenkilöstölle, huoltajille ja muille asiantuntijoille. Tutkijatohtori Irene Rämän selvitys Oppimisen edistymisen seuraamisesta ja arvioinnista toiminta-alueittain järjestettävässä opetuksessa (Opetushallitus, Raportit ja selvitykset 2021:1) on osaltaan ohjannut kehittämisideointia.

Teemaryhmän puheenjohtajina ovat toimineet opetusneuvos Pirjo Koivula ja erityisasiantuntija Merja Mannerkoski Opetushallituksesta (myöh. opetus- ja kulttuuriministeriö). Asiantuntijaryhmän muodostivat vuonna 2022:

- Hannu Heiskala, lastenneurologian dosentti, HY
- Päivi Lång, ohjaava opettaja, Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri

- Maiju Mäki, tuottaja, vaikeavammaisten ja varhaiskasvatuksen materiaalit, Kehitysvammaliitto
- Irene Rämä, tutkijatohtori, Helsingin yliopisto
- Lauri Rätty, erityisluokanopettaja, Jyväskylä
- Vera Tarvonen, päiväkodin johtaja, Helsingin kaupunki
- Aino Äikäs, yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto

Teemaryhmän toimintaa kuvaa moniammatillinen yhdessä pohtiminen mm. toiminta-alueittaisen opetuksen arvioinnin ja siihen liittyvien ohjeistuksien laatimisen kysymyksissä. Teemaryhmä on nostanut toiminta-alueittain järjestettävän opetuksen haasteita myös Opetushallituksen tietoisuuteen.

Teemaryhmä on toiminut tavoitteiden saavuttamiseksi määrätietoisesti. Se on tuottanut oppaita, ohjeistuksia, videoita tietoisuuksia, vinkkejä kirjallisuudesta ja artikkeleista sekä järjestänyt webinaareja. Materiaaleja on julkaistu muun muassa VIP-verkoston sivuilla ja Opetushallituksen viranomaissivulla.

Teemaryhmä on suunnitellut ja toteuttanut kaksi opasta vaikeavammaisten oppimisen tukeen liittyen. Tulostettavat oppaat on suunnattu sekä huoltajille että ammattihenkilöstölle: Opin ja osaan. Toiminta-alueittain järjestettävä opetus perusopetuksessa sekä Kaikki oppii! Piden- netty oppivelvollisuus ja oppimisen mahdollisuudet. Oppaiden sisältöä on päivitetty syksyllä 2022 ja ne julkaistaan päivitettyinä sähköisessä muodossa sekä VIP-verkoston että Opetushallituksen verkkosivuilla. Oppaat ovat saatavilla myös ruotsiksi. Teemaryhmässä on laadittu selkokielineen opas vaikeavammaisten opetuksesta Suomessa. Oppaassa on myös yleisempää tietoa Suomen koulutusjärjestelmästä sekä kasvun, oppimisen ja koulunkäynnin tuesta. Se on suunnattu maahanmuuttotilaisille huoltajille. Opas on käännetty 12 yleisimmälle Suomessa puhutulle kielelle. Teemaryhmässä kehitetty sähköinen kyselytyökalu ”Milloin siirrytään toiminta-alueittain järjestettävään opetukseen?” ohjaa, jos toiminta-alueittaisen opetuksen valitseminen pohdituttaa.

Teemaryhmä suunnitteli webinaarisarjan ”Toiminta-alueittain järjestettävä opetus”. Se toteutettiin yhteistyössä Aluehallintovirastojen kanssa vuosina 2021–2022. Webinaarisarja käsitti kahdeksan 2,25 tunnin verkkovälitteistä ja tallennettua luentoa, joiden aiheena mm. hallinnolliset päätökset ja pedagogiset asiakirjat, pedagogiset ratkaisut toiminta-alueittain järjestettävässä opetuksessa, arviointi, tavoitteiden asettaminen ja toisen asteen nivelvaihe. Osallistujia webinaareissa on ollut 100–250 / kerta. Luennoitsijoina on ollut Opetushallituksen, Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin ja Elmeri-koulujen asiantuntijoita, erityisluokanopettajia sekä toisen asteen koulutuksen ja järjestöjen ammattilaisia.

Ryhmässä on ideoitu kirja Toiminta-alueittain järjestettävästä opetuksesta mm. opettajakoulutuksessa käytettäväksi. Toiminta-alueittain järjestettävä opetus -kirjan toimittajina ovat Irene Rämä & Aino Äikäs. Kirja on julkaistu PS-kustannuksen kustantamana alkuvuodesta 2022.

Toiminta-alueittain järjestetyssä opetuksessa opiskelee vuosittain vain reilu 2000 oppilasta, joten kysymyksessä on pieni marginaaliryhmä, joka usein unohtuu. Teemaryhmä toivoo, että näiden oppilaiden opetus olisi edelleen kohteena, kun uusien kehittämishankkeiden rahoituksesta päätetään. Lisäksi toiminta-alueittain järjestettävän opetuksen arviointia toivotaan kuvattavan yksityiskohtaisemmin, kun Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita uudistetaan.

Teemaryhmän tuottamaa materiaalia:

<https://vip-verkosto.fi/teemaryhmat/toiminta-alueittain-jarjestettava-opetus>

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/toiminta-alueittain-jarjestettava-opetus/>

4.4.3 Käyttäytymisellään reagoivat lapset ja nuoret -teemaryhmä

Petra Kouvonen

Käyttäytymisellään reagoivat lapset ja nuoret -teemaryhmä on työskennellyt syksystä 2021 vuoden 2022 loppuun saakka. VIP-teemaryhmässä päätettiin jo varhain käyttää käsitettä ”käyttäytymisellään reagoivat lapset ja nuoret”. Tällä alleviivattiin sitä, että ympäristö vaikuttaa käyttäytymiseen ja näin myös muutoksen on lähdettävä ympäristön tavasta toimia.

Teemaryhmällä on ollut kolme tavoitetta:

1. Jäsentää ilmiö käyttäytymisellään reagoivat lapset ja nuoret varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa
2. Tunnistaa vaikuttavia toimia, joilla reagointiin voidaan vastata lasten ja nuorten lähiympäristöstä käsin
3. Vauhdittaa ja tukea sellaisen tutkimustiedon leviämistä, jolla voidaan vahvistaa käyttäytymiseen liittyvää tukea perustasolla.

Edellä mainittuja kysymyksiä on lähestytty teemaryhmän työskentelyssä moniäänisesti. Tavoitteena on ollut tutkimustiedon ja kentän kokemusten tuominen dialogiin keskenään. Kaikki aiheet on ensin valmisteltu erillisessä projektiryhmässä, jonka jälkeen ne on käsitelty teemaryhmässä. Teemaryhmä on kokoontunut kahdeksan kertaa ja projektiryhmä kymmenen kertaa.

Valmistelun pohjalta teemaryhmä on tuottanut kaksi ns. ilmiöpöytä, toisen tutkijoille ja toisen varhaiskasvatuksen ja koulun toimijoille. Tutkimuksen ja kentän välistä dialogia on vauhditettu Science Academy of Finlandin ilmiöprosessimallin (SOFI) mukaisella työskentelyllä (ks. myös <https://acadsci.fi/sofi/>). Sofi on Suomen neljän tiedeakatemian yhteinen tiedeneuvonnan kehittämisprosessimalli, joka toteutettiin opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella vuosina 2019–2021. Ilmiöpöytäprosessissa lähdetään usein liikkeelle kysymyksestä tai hypoteesista, johon haetaan vastausta. Keskeisessä roolissa on tutkittu tieto, joka tuodaan keskustelun pohjaksi eri toimijoista koostuviin ilmiöpöytiin. Näin toimittiin myös käyttäytymisellään reagoivien lasten ja nuorten -teemaryhmässä, jossa toteutukseen perustettiin projektiryhmä luotsaamaan ja tukemaan ilmiöprosessin eri vaiheita asiantuntijuudellaan ja valmistelemaan työt tuotoksineen teemaryhmän käsiteltäviksi. Projektiryhmän työskentelyä koordinoi Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö, Itla.

KYSELY VIPU-YHDYSHENKILÖILLE

Käyttäytymisellään reagoivien lasten ja nuorten -teemaryhmässä kysymyksenasettelussa lähdettiin liikkeelle kentälle suunnatun kyselyn kautta. Tietoa ajankohtaisista haasteista haluttiin saada, jotta, teemaryhmällä olisi olemassa vankempi ja laajempi pohja keskustelulle, jonka pohjalta lähdettiin muodostamaan ilmiöprosessissa tarkasteltavat kysymykset.

Kysely toteutettiin vuoden 2021 lopulla. Vastaajina olivat VIPU-yhdyshenkilöt. Heille esitettiin kysymyksiä, jotka liittyivät vaativan erityisen tuen tarpeisiin esi- ja perusopetuksessa sekä varhaiskasvatuksessa. Vastausprosentti oli 34 %. VIPU-yhdyshenkilöt, joita oli kyselyä toteutettaessa yhteensä 511, ovat opetuksen järjestäjien nimeämiä oppimisen ja koulunkäynnin tuen koordinoinnista vastaavia sekä opiskeluhuollon palveluita edustavia henkilöitä. Vastaajat toivoivat teemaryhmän työltä valtakunnallista monialaista toimintamallia, joka sisältäisi myös

selkeitä ohjeita ja askelmerkkejä. Tutkittuun ja luotettavaan tietoon nojaavan toimintamallin toivottiin korostavan yhteistyötä koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Kävi ilmi, että opettajat kamppailevat käyttäytymiseen liittyvien moninaisten haasteiden kanssa usein yksin.

TUTKIMUSKIRJALLISUUDEN KARTOITUS TOI ESILLE VARHAISKASVATTAJIEN JA OPETTAJIEN TUEN TARPEET

Teemaryhmä päätyi tämän perusteella tekemään kirjallisuushaun siitä, millaisia ydinelementtejä kirjallisuus tunnistaa joustavasti tehostuvassa tuessa. Kirjallisuuden ja VIPU-henkilöiden vastauksia heijastellen tutkijoiden ilmiöpyödyssä vilkkaan keskustelun kuumimmiksi aiheiksi nousivat kouluhenkilökunnan tunne- ja vuorovaikutustaitojen sekä ryhmänhallinnan merkitys oppimisyhteisöissä. Kasvattajan tarve saada ammatillisessa tehtävässään systemaattista tukea vuorovaikutuksen ja tunnetaitojen kehittämiseen liittyy yksin pärjäämisen kulttuurin karsimiseen ja moniammatillisen yhteistyön kehittämiseen. Johtajuuden merkitys hyvinvointia edistävänä koulun ja varhaiskasvatuksen toimintakulttuurien ohjaajana korostui voimakkaasti.

TIEDONVAIHTOA NORJAN JA SUOMEN VÄLILLÄ

Teemaryhmä järjesti loppuvuodesta 2021 yhteisseminaarin Norjalaisen Nasjonalt utviklings-senter for barn og unge (NUBU) -keskuksen kanssa, jonka puitteissa Frode Heiestad ja Anne Arnesen esittelivät kokemuksia PALS-ohjelmasta Norjassa ja Dragana Surkalovic kertoi, miten opettajankoulutuksessa huomioidaan käyttäytymisen ohjailu ja sosiaaliset taidot Norjassa. Suomesta Hannu Savolainen ja Vesa Närhi esittelivät PRO-koulutyöskentelymallista Suomessa. PRO-koulun teoriapohja rakentuu samoihin elementteihin kuin PALS-ohjelma. Yhteisseminaarissa teemaryhmän puheenjohtaja Petra Kouvonen esitteli yhdessä opetus- ja kulttuuriministeriön erityisasiantuntija Merja Mannerkosken kanssa VIP-työtä sekä kyseisen teemaryhmän lähtökohtia ja tavoitteita. Kokouksesta tehdyt tallenteet sekä teemaan liittyvät blogit löytyvät myös VIP-teemaryhmän blogisarjasta: <https://vip-verkosto.fi/teemaryhmat/kayttaytymisellaan-reagoivat-lapset-ja-nuoret/>. (Aiheesta lisää myös raportin luvussa 4.8.)

WEBINAARIT KÄYTTÄYTYMISEEN LIITTYVISTÄ HAASTEISTA KOULUN JA VARHAISKASVATUKSEN KENTÄLLÄ

Yhdessä Itä-Suomen Aluehallintoviraston (AVI) kanssa järjestettiin kaksi webinaaria syyskuussa (5.9.2022 <https://avi.fi/tapahtuma/-/c/1046710> sekä 26.9 <https://avi.fi/tapahtuma/-/c/1049218>), toinen varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja koulun henkilöstölle ja toinen esihenkilöille. Webinaarit keräsivät runsaasti kuulijoita: ensimmäiseen ilmoittautuneita oli yli 1000 ja toiseen lähelle 700. Lisäksi järjestettiin ruotsinkielinen tilaisuus ”Barn och unga som reagerar med beteende – verktyg för att stärka sociala färdigheter i skolan och småbarnspedagogiken” yhteistyössä Regionförvaltningsverketin (RFV) kanssa (28.11.2022 <https://avi.fi/sv/handel-se/-/c/1120132>). Webinaareissa tutkimusta ja käytännön tietoa käyttäytymisellään reagoivien lasten tueksi on esitelty teemaryhmän kahden tutkimukseen perustuvan koosteen pohjalta:

1. Opas: Tukea arkeen! Keinoja lasten ja nuorten emotionaalisten, sosiaalisten ja käyttäytymisen taitojen tukemiseksi. Kirjoittajat: Piia Karjalainen, Päivi Pihlaja, Ninnu Koskenalho, Oona Palosaari. Opas ilmestyi Opetushallituksen julkaisusarjassa joulukuussa 2022.
2. Artikkelit: Kouvonen, P., Hamari L., ja Tani S. (2022, tulossa): Core elements in a multi-tiered system of support (MTSS) for conduct problems in schools and early childhood education (ECEC) in Finland – Literature review and case example. Psychiatria Fennica 2022 (vol. 53). Painossa.

TEEMARYHMÄN KOKOONPANO

Teemaryhmän puheenjohtajana on toiminut kehitysjohtaja Petra Kouvonen Itsenäisyyden juhluvuoden säätiöstä (Itla). Ryhmään kuuluivat seuraavat asiantuntijat:

Petra Kouvonen, kehitysjohtaja, Itla
Taru Antila, ohjaava opettaja, Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri
Ville Laivamaa, rehtori, Imatran kaupunki
Päivi Pihlaja, yliopistonlehtori, Helsingin yliopisto
Leena Repokari, lastenpsykiatrian linjanjohtaja, HUS
Piia Ruutu, tutkijatohtori, Helsingin yliopisto
Hannu Savolainen, professori, Jyväskylän yliopisto
Ville Turkka, kehittäjä, Helsingin NMKY
Kristiina Laitinen, opetusneuvos, Opetushallitus (24.1.2022 saakka)

Lisäksi teemaryhmän toimintaan osallistuivat:

Merja Mannerkoski, erityisasiantuntija, opetus- ja kulttuuriministeriö
Pirjo Koivula, opetusneuvos, Opetushallitus
Maj-Len Engelholm, undervisningsråd, Utbildningsstyrelsen
Sini Enqvist, LAPE-ohjelmakoordinaattori, Opetushallitus
Terhi Ojala, hanke- ja koulutuspäällikkö, Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri
Teemaryhmän työtä tukeneessa projektiryhmässä olivat mukana:
Petra Kouvonen, kehitysjohtaja, Itla
Hannu Savolainen professori, Itä-Suomen yliopisto
Vesa Närhi, yliopistotutkija, Jyväskylän yliopisto
Piia Karjalainen, erikoistutkija, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL)
Lotta Hamari, tutkija, Hotus
Ninnu Koskenalho, koordinaattori, Itla

4.5 Elmeri-koulujen kehittäminen osana VIP-verkoston toimintaa

Outi Juurikainen

4.5.1 Hankkeen tausta

Elmeri-koulut ovat erityiskouluja, jotka tarjoavat opetusta lapsille ja nuorille, joilla on kehitysvammaisuutta, autismin kirjoa tai psykososiaalisen tuen tarvetta. Kouluja on kymmenen. Ne sijaitsevat eri puolilla Suomea erityishuollon tai sosiaali- ja sairaanhoitopiirien palvelujen yhteydessä tai fyysisesti lähellä palveluja.

Elmeri-koulujen kehittämishanke käynnistyi osana VIP-verkoston toimintaa huhtikuussa 2021. Hanke päättyy vuoden 2022 lopussa. Mukana hankkeessa olivat kaikki Suomen kymmenen Elmeri-koulua. Elmeri-kouluja ovat Ali-Juhakkalan koulu Lahdessa, Carea-koulu Kouvolassa, Honkalammen Liperissä, Mylly-Antin koulu Turussa, Myllärin koulu Rovaniemellä, Niittyvillan koulu Seinäjoella, Rajasalmen koulu Nokiolla, Rinnekodin koulu Espoossa, Sateenkaaren erityiskoulu Pieksämäellä sekä Tiernan koulu Oulussa.

Ennen hankkeen alkamista Elmeri-koulujen yhteistyö on pohjautunut vuosia jatkuneeseen koulujen rehtoreiden yhteistyöhön. Se alkoi tiiviimmin Vaativan erityisen tuen työryhmän ns. laitosjaoston työhön osallistumisena ja jatkui VIP-verkostossa.

4.5.2 Hankkeen tarve ja tavoitteet

Elmeri-kouluissa järjestetään pääasiassa perusopetusta. Osa kouluista tarjoaa myös esi-opetusta sekä lyhytaikaista opetusta intervalli-, tutkimus- ja kuntoutusjaksoilla oleville oppilaille. Koulut ovat tyypillisesti pieniä kouluyksiköitä. Kouluissa opiskelevat oppilaat tarvitsevat vaativaa monialaista tukea (aiemmin myös vaativa erityinen tuki), joka muodostuu moniammatillisesta tiiviistä yhteistyöstä ja kuntouttavasta opetuksesta. Opetusta Elmeri-kouluissa annetaan toiminta-alueittain ja oppiaineittain.

Elmeri-koulujen henkilökunnan osaaminen on vahvaa, mutta henkilökunnalla oli myös vahva halu jatkuvasti kehittää omaa osaamistaan sekä koulujen toimintakulttuuria ja kuntouttavan opetuksen kokonaisuutta. Elmeri-kouluissa tehdään myös monenlaista konsultaatiotyötä muihin perusopetuksen kouluihin, minkä myötä hyöty jakaantuu myös laajemmalle.

Päätavoitteena hankkeessa oli kehittää Elmeri-koulujen opetusta ja toimintakulttuuria sekä vahvistaa yhteistyötä ja verkostoitumista. Hankkeessa oli mukana koulujen koko henkilöstö. Lisäksi pyrittiin huomioimaan myös oppilaiden ja vanhempien toiveet ja osallisuus.

Osatavoitteena oli myös jakaa tietoa Elmeri-kouluista ja Elmeri-koulujen toiminnasta sekä vaativan erityisen tuen oppilaiden opetuksesta yhteistyökumppaneille sekä kaikille kiinnostuneille. Tämän osatavoitteen toteutuminen voi madaltaa kynnystä pyytää konsultaatioapua tai ehdottaa muuta yhteistyötä Elmeri-koulujen kanssa.

4.5.3 Toimenpiteet ja tulokset

1. Opetuksen kehittäminen ja verkostoitumisen vahvistaminen

Hankkeen aikana rehtoreiden verkostoa ja yhteistä kehittämistyötä vahvistettiin kuukausittaisilla rehtoritapaamisilla Microsoft Teamsin välityksellä. Lisäksi rehtoreille järjestettiin kolme kahden päivän verkostoitumis- ja koulutustapaamista Helsingissä. Rehtorit osallistui-
vat myös Elmeri-päiville.

Opettajien ja ohjaajien verkostoituminen käynnistyi Elmeri-päivillä, jotka pidettiin keväällä 2022 Tampereella ja syksyllä 2022 Turussa. Kouluttautumisen ja alueen Elmeri-kouluihin tutustumisen lisäksi Elmeri-päivillä oli varattu aikaa keskusteluille. Yhteisten pohdintojen ansiosta käynnistyivät myös Elmeri-koulujen ohjaajien ja opettajien kuukausittaiset tapaa-
miset Teamsin välityksellä. Opettajien yhteistyömuotona käynnistyi hankkeen aikana myös Elmeri-koulujen opettajien yhteinen oppimateriaalipankki, jossa opettajat jakavat osaamis-
taan ja ideoitaan.

Elmeri-päivillä tapahtuvien koulutusten lisäksi hankkeen yhteydessä järjestettiin kaksi kaik-
kien koulujen henkilöstölle avointa etäkoulutusta. Koulutusten aiheina olivat neuropsykiatri-
set kehityshäiriöt sekä ratkaisukeskeisyys. Nämä oli poimittu hankkeen alussa toteutetusta
henkilöstökyselystä.

2. Tiedon jakaminen Elmeri-kouluista ja Elmeri-koulujen toiminnasta

Hankkeen toisena tärkeänä tavoitteena oli jakaa tietoa Elmeri-kouluista yhteistyökumppaneille ja ympäröivään yhteiskuntaan. Tätä tarkoitusta varten toteutettiin Elmeri-koulujen yhteiset verkkosivut sekä avattiin koulujen yhteiset sosiaalisen median kanavat Facebookiin ja Instagramiin. Sivustoa ja sosiaalisen median kanavia päivittämään on pyritty etsimään yhteyshenkilöitä jokaisesta Elmeri-koulusta jatkuvuuden ja kattavuuden varmistamiseksi.

4.5.4 Arviointi ja jatkosuunnitelmat

Elmeri-koulujen yhteistyöhanke onnistui hyvin saavuttamaan alussa asetettuja tavoitteita ja luomaan pohjaa tulevalle yhteistyölle. Myös työ toimintatapojen yhdenmukaistamiseksi ja keskinäisten hyvien käytänteiden jakamiseksi on alkanut hyvin ja sitä kannattaa jatkaa. Hankkeen aikana moni kouluista kävi läpi myös hyvinvointialueiden perustamiseen liittyviä organisaatiomuutoksia, mutta niistä huolimatta työ eteni suunnitellusti.

Elmeri-kouluilla on yhteinen tahtotila jatkaa ja vahvistaa yhteistyötään. Koulut toivovat rahoitukselle jatkoa, koska esimerkiksi henkilöstön kouluttautuminen sekä tärkeät kasvokkain tapaamiset Elmeri-päivien muodossa vaativat tahdon lisäksi myös taloudellisia resursseja. Elmeri-kouluihin ja niiden toimintaan voi tutustua tarkemmin niiden tämän kehittämishankkeen myötä tuotetuilla yhteisillä verkkosivuilla (<https://elmerikoulut.fi/>).

4.6 Opettajankoulutus- ja tutkimusyhteistyö

Merja Mannerkoski ja Aino Äikäs, Itä-Suomen yliopisto

4.6.1 Opettajankoulutus

Ensimmäisen VIP-toimintakauden jälkeen toteutetusta kyselyarvioinnista (Äärelä & Huusko, 2021) havaittujen kehittämistarpeiden perusteella Opetushallituksessa päätettiin kutsua opettajankoulutuksen edustajat kaikista koulutusta järjestävistä yliopistoista yhteiseen keskusteluun VIP-verkoston toiminnasta ja vaativan erityisen tuen kehittämistarpeista opettajien koulutuksessa. Opettajankouluttajia sekä yliopistojen harjoittelukoulujen edustajia kokoontui lukuvuoden 2021–2022 aikana neljä (4) kertaa keskustelemaan yhteistyön tavoitteista ja toteuttamismahdollisuuksista sekä kunkin yksikön mahdollisuuksista huomioida VIP-verkoston sisältöjä ja tavoitteita omissa koulutusohjelmissaan. Yhteistyötä tehtiin sekä suomen- että ruotsinkielisten opettajankoulutusta järjestävien yksiköiden kanssa. Erityisesti yhteistyötä haluttiin tehdä yhteisten tavoitteiden suuntaisesti opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamana samanaikaisesti toteutetun HOHTO-kehittämishankkeen (Hyvinvoinnin ja oppimisen tuki opettajankoulutuksessa) kanssa. Tähän yhteistyöhön sisältyikin mm. molempuolista sidosryhmien tiedottamista ja ajankohtaisten kuulumisten vaihtoa hankkeiden toiminnasta sekä yhteistyössä suunnitellun *Esteetön korkeakoulu* webinaarin järjestäminen keväällä 2022.

Jokaisessa opettajankoulutusta järjestävässä yksikössä muodostettiin työryhmä tarkastelemaan koulutusalojen välisen yhteistyön mahdollisuuksia ja jo käytössä olevia toimintatapoja omassa yksikössä. Kokemuksia eri yksiköiden välillä jaettiin näissä tapaamisissa. Yhteiset tapaamiset synnyttivät myös kahdenvälisiä konsultaatiotapaamisia yliopistojen kesken, joissa

vaihdettiin tietoa hyvistä käytänteistä esimerkiksi opetusharjoitteluiden järjestämisestä. Yhteisissä tapaamisissa havaittiin, että tällä hetkellä eri opintojaksoilla koulutusta järjestetään sekaryhmissä ja eri koulutussuuntien opettajaopiskelijoille järjestetään yhteisiä opintojaksoja. Myös opetussuunnitelmatyötä tehdään eri koulutussuuntien yhteistyönä, osin tietoa vaihdetaan myös yliopistojen välillä ja inklusioon liittyviä sisältöjä pyritään sisällyttämään entistä enemmän kaikkien koulutusalojen sisältöihin ja osaamistavoitteisiin. Keskusteluissa todettiin myös, että edelleenkin erityispedagogiset sisällöt ja inklusion teemat eivät ole riittävästi esillä opettajankoulutusten ohjelmissa. Tätä teemaa myös HOHTO-hanke pitää yllä yhdessä osatutkimuksistaan.

Opettajankoulutuksesta oli edustaja mukana myös European Agency for Special Needs and Inclusive Education -organisaation *Teacher Education for Inclusion* -projektissa, mikä laajensi kansallisen tason yhteistyötä ja tiedonvaihtoa myös kansainväliselle tasolle. Syksyllä 2022 opettajankouluttajille järjestettiin VIP-yhteistyön tiimoilta esittely myös European Agencyn käynnissä olevasta Teacher Professional Learning for Inclusion -projektista. European Agency on itsenäinen organisaatio, joka toimii jäsenmaidensa opetusministeriöiden yhteistyöfoorumina, keskittyen tukemaan inklusiivisten, osallistavien koulutusjärjestelmien kehittämistä. Organisaatiossa on mukana 31 Euroopan maata.

4.6.2 Tutkimusyhteistyö

VIP-verkoston kehittämistyö perustui tutkimuksiin ja kartoituksiin. Ensimmäisellä VIP-verkoston toimintakaudella julkaistiin vaativan erityisen tuen VIP-verkoston tilannekartoitus Kouluakäymättömyys Suomessa (Määttä ym., 2020). Tutkimuksellinen kehittämistyö sekä tutkijoiden kanssa tehtävä yhteistyö oli vahvaa erityisesti Vaatu-toiminnassa, josta seuranta-tietoa myös vakiinnuttamiskaudella kokosivat tutkijat Tanja Äärelä (Lapin yliopisto) ja Jyrki Huusko (Itä-Suomen yliopisto) (Äärelä & Huusko, 2021). VIP-vakiinnuttamiskaudella tätä yhteistyötä haluttiin vahvistaa laajemmin koko verkostossa ja samalla kartoittaa meneillään olevaa ajankohtaista tutkimusta vaativan (erityisen) tuen alueelta. Samalla haluttiin lisätä tutkimuspohjaisen tiedon jakamista ensisijaisesti VIP-verkoston toimijoille, mutta myös opettajille, opettajaksi opiskeleville ja muuten asiasta kiinnostuneille. Myös toiminta-alueittain järjestettävään opetukseen ja erityisesti oppimisen edistymisen seuraamiseen ja arviointiin keskittyvä Helsingin yliopiston arviointikeskuksen tutkija Irene Rämän selvitys (2021) tuotti tärkeää ja vähän tutkittua tietoa opettajankoulutukseen. Lisäksi toiminta-alueittain järjestettävän opetuksen teemaryhmän yhteistyön tuloksena syntyi tietokirja toiminta-alueittaisesta opetuksesta (Äikäs & Rämä, 2022), joka on sisällytetty oppikirjaksi opettajankoulutusten opetussuunnitelmiin.

VIP-verkoston toiminnan ensimmäisten vuosien aikana tutkimusyhteistyö toteutui luontevasti opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman Tutkimusperustainen vaativaan erityiseen tukeen liittyvän osaamisen vahvistaminen opettajankoulutuksessa ja täydennyskoulutuksessa (TUVET) –tutkimushankkeen kanssa. Osa tutkimusyhteistyön tuloksista konkretisoitui vaativalaaton tuki –käsitteen esittelemisenä keväällä 2022 (Äikäs & Pesonen, 2022). TUVET-hanke päättyi vuoden 2021 lopussa, joten yhteistyön jatkumiseksi OPH:n asiantuntijat kutsuivat 2022 alkuvuodesta koolle tutkijakollegiumin, johon kutsuttiin mukaan kaikki VIP-verkoston alue- ja teemaryhmiin kutsutut ja nimetyt tutkimuksen edustajat, vaativan (erityisen) tuen TUVET-hankkeessa ja varhaiskasvatukseen kohdistuvassa VAKA-TUVET-hankkeessa mukana olleet tutkijat, muuten vaativan tuen teemoja tai esimerkiksi inklusiota tarkastelleet ja VIP-yhteistyöstä kiinnostuneet tutkijat sekä Vaatu-tutkimuksesta vastanneet tutkijat. Yhteistyössä mukana olleet tutkijat ovat tutkimuksissaan perehtyneet mm. autismikirjoon,

kehitysvammaisuuteen ja toiminta-alueittain järjestettävään opetukseen, inklusioon sekä vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön eli laajamittaisesti vaativan tuen eri osa-alueisiin.

Koska tavoitteena oli jalkauttaa tutkimustietoa arjen käytänteiksi, toteutti tutkijakollegium toiminnan päätteeksi kolme tutkimusperustaista ajankohtaista tietoa kokoavaa webinaaria marraskuussa 2022. Webinaarien teemoja olivat: *Käsitteitä ja teorioita – inklusio ja vaativa tuki, Yhteistyö ja vuorovaikutus sekä Autismikirjo ja neuropsykiatriset häiriöt*. Webinaarit olivat kaikille avoimia ja ne suunnattiin erityisesti opettajille, opiskeluhoollon henkilöstölle, opiskelijoille ja muille aiheesta kiinnostuneille.

Huusko, J. & Äärelä, T. 2021. Vip ja Vaatu-verkostotoiminnan kyselyarviointi. VIP-Verkosto 2018-2020. Raportit ja selvitykset 11:2021. Opetushallitus. s.57-69.

Määttä, S., Pelkonen, J., Lehtisare, S. & Määttä, M. 2020. Kouluakäymättömyys Suomessa. Vaativan erityisen tuen VIP-verkoston tilannekartoitus. Raportit ja selvitykset 9:2020. Opetushallitus.

Rämä, I. 2021. Oppimisen ja edistymisen seuraaminen ja arviointi toiminta-alueittaisessa opetuksessa. Vaativan erityisen tuen VIP-verkoston selvitys. Raportit ja selvitykset 1:2021. Opetushallitus.

Äikäs, A., & Pesonen, H. 2022. Vaativa erityinen tuki perusopetuksessa: Käsitteen tarkastelua design-tutkimuksen avulla. NMI-Bulletin. Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti 32 (2): 67–86

Äikäs, A. & Rämä, I. 2022. Toiminta-alueittain järjestettävä opetus. PS-Kustannus.

Äärelä, T. & Huusko, J. 2022. Sairaalaopetus, Elmeri-koulut ja valtion koulukotikoulut. Kolmen vaativan erityisen tuen toimijan tilannekuva osana VIP-verkoston kehittämistä. Raportit ja selvitykset 2:2021. Opetushallitus.

4.7 Sidosryhmäyhteistyö

Sini Enqvist, Merja Mannerkoski ja Terhi Ojala

Vaikuttavia kehittämistuloksia tavoiteltaessa kannattaa nivoa useita saman teeman äärellä operoivia toimijoita keskenään. Tässä kehittämistyössä sivistystoimen näkökulmasta keskeisiä yhteistyökumppaneita ja sidosryhmiä olivat muiden julkisten sektoreiden- ja hallintokuntien toimijat, niiden kansalliset ja paikalliset asiantuntijat ja hankeyhdyshenkilöt, kolmannen sektorin järjestöt ja liitot, Aluehallintovirastot sekä Vaativan konsultaation palvelun taloutta hoitavat kunnat.

Kunkin toimijatahon kanssa tehtiin monenlaista yhteistyötä. Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) ja Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) viranhaltijoiden ja asiantuntijoiden kanssa muun muassa viimeisteltiin useassa työryhmässä hiottu [Lasten ja nuorten monialaiset palvelut](#) -kuva, jossa on havainnollisesti koottu kunnassa, hyvinvointialueella ja yhteistoiminta-alueella tarjolla olevat monialaiset palvelut ennaltaehkäisystä vaativaan tukeen saakka. STM:n rahoittamien Lastensuojelun monialainen kehittäminen -valtionavustushankkeiden etenemistä tavoitteista kohti tuloksia seurattiin kiinnostuksella useassa keväällä 2022 järjestetyssä maakunnallisessa VIPU-yhdyshenkilöiden tilaisuudessa.

VIP-verkostolle luonnollisia hankeyhdyspintoja STM:n hallinnonalalta löytyi erityisesti juuri Lastensuojelun monialainen kehittäminen -hankkeista, joissa kehitettiin vuosina 2020–2022 lastensuojelun ja sivistystoimen välistä yhteistyötä. Niin ikään hankkeissa edistettiin systemaattista työotetta monialaisen verkostoyhteistyön viitekehyksenä. Lastensuojeluyhteistyö näkyi myös vaativan konsultaation alueellisissa järjestelyissä sekä teemaryhmien työskentelyssä.

Monialaisuus ja monitoimijaisuus on toteutunut läpileikkaavasti VIP-verkoston kaikilla tasoilla. Lastensuojelun monialaisen kehittämisen lisäksi yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon toimialan suuntaan tehtiin myös muiden Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma LAPE:n sisältöjen kanssa. Yhteistyörakenteet Tulevaisuuden sote-keskus -ohjelman edustajien kanssa olivat vakiintuneita ja kansallisen tason työskentelyssä vuoropuhelu STM:n sekä THL:n kanssa oli aktiivista ja toimivaa. Osaamis- ja tukikeskus- eli OT-kehittämishankkeiden koordinaatioryhmän työhön ovat kaudella 2021–2022 osallistuneet VIP-verkostosta opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen edustajat. Vaatu-työskentelyn yhdyspintoja OT-keskuskehittämiseen pyrittiin erityisesti syksyn 2022 aikana kirkastamaan. Opetushallituksessa vuoden 2022 ajan työskennellyt LAPE-ohjelmakoordinaattori toimi VIP-verkoston ja LAPE-muutosohjelman välisen yhdyspintatyön tukena. LAPE-toimijoita tuettiin tarvittaessa verkostoitumaan VIP-hankkeiden, eri VIP-toimijoiden sekä VIPU-yhdyshenkilöiden kanssa esimerkiksi perhekeskusten, mielenterveys- ja päihdepalveluiden sekä opiskeluhuollon kehittämisen teemoissa.

VIP-verkoston ensimmäisen kauden teemaryhmästä käynnistetty Sitouttava kouluyhteistyö eli SKY-pilotti toimijoinen oli luonteva ja säännöllinen kumppani. Pilotoinnin etenemisestä kuultiin niin ikään VIPU-tilaisuuksissa ja myös VIP-päätösseminaarissa.

Kolmannen sektorin kansalliset suomen- ja ruotsinkieliset liitot ja järjestöt, jotka edustavat haavoittuvassa asemassa olevia lapsia ja nuoria, vaativaa tukea, erityisyyttä tai vammaisuutta liittyvät olennaisesti VIP-verkoston toimintakenttään. VIP-verkoston käynnistämiskaudella (2018–2020) järjestöjen kanssa järjestettiin kaksi tiedonvaihto- ja keskustelutilaisuutta, joihin kutsuttiin 29 järjestöä. Vakiinnuttamiskaudella järjestöjen ja liittojen tietotaidosta ja runsaasta materiaalitarronnasta nautittiin syys-lokakuussa 2022 VIPU-verkostoitumistilaisuuksissa, joissa oli joko puheenvuoroja tai esittelypöytää pitämässä toistakymmentä toimijaa. Osa heistä edusti tilaisuuksissa useampia toimijoita. Eri järjestöjen edustajia oli mukana myös vakiinnuttamiskaudella toimineissa kolmessa teemaryhmässä.

Aluehallintovirastojen kanssa tehtiin tälläkin kaudella ansiokasta yhteistyötä muun muassa järjestämällä pääosin etänä yhteisiä täydennyskoulutustilaisuuksia teemaryhmien aiheisiin liittyen sekä VIP-alueryhmien toimintaan liittyen. Jokaisessa alueryhmässä oli mukana kyseisen alueen aluehallintoviraston edustaja, joten yhteistyö oli alueellisella tasolla säännöllistä ja tiedonvaihto toimivaa. Aluehallintovirastojen hyvin toimivien verkostojen kautta välitettiin myös sivistysjohdolle tietoa VIP-verkoston toiminnasta ja tilanteesta vakiinnuttamiskauden loppuvaiheista.

Tärkeä sidosryhmä olivat myös Vaativan konsultaation palveluun liittyvää taloushallintoa hoitavat kunnat (Liperi, Ii, Lahti, Rusko ja Kauhajoki), joiden kanssa neuvoteltiin ja kokousettiin sopimus- ja talousasioissa kehittämissuunnitelman mukaisesti ainakin kerran luku-kaudessa. Lisäksi kuntien edustajat kutsuttiin tarvittaessa Vaatu-alueryhmien kokouksiin.

4.8 Kansainvälinen yhteistyö

Pirjo Koivula ja Merja Mannerkoski

4.8.1 Yhteistyö Euroopan erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen kehittämiskeskuksen kanssa

Euroopan erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen kehittämiskeskus (European Agency for Special Needs and Inclusive Education) on jäsenmaidensa perustama organisaatio, joka toimii erityisopetuksen alan yhteistyöfoorumina. Sitä ylläpitävät ja rahoittavat jäsenmaiden opetusministeriöt ja Euroopan Komissio. Jäsenmaita kehittämiskeskuksessa on 31. Kehittämiskeskus kerää, käsittelee ja jakaa eurooppalaista ja maakohtaista tietoa sekä tarjoaa jäsenmailleen edellytykset oppia toinen toiseltaan monipuolisesti vaihtamalla tietoja ja kokemuksia. Keskukseen kehittämisohjelmat peilaavat sekä jäsenmaiden painotuksia että EU:n yhteisiä linjauksia. VIP-verkosto on tehnyt yhteistyötä useamman Kehittämiskeskuksen hankkeen kanssa.

CROSP – CHANGING ROLE OF SPECIALIST PROVISION IN SUPPORTING INCLUSIVE EDUCATION – ERITYISOPETUKSEN MUUTTUVA ROOLI INKLUSIIVISEN OPETUKSEN TUKEMISESSÄ

CROSP-hanke on yksi Kehittämiskeskuksen pitkän aikavälin hankkeista (<https://www.european-agency.org/activities/CROSP>). Sen tarkoituksena on määrittää maakohtaisessa politiikassa ja käytännöissä ne tekijät ja linjaukset, jotka vaikuttavat erityisopetuksen uudelleenorganisointiin ja uudistamiseen inklusiivisemmän opetuksen kehittämiseksi. CROSP-hankkeen tavoitteet ovat samankaltaisia VIP-verkoston Vaatu-yhteistyön tavoitteiden kanssa ja CROSP-hankkeen tuloksia on voitu hyödyntää Vaatu-kehittämistyössä **muutettaessa erityisopetuksen roolia resurssiksi, jolla tuetaan yleisopetusta**. Tämä liittyy erityisesti vaativan konsultaation pilotointiin, missä erityiskoulujen yhteistyötä yleisopetuksen koulujen kanssa kehitetään niin, että tukea tarvitsevat oppilaat voisivat jatkaa opiskeluaan omassa lähikoulussaan.

CROSP-hankkeen ensimmäinen vaihe oli vuosina 2017–2018. Hankkeen toisessa vaiheessa (2019–2022) kehitettiin työkalu itsearviointiin tueksi. Sen avulla voidaan arvioida inklusiivisen opetuksen tilannetta ja kehittymistä. Työkalu on suunnattu pääasiassa poliittisille päättäjille kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla sekä ammattilaisille koulutasolla. 23.3.2022 järjestettiin työpaja, johon VIP-verkosto kutsui 16 eri sidosryhmiensä ja yhteistyökumppaneidensa edustajaa kommentoimaan työkalun luonnosta ja esittämään siihen mahdollisia muutosehdotuksia. Kootut vastaukset lähetettiin Kehittämiskeskuksen työryhmälle. Työkalu tullaan kääntämään jäsenmaiden kansallisille kielille. Tällä hetkellä se on saatavilla englanniksi: https://www.european-agency.org/sites/default/files/CROSP_Policy_Self-Review_Tool.pdf

VIP-verkoston vakiinnuttamiskaudella on saatu ensikäden tietoa CROSP-hankkeesta, koska Opetushallituksen Kehittämiskeskuksen kansallinen koordinaattori Pirjo Koivula on toiminut CROSP-hankkeen kansainvälisessä ohjausryhmässä. Lisäksi hän on osallistunut CROSP-hankkeen kansainvälisiin työpajoihin moderaattorina sekä päätösseminaariin 18.5. 2022 Ateenassa. CROSP-hanketta on esitelty VIP-verkoston toimijoille eri tilaisuuksissa.

TEACHER PROFESSIONAL LEARNING FOR INCLUSION – INKLUUSIOTA EDISTÄVÄ OPETTAJIEN AMMATILLINEN OPPIMINEN

Termi ”opettajan ammatillinen oppiminen” kattaa koko opettajan ammatillisen oppimisen jatkumon opettajien peruskoulutuksesta jatkuvaan ammatilliseen kehittymiseen, mukaan lukien perehdytys ja koulussa tapahtuva oppiminen. Hanke koskee kaikkia varhaiskasvatuksesta aikuiskoulutuksen opettajiin sekä opettajankouluttajia ja asiantuntijoita, jotka tekevät yhteistyötä luokanopettajien tai aineenopettajien kanssa. Se koskee myös kaikkia oppijoita, myös maahanmuuttajia tai muita heikommassa sosioekonomisessa asemassa olevia. Hanke alkoi vuonna 2018 ja päättyi vuoden 2022 puolivälissä.

VIP-verkoston edustajia on ollut mukana hankkeen työpajoissa. Hankkeen toiminnasta vastaava Annet De Vroey esitteli työtä ja oli keskustelemassa osallistujien kanssa VIP-verkoston ja opettajankoulutuksen yhteistyötapaamisessa 28.9.2022.

Hankkeessa kehitetyn [Inklusiota edistävän opettajien täydennyskoulutuksen profiilin](https://www.european-agency.org/activities/TPL4I) tavoitteena on tukea kaikkia opetusalan ammattilaisia sitoutumaan laadukkaaseen koulutukseen kaikille oppijoille. Lisää tietoa ja julkaisuja löytyy Kehittämiskeskuksen sivulta: <https://www.european-agency.org/activities/TPL4I>

INCLUSIVE SCHOOL LEADERSHIP – INKLUSIIVISEN KOULUN JOHTAMINEN

VIP-verkoston sivuilla on esitelty Kehittämiskeskuksen Inklusiivisen koulun johtaminen -hankkeessa kehitetty itsearviointityökalu: *Inklusiivinen koulun johtaminen: Väline linjausten ja käytäntöjen itsearviointiin*. https://www.european-agency.org/sites/default/files/SISL_Self-Reflection_Tool_FI_v2.docx

4.8.2 Käyttäytymisellään reagoivat lapset ja nuoret –teemaryhmän yhteinen seminaari norjalaisen The Norwegian Center for Child Behavioral Development (NUBU) -keskuksen kanssa

VIP-verkoston viimeisimmäksi perustettu teemaryhmä keskittyi toiminnassaan tarkastelemaan käyttäytymisellä reagoimisen tematiikkaa sekä kartoittamaan aiheeseen liittyviä suomalaisia ja kansainvälisiä tutkimuksia ja käytäntöjä. Osana työtään teemaryhmä järjesti yhteisen seminaarin norjalaisen The Norwegian Center for Child Behavioral Development (Nasjonalt utviklingssenter for barn og unge) eli NUBU-keskuksen kanssa joulukuussa 2021. Oslossa toteutettavaksi suunniteltu vierailu ja seminaari toteutettiin koronatilanteen vuoksi etäseminaarina Teamsissa. (ks. myös luku 4.4.3)

NUBU tutkii, kehittää ja implementoi näyttöön perustuvia lapsille, perheille ja kouluille tarkoitettuja interventioita ja tukee Norjassa kansallisesti palveluita, joita lapsille ja nuorille tarjotaan. Keskukseen tavoitteena on vahvistaa tietoja ja taitoja lasten ja nuorten käyttäytymisen ongelmien ehkäisyyn ja hoitoon. Yksi interventioista, joiden tukemista NUBU Norjassa edistää on PALS, jonka implementointi on alkanut pilottitutkimuksella 2002 ja sen kansallinen levittäminen on käynnistynyt vuonna 2005. Kansainvälisesti PALS tunnetaan nimellä School Wide Positive Behavior Interventions and Support eli SWPBIS. Sisällöllisesti vahvasti yhteneväinen suomalainen malli positiivisen käyttäytymisen tukemiseksi kouluissa on Pro-Koulu-malli, jota Suomessa on kehitetty ja implementoitu noin 10 vuotta.

Yhteisen seminaarin tavoitteena olikin vaihtaa tietoa tutkimuksista ja käytänteistä, joilla tuetaan positiivista käyttäytymistä kouluissa. PALS-malliin ja sen järjestämiseen tutustumisen lisäksi seminaarissa perehdyttiin myös siihen, miten norjalainen opettajankoulutus vertautuu suomalaiseen opettajankoulutukseen. Tarkemmin seminaarin antia näiltä osin ovat kuvanneet erityispedagogiikan professori Hannu Savolainen sekä psykologian tohtori, yliopistotutkija Vesa Närhi VIP-verkoston sivuilla aiheesta julkaistuissa blogi-kirjoituksissaan [Käyttäytymisellään reagoivat lapset ja nuoret – Vaativan erityisen tuen verkosto \(vip-verkosto.fi\)](#).

Verkkajulkaisu
ISBN 978-952-13-6872-1
ISSN 1798-8926